

Läget i länet

avseende den regionala utvecklingsstrategins prioriteringar och mål
november 2016

Länsstyrelsen
Jämtlands län

REGION
JÄMTLAND
HÄRJEDALEN

Utgiven av Region Jämtland Härjedalen och Länsstyrelsen i Jämtlands län 2016

Faktasammanställning:

Alexander Alcazar, Ilkka Kemppainen, Jan Molde, Emma Persson, Ulf von Sydow alla Region Jämtland Härjedalen; Hans Halvarsson, Eva Engström, Jimmy Nilsson, Lars Jonsson, Lillemor Landström alla länsstyrelsen i Jämtlands län; Julien Grunfelder, Gustaf Norlén, Linus Rispling, Shinan Wang, alla Nordregio

Projektledare för Läget i länet:

Ulf von Sydow

Foto omslag:

Hilda von Sydow

Diagram och kartor får användas vid presentationer, diskussioner etc. gällande regionala utvecklingsfrågor i Jämtlands län förutsatt angivande av källan.

Rapporten finns nedladdningsbar på Region Jämtland Härjedalens och länsstyrelsen i Jämtlands läns webbplatser, www.regionjh.se/lagetilanet resp. www.lansstyrelsen.se/Jamtland/laget-i-lanet

Vid eventuella frågor om rapportens innehåll kontakta:

ulf.von.sydow@regionjh.se

eller

lillemor.landsten@lansstyrelsen.se

jan.molde@regionjh.se

Region Jämtland Härjedalen
Regional utveckling
Box 654
831 27 Östersund

Länsstyrelsen i Jämtlands län
831 86 Östersund

FÖRORD

År 2013 antogs en ny Regional utvecklingsstrategi för Jämtlands län avseende perioden 2014 – 2030. Dåvarande Regionförbundet Jämtlands län ansvarade för arbetet med strategin och arbetet skedde i nära samverkan med Länsstyrelsen och ett stort antal andra organisationer i länet.

I den regionala utvecklingsstrategin formulerades ett stort antal övergripande mål inom skilda områden med stor betydelse för den samlade utvecklingen i vårt län. Ansvaret för arbetet att närma sig dessa mål ligger på många olika aktörer.

Ansvaret för att följa utvecklingen i relation till de uppsatta målen ligger både på Länsstyrelsen och Region Jämtland Härjedalen. Av den anledningen har vi gemensamt tagit fram denna rapport med namnet "Läget i länet".

Vår förhoppning är att rapporten ska bidra till att öka kunskapen om förhållandena och utvecklingen inom olika sektorer och delar av vårt län.

Avsikten är att en ny sammanställning med titeln "Läget i länet" ska tas fram varje år för att ge en så aktuell bild av tillståndet i länet som möjligt och därmed kunna utgöra underlag för prioriteringar av insatser för att nå uppsatta mål.

Vi tar tacksamt emot synpunkter på både innehåll i och utformning av rapporten så att kommande sammanställningar kan utvecklas till att bli det stöd i arbetet för regional utveckling som behövs.

Robert Uitto
Regionråd

Jöran Hägglund
Landshövding

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
Inledning	5
Sammanfattning	6
FÖRETAGANDE, INNOVATION, FORSKNING OCH UTVECKLING	8
Övergripande mål 2030.....	8
Analys	17
KOMPETENS OCH KUNSKAPSUTVECKLING	18
Övergripande mål 2030.....	18
Analys	24
RESURSSNÅLARE OCH EFFEKTIVARE	26
Övergripande mål 2030.....	26
Analys	33
BESÖKSNÄRING OCH ATTRAKTIVITET	37
Övergripande mål 2030.....	37
Analys	45
INFRASTRUKTUR OCH SAMHÄLLSSERVICE	46
Övergripande mål 2030.....	46
Analys	52
SOCIALT INKLUDERANDE OCH ETT SUNT LIV	54
Övergripande mål 2030.....	54
Analys	58
DEMOGRAFISKA MÖJLIGHETER	59
Övergripande mål 2030.....	59
Analys	65

INLEDNING

Läget i länet är en baskartläggning för Jämtlands län utgående från de sju prioriteringarna som är fastlagda i den regionala utvecklingsstrategin (RUS): *Jämtland Härjedalen 2030 – innovativt & attraktivt*. Strategin lägger fast kursen för länets önskade utveckling. De sju prioriteringarna har tagits fram i ett brett partnerskap via ett flertal dialogmöten med stort deltagande och efterföljande remissande där representanter för länets samtliga kommuner, landstinget, Länsstyrelsen, Mittuniversitet, näringslivets organisationer, Gaaltje sydsamiskt kulturcentrum, besöksnäringen, idrottsrörelsen och många fler har medverkat. Regionförbundet Jämtlands län samordnade arbetet och den Regionala utvecklingsstrategin fastställdes av Regionförbundets styrelse 16 december 2013 som styrande utvecklingsstrategi för hela länet.

Namnet på strategin, *Innovativt & Attraktivt*, poängterar att arbetet ger hög prioritet åt nytänkande och modernitet med framlyftning av länets starka sidor, allt med målet en hållbar utveckling.

Strategin ingår i EU:s och Sveriges strategier för hållbar tillväxt och är styrande för de mer handlingsinriktade programmen för länet, exempelvis EU:s olika finansieringsprogram riktade mot Mellersta Norrland liksom länets tillväxtprogram, serviceprogram, kulturplan, klimatstrategi, innovationsstrategi, besöksnäringstrategi med flera.

Strategin binder samman planeringsprocesser inom länet och med andra län samt är en vägvisare för samverkan med europeiska regioner och även på en global arena.

Redan vid fastställelsen uttalades att den skulle komma att övertas som regional utvecklingsstrategi för den samlade nybildade myndigheten Region Jämtland Härjedalen från januari 2015.

I *Läget i länet* lämnas analyser avseende 2016 för de sju prioriteringarna. Analysen baseras på de flesta av de 35 ingående övergripande målen i den regionala utvecklingsstrategin. För varje övergripande mål har någon eller några indikatorer valts. Utgångspunkten har då varit att indikatorn på ett bra sätt ska spegla det övergripande målets intention. Nordregio (www.nordregio.se) har anlitats för framtagande av faktaunderlag samt illustrationer via diagram och kartor i ett gott samarbete. Några mål är formulerade mer som visioner vilket är resultatet av den politiska process som strategin genomgick inför fastställelse. Att inte indikatorer valdes samtidigt som målen fastställdes var medvetet så att inte målen skulle styras av tillgänglig statistik.

I några sammanhang har det visat sig svårt att välja relevanta indikatorer eftersom utgångspunkten för dessa har varit att de ska baseras på offentligt tillgängliga data, vara återkommande, om möjligt vara könsuppdelade och dessutom vara regionalt uppdelade. Vid analysen av några av prioriteringarna har statusunderlaget kompletteras med regionalt framtaget material.

Fördjupade underlag finns för många områden i länets olika underliggande program och strategier.

SAMMANFATTNING

Att sammanfatta läget i Jämtlands län vid en viss tidpunkt utifrån sju valda prioriteringar och 35 övergripande mål är ett utmanande uppdrag. I den regionala utvecklingsstrategin sammanfattades det arbete som den katalyserade igång på följande sätt: Vi måste bibehålla vår skattekraft genom att undanröja hinder samt stimulera så att fler jobb skapas. För att nå detta måste vi vara mångfaldsinriktade, innovativa, attraktiva samt agera långsiktigt utifrån erkända hållbarhetskriterier. Nedanstående sammanfattning visar hur långt på vägen vi kommit.

Sysselsättningsläget i länet är gott i ett nationellt perspektiv samtidigt som såväl näringslivet som offentligheten upplever allt större problem att finna rätt kompetenser och fylla vakanser efter de ökande pensionsavgångarna. Inflyttningen till länet visar för närvarande positiva siffror beroende på att många nyanlända till Sverige bosätter sig i länet. Dessa har dock svårt att komma in på arbetsmarknaden och arbetslöshetssiffrorna är mycket höga för denna grupp.

För att kunna expandera måste länets företag sälja mer på en marknad utanför länet och möta ökad konkurrens och en globaliserad marknad – förändringsförmågan behöver öka. Det ökar behovet av att de sedan länge mycket låga FoU-investeringarna ökar och att innovationsarbetet sätts i främsta rummet. Tillgången till offentligt riskkapital är mycket viktigt. Dessvärre riskerar detta att bli svårtillgängligt i och med ändrad nationell struktur för dessa medel. Närheten till den starka marknaden i Tröndelag bör utvecklas.

Viljan att vidareutbilda sig via eftergymnasiala utbildningar är låg för män vilket är ett problem för såväl arbetsmarknaden i länet som för individen. Bättre anpassade utbildningar utifrån länets behov vid universitetet och via YH-utbildningar är angeläget liksom attitydpåverkan kring högre utbildning. Antalet inträdande på arbetsmarknaden är i många kommuner lägre än kommande pensionsavgångar. Andelen äldre, >75 år, är kraftigt ökande med följande vårdbehov. Det är betydelsefullt att via matchning och information skapa intresse för de yrkeskategorier där vakanserna uppkommer.

Bostadssituationen i länet är generellt sett besvärlig även om det byggs mycket i stråket Östersund – Krokom – Åre just nu. Begränsningar i finansieringsmöjligheterna för nybyggnation och bostadsköp utanför stadsnära tillväxtområden gör att det är svårt att möta behoven. Lösningar på detta behövs om landsbygdsområden med tillväxtpotential ska kunna växa. En väl underhållen och tillgänglig infrastruktur är lika viktig ur den aspekten. Tågtrafiken är under försämring och vägnätets hastigheter skrivs ner med förlängda restider. Gällande vägnätet finns en målkonflikt då åtgärderna är positiva ur miljö- och trafiksäkerhetssynpunkt. Behovet av en regional översiktsplanering för att kunna samplanera kring utmaningarna är växande där även nya planeringsmodeller som den för Jämtlandsstråket behöver tillämpas.

Den glesa landsbygdens minskande befolkning skyndas på av kött- och mejerisektorns påverkan från internationella aktörer och därmed stark prispress och en besvärlig konkurrenssituation för länets bönder. Ett aktivt arbete som stärker de gröna näringarna är angeläget.

Länet är redan nu en stor nettoexportör av förnybar energi, i huvudsak i form av el från vattenkraft. Bara en tredjedel av den energi som produceras används inom länet. Export av förnybar energi bedöms åtminstone inom det närmaste årtiondet vara ett av länets främsta sätt att bidra till begränsad klimatpåverkan genom minskade växthusgasutsläpp. Nuvarande genomsnittlig utsläppsminskning av klimatpåverkande gaser om 2,7 procentenheter per år, innebär att målet 50 procent minskade utsläpp jämfört med 1990 kommer att nås år 2020. De största utsläppskällorna av växthusgas i länet var år 2014 transporter (52 procent), jordbruk (17 procent), arbetsmaskiner (16

procent) och energiförsörjning (9 procent). Fortsatt omställning inom transportsektorn är därför avgörande för att nå målet.

Besöksnäringen är idag en stark basindustri i fjällkommunerna. Konkurrensen från Dalarna – Trysil kan komma att öka vid etablering av flygplatsen Scandinavian Mountains i Sälen. För att stärka positionen på den utländska marknaden måste snabba prisvärda resalternativ till Jämtlands län permanentas. Länets naturvärden är en stark besöksanledning och avvägningar måste göras vid utnyttjande av naturresurser som till exempel vid vindkraftsetablering likväl och det motoriserade friluftslivet vintertid.

Den offentliga ekonomin hos länets kommuner och regionen är ansträngd vilket innebär att serviceutbudet till medborgarna liksom hälso- och sjukvården är under ständig effektivisering. För att motverka detta är det angeläget att aktivt i samverkan arbeta för ökad inflyttning och orters attraktivitet. Kulturutbudet är rikt idag och en viktig faktor i detta.

Analyserna i Läget i länet sammanfattat på föregående sida kan illustreras på följande sätt:

STYRKOR

Stark besöksnäring
God miljö kvalitet
Höga naturvärden
Näringsliv i växande branscher
Bra sysselsättningsläge

SVAGHETER

Brister i infrastruktur
Låg utbildningsnivå
Regional o. kommunal ekonomi
Universitetsutbildningarnas bredd
Låg förändringsförmåga

MÖJLIGHETER

Utrikes inflyttade
Starkt nyföretagande
Strukturell regionplanering
Mer samverkan
Närhet till Tröndelag

HOT

Vikande skatteunderlag
Minskande befolkning
Internationalisering av kött o mjölk
Kompetensförsörjning

Läget i länet-rapporten är en nulägesbild avseende 2015 – 2016. Om analyserna och sammanfattningen initierar en diskussion i länet om viktiga utvecklingsvägar och prioriteringar har den nått ett viktigt syfte. Ska det läggas mer utvecklingskraft i de områden som redan är starka eller ska det fokuseras mer på de svaga områdena? Det som är starkt i dag är inget självspelande piano, förändring är regel idag. Hur stora insatser ska läggas på områden som har stor svaghet, och vad kostar det att låta bli?

Frågorna är inte enkla att besvara men det är mycket viktigt att lösningsinriktade diskussioner sker, det måste ske inom politik, näringsliv och civilsamhälle samt medborgare emellan.

FÖRETAGANDE, INNOVATION, FORSKNING OCH UTVECKLING

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

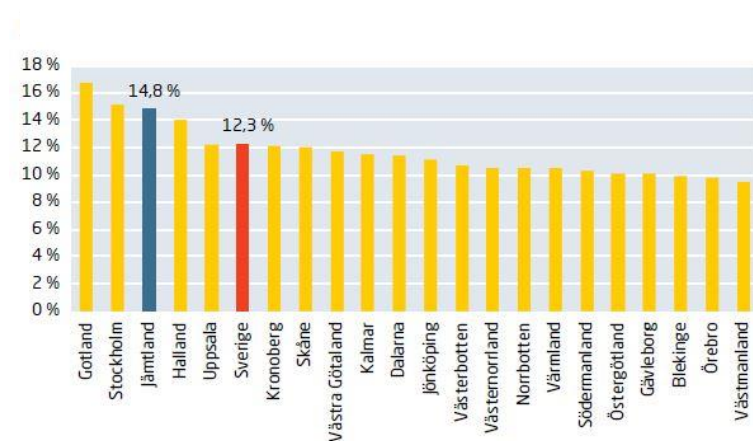
- Fler arbetstillfällen och fler företagare
- Ökade investeringar och god tillgång till riskkapital
- Ökade förädlingsvärden och mer försäljning utanför länet
- Konkurrensstarka landsbygdsnärings inom mjölk och kött
- Fler kluster (i glesa strukturer, spridda över stora geografiska avstånd)
- Universitetet upprätthåller spets inom länets profilområden

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 1. Fler arbetstillfällen och fler företagare

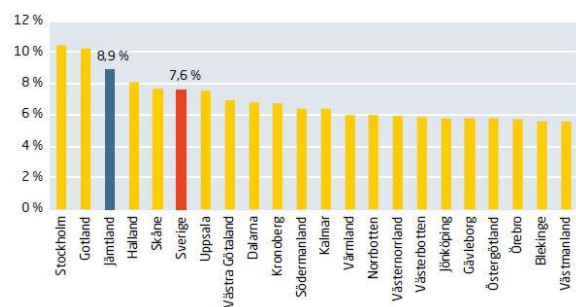
Av diagrammen nedan framgår andel företagsamma* i respektive län 2015.

Figur 1. Andel företagsamma

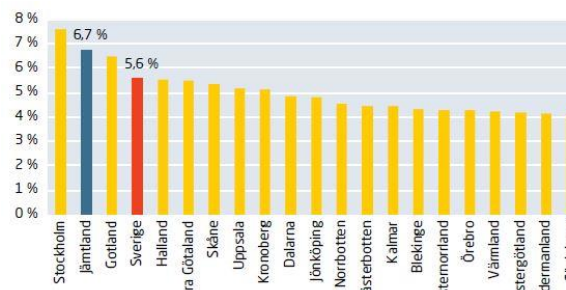

*Företagsamma personer definieras som dem som har ansvar för utvecklingen av ett företag innehållande följande grupper:
1. Personer med en F-skattsedel
2. Delägare i ett aktivt handelsbolag
3. VD eller ordinarie styrelseledamöter i ett aktivt aktiebolag

Andel företagsamma människor av totala befolkningen (16-74 år) 2015

Andel företagsamma kvinnor av totala befolkningen (16-74 år) 2015

Andel företagsamma unga av totala befolkningen (16-34 år) 2015

Källa: Företagsamheten 2016, Svenskt Näringsliv mars 2016

I Jämtlands län är företagsamheten växande¹ och uppgår 2015 till 15%, dvs knappt var sjätte invånare i åldern 15-64 år tillhör gruppen som har en F-skattsedel, är delägare i ett aktivt handelsbolag eller är VD eller ordinarie styrelseledamöter i ett aktivt aktiebolag. Företagsamheten växer inom alla kategorier – kvinnor, män och yngre. Jämtlands län tillhör de tre mest företagsamma länen i Sverige.

Av de fyra nordliga länen ligger Jämtlands län ca 4% högre än de övriga länen på totalen. För kvinnor och yngre är skillnaden 2.5 – 3% till fördel för Jämtlands län. Två jämtländska kommuner, Åre och Berg med sin växande besöksnäring, tillhör de tio mest företagsamma kommunerna i Sverige. I Åre är siffran drygt 22%.

Andelen nyföretagsamma personer (2015) uppgår till 11,7 per 1 000 invånare i arbetsför ålder. Nyföretagsamheten ökar dessutom bland såväl kvinnor som den yngre delen av befolkningen. Jämfört med övriga län är Jämtlands nyföretagsamhet nu näst högst i Sverige.

Tillväxtanalys data från 2012 visar att 12,6 procent av de nystartade företagen i Jämtlands län leddes av personer med utländsk härkomst, det är lägst tillsammans med Gotland.² Det bör noteras att andelen utrikesfödda i länet är lägre än i riket.

Av de förvärvsarbetande i Jämtlands län som är företagare, är ca 2 500 över 65 år. Det är mer vanligt bland män än kvinnor att verka som företagare över 65 års ålder. De flesta företagare har sin verksamhet främst inom jord- och skogsbruk. Även inom byggverksamhet och handel finns många företagare.³

Arbetslösheten har sjunkit i Jämtlands län de senaste åren, liksom i riket, vilket tyder på att fler jobb har skapats. 2010 var 10,5 procent av den registerbaserade arbetskraften i länet arbetslös medan 2015 hade den sjunkit till 7,5 procent. Motsvarande siffror för riket var 8,7 respektive 7,8 procent. Andelen arbetslösa män (8,6 procent) är något högre än för kvinnor (6,3 procent). Arbetslösheten bland unga 18-24 år är något högre i Jämtlands län (14,4 procent) än i riket (13,6 procent). Bland utrikesfödda är andelen arbetslösa betydligt högre än riksnittet, runt 10 procentenheter högre.⁴

Länet har (enligt senast tillgänglig statistik från 2014) den näst högsta förvärvsfrekvensen i landet, 81 procent mot 78 procent för riket vilket också indikerar att många jobb har skapats.

Andel nyföretagsamma människor per 1000 invånare, år 2015:

Källa: Företagsamheten 2016, Svenskt Näringsliv mars 2016

Kommun	Genuint nya (antal)	Genuint nya (per 1 000 inv)	Inflyttade (antal)	Totalt nya (antal)	Totalt nya (per 1 000 inv) ↓	Kvinnor	Unga
Åre	137	17,5	69	206	26,3	18,1	39,9
Berg	80	16,0	18	98	19,6	16,2	28,4
Krokom	129	12,4	54	183	17,6	14,5	26,3
Bräcke	55	11,6	15	70	14,8	10,0	21,2
Härjedalen	78	10,5	31	109	14,7	10,4	20,6
Östersund	474	10,6	132	606	13,6	10,0	16,3
Strömsund	92	10,9	20	112	13,3	10,3	15,8
Ragunda	37	9,8	4	41	10,8	7,4	17,6

¹ Svenskt Näringsliv mars 2016: Företagsamheten 2016

² Nordregios rapport: *Sammanställning, bearbetning och visualisering av offentlig statistik kopplat till målen för Region Jämtland Härjedalens regionala utvecklingsstrategi 2014-2030*

³ Jämtlands databasen 2013, SCB

⁴ Arbetsförmedlingen 2015. Tidigare statistik samt månadsstatistik

Den officiella arbetslöshetsgraden räknas fram via AKU, den finns dock inte på regional nivå.

Mål 2. Ökade investeringar och god tillgång till riskkapital

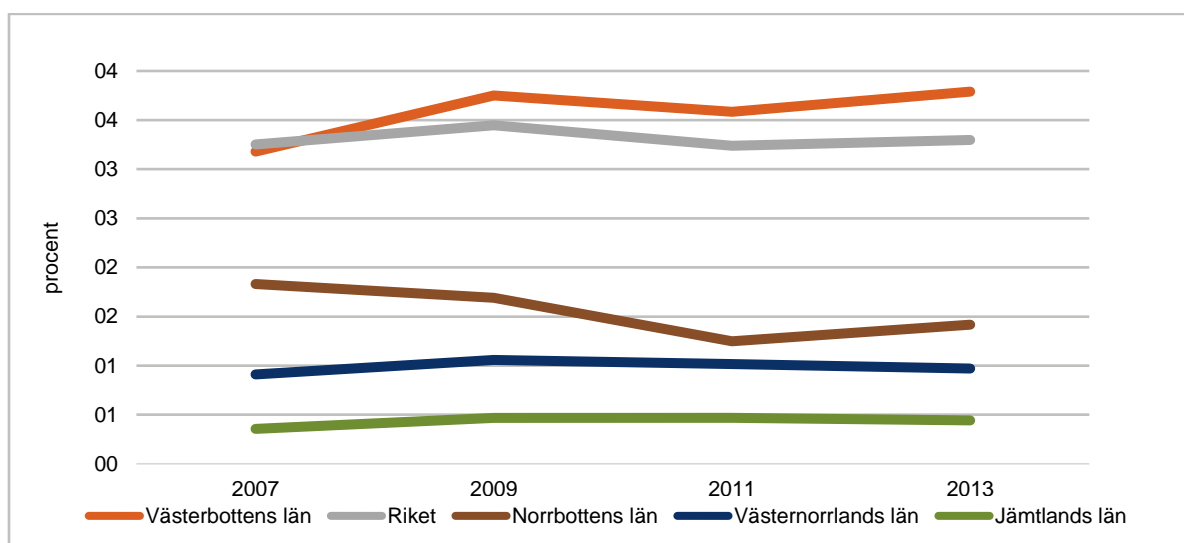
Ökade investeringar

Att finna passande indikatorer för detta mål är en utmaning. Investeringar kan vara av väldigt varierande slag såsom investeringar i fasta anläggningar (byggnader och maskiner), offentliga investeringar, investeringar i forskning och utveckling, investeringar i kunskap och affärsutveckling mm

FoU investeringar

Ett standardiserat EU-mått för att mäta innovation, och som också är relaterat till tillväxt, är intensiteten i FoU (forskning och utveckling, på engelska "R&D"). EU-kommissionen har detta mål som ett av de så kallade "Europe 2020"-målen, och det benämns då "gross domestic expenditure on R&D" eller "R&D intensity". Med detta mått mäts FoU-satsningar, "FoU-utgifter" i förekommande sektorer som andel av bruttoregionalprodukten. SCB tillhandahåller FoU-statistik vartannat år för perioden 2007-2013. Det finns flera problem med detta mått, exempelvis att FoU-satsningar relateras till bruttoregionalprodukten (BRP). Exempelvis står energisektorn i Jämtlands län för en betydande del av BRP, som inte nödvändigtvis kommer länet till del då energin "exporteras" ur länet. Nedanstående figur visar att Jämtlands län har låg FoU intensitet per BRP.

Figur 2. FoU intensitet 2007 – 2013 mätt som totala forsknings- och utvecklingsutgifter som andel i procent av bruttoregionalprodukten

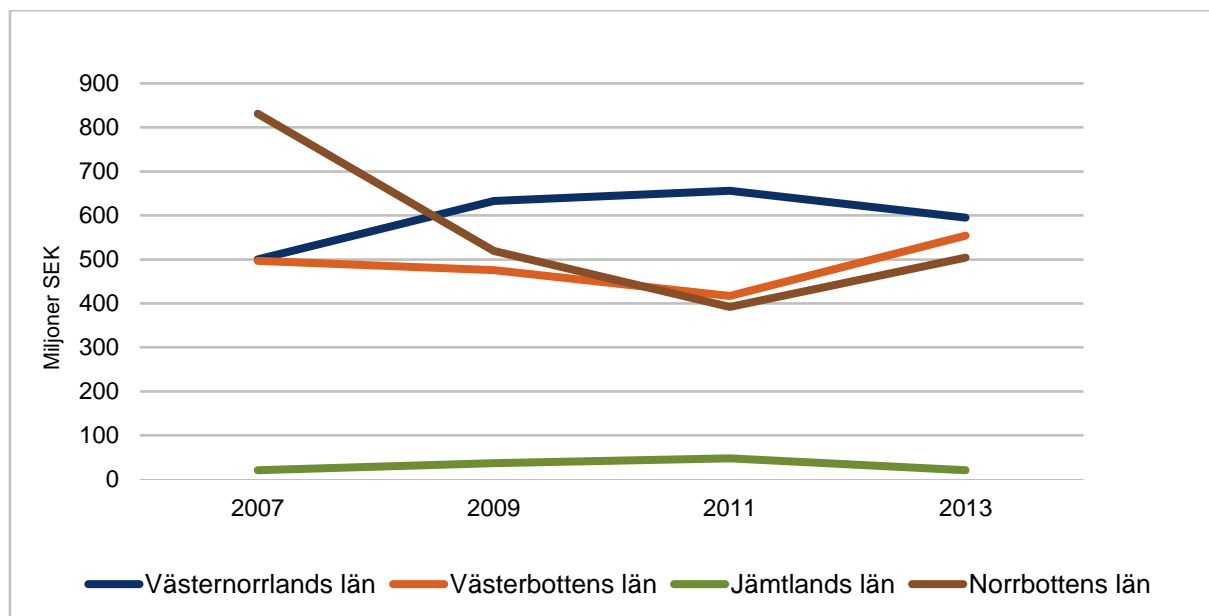

Källa: SCB

En annan metod är att mäta utgifter för FoU-verksamhet inom den privata företagssektorn, det vill säga företags investeringar i forskning och utveckling. Enligt SCB syftar denna statistik till att "... ge en bild av resursanvändningen för FoU-verksamheten inom företag med minst 10 anställda". Detta har den uppenbara nackdelen att många (mindre) företag inte täcks in. Det bör noteras att Jämtlands län har många företag med mindre än 10 anställda, men väldigt få större företag. Detta innebär att en betydande del av länets företag inte omfattas av den av SCB uppmätta FoU-verksamheten. Företagen i Jämtlands län har ur ett riksperspektiv mycket låga FoU-utgifter inom privata företag. Åren 2009 och 2013 var Gotland det enda länet med lägre FoU-investeringar i det privata näringslivet än Jämtland. Under 2007 hade Jämtlands län lägst företags-FoU-investeringar av alla län. Högst i Sverige 2013 var

Stockholms län med 33 030 miljoner SEK. Jämtlands läns satsningar uppgick då till 21 miljoner SEK. De andra tre nordligaste länen hade alla förvisso högre nivåer än Jämtland men fortfarande på den nedre halvan av Sveriges län, och under 600 miljoner SEK (figur3).

Figur 3. Totala utgifter för egen FoU-verksamhet i företag per län

Källa: SCB

FoU-investeringarna bland företagen i Jämtlands län har legat under 50 miljoner SEK under alla mätta år 2007-2009-2011-2013.

Offentliga investeringar

Nedanstående tabell visar kommunala investeringar och hur de utvecklats över tid.

Tabell 1. Kommunala investeringar i Jämtlands län år 2000 - 2015

År	Primär-kommun	Landsting	Totalt
2000	238 992	120 600	359 592
2001	220 364	103 400	323 764
2002	284 597	162 800	447 397
2003	234 091	205 400	439 491
2004	200 724	258 900	459 624
2005	239 268	290 000	529 268
2006	437 975	300 604	738 579
2007	440 739	355 454	796 193
2008	672 589	415 459	1 088 048
2009	421 829	298 000	719 829
2010	438 466	293 000	731 466
2011	630 788	146 000	776 788
2012	689 566	88 532	778 098
2013	634 451	96 668	731 119
2014	568 803	154 946	723 749
2015	531 879	157 000	688 879

Källa: Regionfakta.com - SCB samt Sveriges kommuner och landsting (-1000 kr)

Siffrorna i tabell 1 ovan avser löpande priser. Omräknat till fasta priser ökade de kommunala investeringarna under hela 2000-talet fram till år 2008. Därefter sjönk de till en lägre nivå, men som ändå är högre än i början av 2000-talet.

Nedanstående tabeller visar industrins investeringar i maskiner och byggnader. På samma sätt som för FoU-investeringar är det endast större företag som finns representerade – i det här fallet företag med mer än 20 anställda. Jämtlands län med sin småföretagsstruktur blir inte representerad ur ett helhetsperspektiv. Vi ser dock att vi ligger lågt både i industrins investeringar per capita och investeringar i löpande priser. Vi ser heller inga större ökningar över tid utan investeringsvolymerna ligger ganska konstant med variationer för konjunktursvängningar.

Tabell 2 Industrins investeringar som årligt genomsnitt per treårsperiod 1995-1997 -- 2013-2015, kronor per invånare.

Län	1995-1997	1998-2000	2001-2003	2004-2006	2007-2009	2010-2012	2011-2013	2012-2014	2013-2015
Västernorrlands	10 419	7 699	8 164	7 326	9 046	7 583	8 312	7 016	8 874
Jämtlands län	2 233	2 385	1 713	2 046	1 886	1 059	1 141	1 139	1 191
Västerbottens län	5 953	6 502	4 151	4 916	5 398	9 723	9 064	7 185	6 563
Norrbottnens län	9 881	9 285	7 931	14 340	34 238	25 111	32 290	34 494	32 950
Riket	6 576	6 402	5 850	5 808	6 470	5 244	5 474	5 477	5 725

Källa: Regionfakta.com – SCB

Tabell 3. Industrins investeringar 1991-2016. Värdet i miljoner kr, löpande priser

År	Jämtlands län			Riket		
	Byggnader	Maskiner	Totalt	Byggnader	Maskiner	Totalt
1991	51	166	217	7 308	28 732	36 040
1995	41	222	263	8 749	46 895	55 644
2000	55	323	378	8 031	48 240	56 271
2005	7	191	198	5 202	49 464	54 666
2006	20	143	163	5 719	51 080	56 799
2007	24	149	173	6 518	56 350	62 868
2008	77	302	379	9 032	56 755	65 787
2009	32	134	166	6 782	43 505	50 287
2010	16	98	114	4 997	41 649	46 646
2011	38	129	167	5 776	43 525	49 301
2012	42	120	162	7 513	46 917	54 430
2013	16	88	103	6 405	46 183	52 588
2014	61	104	165	6 931	44 526	51 457
2015	33	151	184	7 307	56 046	63 353

Källa: Regionfakta.com - Statistiska centralbyrån

Uppgifterna avser företag med mer än 20 anställda inom tillverkningsindustri, C och D enligt SNI 02 samt B och C enligt SNI 2007.

God tillgång till riskkapital

Den senaste tioårsperioden har tillgången till riskkapital ökat kraftigt i länet, dels utifrån att flera riskkapitalsatsningar gjorts med strukturfondsmedel (Saminvest Mitt AB, Mittkapital i Jämtland Västernorrland och Almi Invest), dels utifrån att större satsningar skett på regionala riskkapitalaktörer (Inlandsinnovation och Eko Nord).

Tillväxtanalys har låtit konsultföretaget Oxford Research undersöka fondernas påverkan på den regionala kapitalförsörjningsstrukturen (strukturen för riskvillig finansiering). De konstaterar att det finns många olika faser i både utbud och efterfrågan av riskkapital och att samspelet är komplext. För mellersta Norrland anger man att strukturen kan beskrivas i ord som: *"Få aktörer, Låg likviditet, Splittrade aktörer, Låg kompetens, Få inv. redo företag, Dålig kunskap om VC⁸, Dåliga attityder till VC, Överlappande insatser, Låg kännedom om varandras arbete, Lite samverkan, Låg exitaktivitet, Oklara exit"*. Det samlade omdöme man ger riskkapitalsatsningarna i mellersta Norrland är: *"Ett flertal aktörer som tar ägarskap för regionala utvecklingsfrågor. Riktade insatser för att främja olika delar av systemet. Företagen har fått ta del av mycket tillväxtkapital. Kompetensutvecklingen har varit påtaglig. Dock risk för ett starkt beroende av offentlig finansiering framåt"*.

Tillgång till riskkapital är en komplex fråga. Tillväxtanalys tar också fram rapporter om Riskkapitalstatistik – den senaste från 2014. Där ser man bland annat att de största riskkapitalsatsningarna fortfarande görs i täta strukturer och att det behövs speciellt riktat riskkapital till ett län som Jämtland. Men den visar också att det behövs kompetensutveckling kring riskkapital och dess aktörer, det tar tid att bygga tillit till nya aktörer, nya ägare sätter nya krav på företagen osv. Fortsatta regionala riskkapitalsatsningar behöver hantera detta.

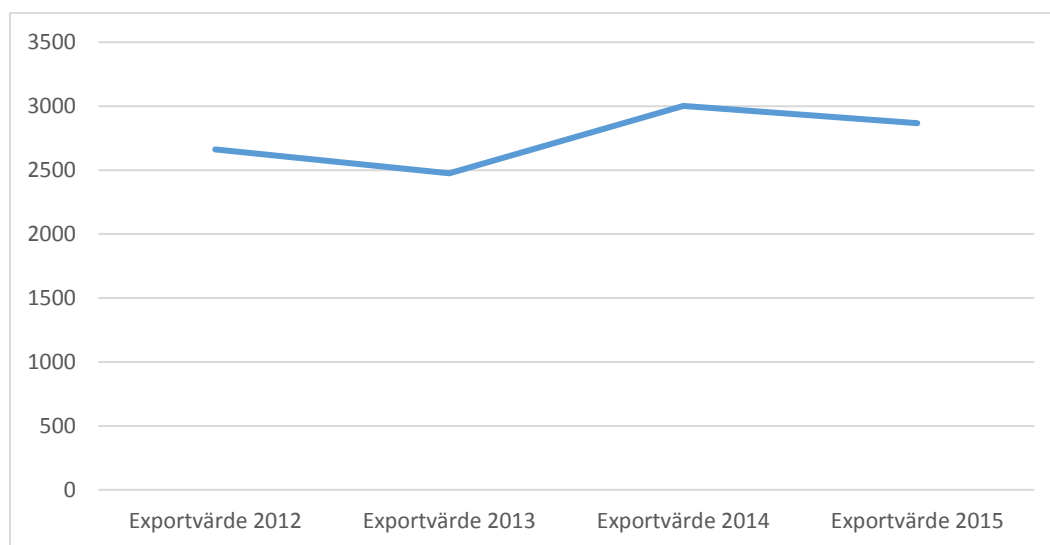
Mål 3. Ökade förädlingsvärden och mer försäljning utanför länet

Jämtlands län exporterar lite varor utomlands i jämförelse med övriga län, endast Gotland har lägre exportvärden. Under 2015 var Jämtlands läns exportvärde för varor 2,9 miljarder kr. Utvecklingen för länet visar på en ökning med 7,7 procent från 2012 vilket är något lägre än rikets 10,2 procent för samma period. Från 2014 sjönk värdet med 4,5 procent. De låga exportvärdena för varor i jämförelse med andra regioner har givetvis sin förklaring i näringslivsstrukturen som Jämtland Härjedalen har med sina små företag och avsaknaden av riktigt stora exporterande företag⁹.

⁸ VC = Venture Capital, på svenska riskkapital

⁹ Business Sweden

Figur 4. Exportvärden avseende varor i Jämtlands län år 2012 - 2015

Källa: Business Sweden

Det bör noteras att figur 4 ovan endast visar exportvärden för varor. Stora "exportvärden" genereras från besöksnäringen i vårt län. Detta beskrivs närmare i avsnittet "Besöksnäring och Attraktivitet" längre fram i denna rapport.

Bruttoregionalprodukten (BRP) i Jämtlands län var 42,7 miljarder kronor för 2014 och växte med fem procent från året innan.¹⁰ Drygt 10 procent av BRP:n i länet kommer från energisektorn vilket är högst i landet.¹¹ En studie av Bisnode visar att förädlingsvärdena hos aktiebolagen i regionen var drygt 18 miljarder kronor, utan energibolagen var den 16,6 miljarder. Tillväxten i förädlingsvärde, utan kraftbolagen, visar en ökning med 34 procent från 2009 till 2014 (med dessa 12 kraftbolag 21 procent). Årlig ökning från året innan var cirka 10 procent.¹² Med andra ord har energibolagens produktion stor påverkan på BRP:n.

Mål 4. Konkurrensstarka landsbygdsnärings inom mjölk och kött

Trenden visar på ett kraftigt minskande antal mjölkföretag i länet. Från år 2003 till 2015 mer än halverades antalet mjölkföretag i Jämtlands län, från 303 till 125. Trenden gäller hela Sverige där den största minskningen har varit i Dalarna, Västernorrland och Norrbotten.¹³

Utifrån invånarantalet har Jämtlands län ändå många mjölkföretag; 1,06 per 1000 invånare (december 2014). Endast Gotland och Kalmar har fler. Rikssnittet låg på 0,46 mjölkföretag per 1000 invånare. I Jämtlands län har 12 procent av mjölkföretagen fler än 99 kor. Som jämförelse har 37 procent av företagen i Skåne fler än 99 kor¹⁴. De geografiska förutsättningarna för gårdarna varierar i landet där jordbruksmarken är lättare att hålla samlad i slättlandskap.

Under de senaste åren har mjölkpriserna pressats, bland annat på grund av överproduktion i Europa samt ryska importförbudet och minskad efterfrågan i Kina.¹⁵ En rapport från LRF visar att

¹⁰ SCB, Regionräkenskaper Löpande priser

¹¹ www.regionfakta.se

¹² Undersökning av Bisnode på beställning av Region Jämtland Härjedalen

¹³ LRF Mjölk

¹⁴ LRF Mjölk 2014

¹⁵ LRF:s Mjölkrapporten från 2015-2016

utvecklingen för mjölkavkastningen hos de svenska företagen är lägre än i andra europeiska länder vilket försämrar konkurrenskraften.¹⁶

En statlig utredning visar att det inom mjölkproduktion skett en snabb teknisk utveckling som möjliggör större enheter. Dessutom visar utredningen att effektiviteten är lägre i norra Sverige och att de ekonomiska stöden där står för en större andel av den totala inkomsten.¹⁷

En annan indikator för att mäta måluppfyllelsen vad gäller ”konkurrensstarka landsbygdsnäringar inom mjölk och kött” är den totala mjölkinnvägningen i länet. År 2004 uppgick den till 80 140 ton, år 2013 hade den minskat till 60 594 ton. Därefter har den varit relativt konstant och uppgått till 60 937 ton 2014 och 61 295 ton under år 2015.¹⁸

Mål 5. Fler kluster (i glesa strukturer, spridda över stora geografiska avstånd)

Ingen indikator finns framtagen för att följa upp detta mål. Frågan om klusterbyggande är också svår i ett så glest befolkat län som Jämtland. De senare åren har besöksnäringen jobbat mycket strategiskt med att utveckla samverkan mellan företag där utvecklingen av turistdestinationer är ett sätt att skapa samverkan mellan företagen på orter med många besökare. Detta kan sägas vara en slags kluster i glesa strukturer. Jämtland Härjedalen Turism anger att man jobbar med 20 olika turistdestinationer.

Oxford Research fick i början av november 2014 i uppdrag att genomföra en kvantitativ klusteranalys av näringslivet i Jämtland. Deras rapport visar på komplexiteten kring klusterutveckling. De skriver att ”Kluster är av naturen väldigt heterogena och därför ger det ingen mening med att låsa sig fast vid en allt för stringent definition av vad ett kluster är. När man bryter ner data på denna nivå är det tydligt att det finns ett spirande kluster inom besöksnäring i Jämtland. Förutom hotell och logiverksamhet som har tydliga kopplingar till turism har även sport-, fritids- och nöjesverksamhet samt resebyrå- och researrangörsverksamhet och andra resetjänster och relaterade tjänster höga specialiseringskvoter”. De pekar också på att: ”Det finns, inte oväntat, ett stort antal anställda inom traditionellt offentliga branscher så som vård och omsorg, offentlig förvaltning och försvar samt veterinärverksamhet. Detta härleds till de många anställda som arbetar på Östersunds kommun och i Jämtlands läns landsting. Hela 16,5 procent av arbetskraften i Jämtland är anställda hos någon av dessa två arbetsgivare”. Man visar också på områden där det finns redan pågående samverkansinitiativ. ”Ett sådant är *Peak Innovation* som fungerar som ett klusterinitiativ för sport, friluftsliv och turism. Peak Innovation är en samarbetspartner för forskare, affärsutvecklare och företag med ambition att bedriva utvecklingsverksamhet inom områdena turism, sport och friluftsliv. Bland annat hjälper Peak Innovation till med att skapa kontakter mellan företag och mellan företag och akademien. På besöksnäringens område är även sammanslutningen *Destinationsbolag i Jämtland Härjedalen* en aktör som också har till uppdrag att stödja företags konkurrenskraft och skapa konkurrensfördelar för destinationen Jämtland/Härjedalen samt *Jämtland Härjedalen Turism* som enligt sig själva är den professionella och affärsmässiga plattformen för samverkan i utvecklingen av Jämtlands läns turism och företräder länets turismbransch i nationella och internationella sammanhang”.

Klusterbildningar i olika former kopplade till länets mekaniska industri finns också.

Under våren 2016 presenterade Region Jämtland Härjedalen tillsammans med analysföretaget Bisnode en rapport över utvecklingen i regionens näringsliv. Den visade bland annat att det går bra

¹⁶ LRF Mjölkrapporten nr 1, 2015

¹⁷ SOU 2015:15 & Nordregios rapport ?

¹⁸ LRF Mjölk, 2016-06-29

för våra företagare, Jämtlands län ligger på samma nivå som riket eller bättre inom de flesta näringar. Man har bra branschbalans och god utveckling i kommunerna.

Mål 6. Universitet upprätthåller spets inom länets profilområde

Det är inte heller enkelt att hitta en indikator för Mittuniversitetets spetsområden. Målet anger inte om det avser nationell eller internationell spets.

Ett sätt att lyfta fram de områden som nationellt finansieras med speciella stöd till innovationsutveckling är att se hur Vinnova stödjer ”*Starka forsknings- och innovationsmiljöer inom VINNVÄXT-programmet*”. Vinnväxt är en konkurrensutsatt tävling för regioner. Syftet med programmet är att främja hållbar tillväxt i regioner genom att utveckla internationell konkurrenskraft inom specifika tillväxtområden. Av elva utpekade områden i Sverige finns länet med genom satsningen på *Peak Innovation* där nya tjänstesystem och produkter ska tas fram genom kunddriven utveckling över branschgränser. Tjänster och teknik ska utvecklas parallellt inom vintersport, turism och friluftsliv. Satsningen har drivits fram genom det styrkeområde inom turism och skidåkning som finns i regionen.

Mittuniversitetet har ett avtal med Östersunds kommun om samarbete för gemensam utveckling och tillväxt under perioden 2015-2018. Investeringarna ska bland annat gynna en positiv utveckling för det regionala näringslivet och skapa tillväxt och på så sätt ännu bättre förutsättningar för utveckling. Avtalet omfattar flera gemensamma områden där både kommunen och universitetet kan dra nytta av en stärkt verksamhet vid Campus Östersund. Avtalet fokuserar på en fortsatt uppbyggnad av Nationellt vintersportcentrum samt verksamhet vid turismforskningscentret ETOUR, risk- och krisforskningscentret RCR och Sports Tech Research Centre vid Campus Östersund. Även andra områden av gemensamt intresse kan utvecklas inom samarbetsavtalet. Man anger också följande profilområden:

- Societal Entrepreneurship in Sparsely Populated Areas, eller *Samhällsentreprenörskap – gränsöverskridande kraft för regional och lokal utveckling i lokala miljöer* har som syfte att samordna och koncentrera resurser för att utöka kunskapen om hur samhällsentreprenörskap kan bidra till hållbar utveckling av lokalsamhället och företagande i glesa strukturer.
- Turismforskningsinstitutet ETOUR utvecklar och kommunicerar kunskap om turism och resande. Verksamheten innefattar forskning, utbildning, samt dialog och samverkan med turistnäringens aktörer.
- Nationellt vintersportcentrum är världsledande inom skidforskning. Vi är olympiskt testcentrum för vinteridrott i Sverige och samverkar med ledande företag inom sport och outdoor-sektorn.
- Risk and Crisis Research Centre (RCR) utvecklar och kommunicerar kunskap om risk, kris och säkerhet. Verksamheten består av forskning, utbildning och samverkan med företag, myndigheter och allmänhet.
- Sports Tech Research Centre är ett tvärvetenskapligt forskningscenter med fokus på tillämpningar inom sportteknologi och produktutveckling. Forskningen bedrivs i samarbete med ett brett spektrum av olika branscher, från sjukhus och ledande outdoorföretag till internationella företag inom verkstadssektorn.

Analys

Det är vanskligt att med hjälp av ett fåtal indikatorer mäta måluppfyllelsen inom området företagande, innovation, forskning och utveckling. Den redovisade statistiken ovan vad gäller både arbetslöshet och nyföretagande pekar dock mot att regionen under de senaste åren närmat sig målet om fler företagare och fler arbetstillfällen. Den relativt breda branschstrukturen förefaller ha varit en styrka i tider av konjunkturedgång. Tillväxten inom besöksnäringen, som beskrivs på sidorna 38 – 41 i detta dokument, har bidragit till den totalt sett positiva bilden när det gäller sysselsättningen i länet.

När det gäller målet om ”ökade investeringar och god tillgång till riskkapital” finns inga bra mått som visar alla typer av investeringar. I tillgänglig statistik finns inga tecken på ökade investeringar i vare sig den privata industrin eller i den kommunala sektorn. Det bör dock noteras att investeringar i små företag inte ingår i statistiken. Det bör också noteras att investeringar i bostäder inte ingår i statistiken. Det är också viktigt att försöka få ett grepp över s.k. mjuka investeringar eftersom de blir allt viktigare för utveckling av konkurrenskraftiga tjänsteföretag.

Tillgång till riskkapital är av avgörande betydelse för näringslivets utveckling. Det kan konstateras att tillgången till riskkapital ökat påtagligt under den senaste tioårsperioden. En förändring av delar av riskkapitalstrukturen håller på att ske i och med nedläggningen av nuvarande Inlandsinnovation AB och skapandet av det nya Saminvest AB. Det sistnämnda bolaget har inte samma tydliga regionala uppdrag. Hur denna förändring kommer att påverka tillgången på riskkapital i Jämtlands län är ännu för tidigt att säga.

När det gäller målet om konkurrensstarka landsbygdsnärings inom mjölk och kött kan konstateras att en strukturomvandling inom denna sektor pågår både i landet som helhet och i vårt län. Denna strukturomvandling kommer sannolikt att fortsätta och medföra allt färre sysselsatta inom lantbruksföretagen. Det bör dock noteras att lantbruksföretagen sysselsätter fler utanför företaget än andra företag. Detta innebär att produktion vid färre men större enheter kan komma att sysselsätta fler utanför lantbruksföretagen.

Utvecklingen av antalet kluster, särskilt i glesa strukturer med stora geografiska avstånd förefaller vara positiv, även om tydliga indikatorer saknas. Framför allt de olika turistdestinationerna bedöms betyda mycket för turistnäringens utveckling i olika delar av länet.

KOMPETENS OCH KUNSKAPSUTVECKLING

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

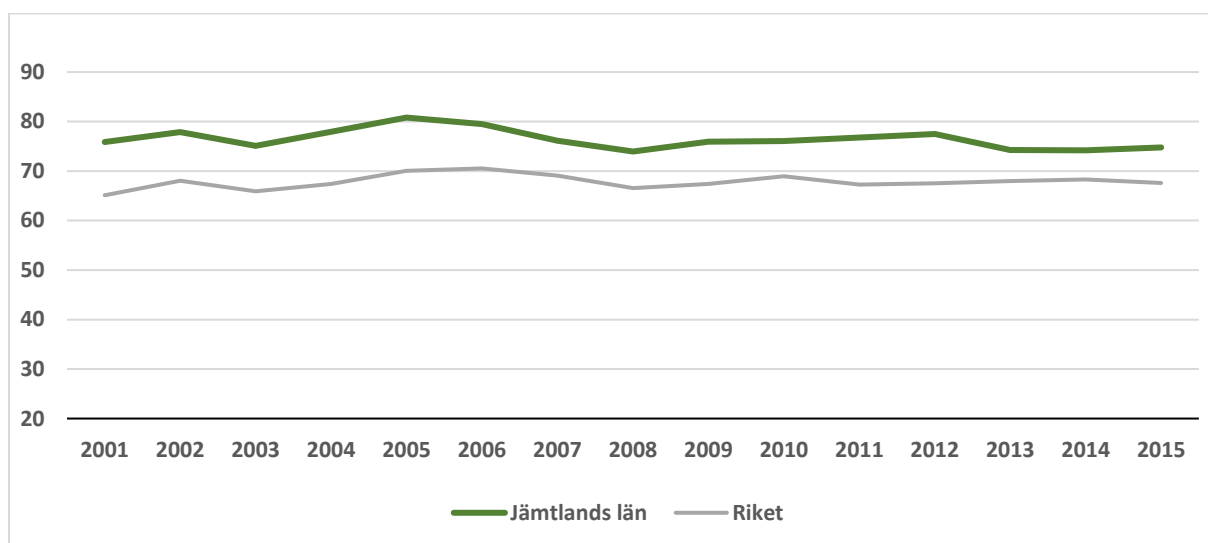
- Länets elever genomgår utbildning med uppnådd gymnasieexamen
- Fler i högre utbildning
- Näringslivsanpassade utbildningar
- Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 7. Länets elever genomgår utbildning med uppnådd gymnasieexamen

För detta mål har det valts att titta specifikt på andelen 20-åringar med en fullföljd gymnasial utbildning, då har de hunnit ta examen antingen inom tre, fyra eller fem år efter påbörjad gymnasieutbildning.

Figur 5. Andel 20-åringar i Jämtlands län och riket med gymnasieexamen 2001 - 2015

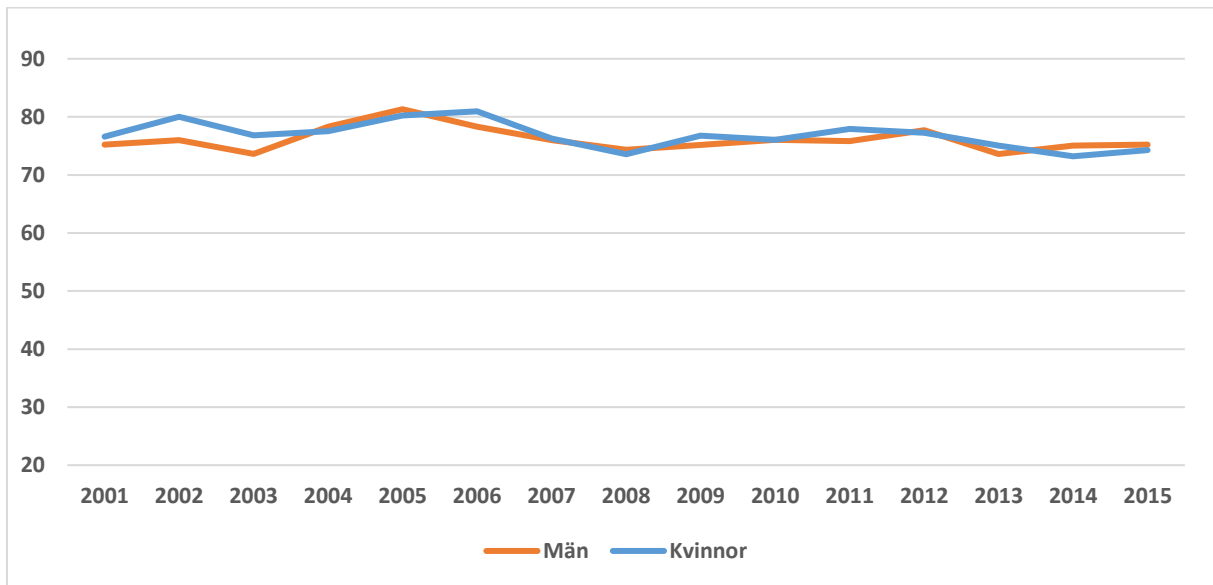

Källa SCB. Mätperiod är 31 december varje år.

Ovanstående diagram visar andelen 20-åringar som har fullföljt en gymnasieexamen, år 2001-2015, uppdelat på Jämtlands län och Riket. Jämtlands län har en högre andel 20-åringar som genomgått gymnasiet än riksgenomsnittet.

År 2015 hade 74,8 procent av Jämtlands 20-åringar en gymnasieexamen, vilket är den näst högsta siffran i landet - endast Hallands län ligger högre. Riksgenomsnittet är 67,6 procent och de tre övriga norrlandslänen varierar mellan 68 och 71 procent. Sedan 2001 har Jämtlands andel sjunkit något, till skillnad från de övriga Norrlandslänen som har ökat i relativt hög takt mot riket. Trots detta har alltså Jämtlands län den näst högsta andelen 20-åringar med gymnasieexamen i landet, med Norrbotten på 71 procent som det närmaste norrlandslänet.

Figur 6. Andel 20 åringar med gymnasieexamen i Jämtlands län fördelat på kön 2001 - 2015

Källa: SCB

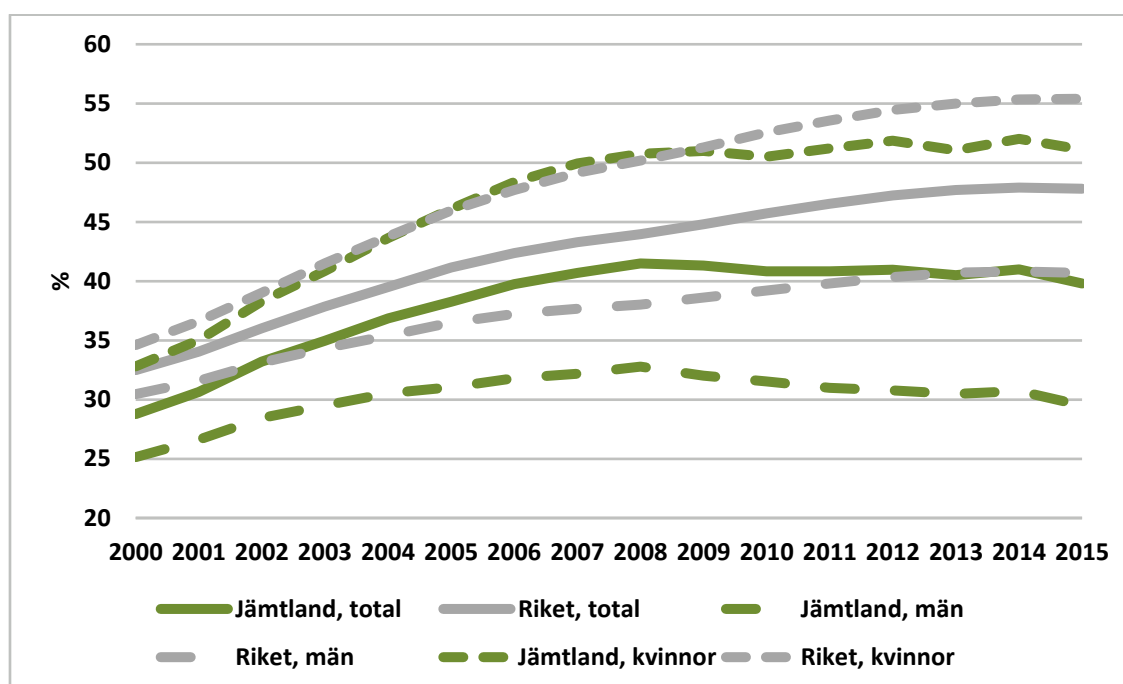
Ovanstående diagram visar andelen 20 åringar som tagit ut gymnasieexamen i Jämtlands län, uppdelat på kön år 2001 – 2015.

Det är relativt små skillnader mellan kvinnor och män, både i Jämtlands län och i riket. Däremot har kvinnor generellt sett en högre utbildningsnivå än män, vilket innebär att män oftare väljer bort högre utbildning efter gymnasiet trots att de fullföljer sina gymnasiestudier i samma utsträckning som kvinnor.

Mål 8. Fler i högre utbildning

En indikator för detta mål är utbildningsnivån hos de mellan 30-34 år, då dessa oftast har hunnit gå en utbildning på universitet eller högskola.

Figur 7. Andel personer 30 – 34 år med högre utbildning i Jämtlands län och riket

Källa SCB, Utbildningsregistret.

Ovanstående diagram visar andelen av 30-34 åringar i Jämtlands län och i riket som har en hög utbildning fördelade på kön under åren 2000-2015. Med högre utbildning avses här eftergymnasial utbildning, upp till tre år.

År 2015 var andelen personer 30-34 år i Jämtland med hög utbildning 39,8 procent, vilket är 8 procent lägre jämfört med riksgenomsnittet om 47,8 procent.

Kvinnor har generellt sett en högre utbildningsnivå än män. År 2015 hade 51,1 procent av 30-34 åriga kvinnorna i Jämtlands län en hög utbildning, motsvarande siffra för männen var 29,5 procent. Detta innebär att 21,6 procent fler kvinnor mellan 30-34 år i Jämtlands län hade en hög utbildning jämfört med männen. På riksnivå var skillnaden mellan andelen högutbildade kvinnor (55,4) och andelen högutbildade män (40,7) hög, men inte lika markant som i Jämtlands län.¹⁹

Det kan konstateras att det är ungefär lika stor andel män som kvinnor som har en gymnasieexamen vid 20 års ålder, men att det är fler kvinnor som väljer att studera vidare. Detta framgår också av bland annat Skolverkets rapport om vad ungdomar gör efter gymnasieskolan. Den visar att valet av yrkesförberedande utbildningarna, som läses oftare av unga män, leder till en tidigare etablering på arbetsmarknaden. Den visar också kvinnorna, som oftare väljer studieförberedande utbildningar, ofta fortsätter på universitet eller högskola. Intressant är att de unga kvinnor som läst yrkesförberedande utbildningar i lägre grad är etablerade på arbetsmarknaden än män med samma utbildning.²⁰

Andelen högre utbildade har ökat i hela landet sedan år 2000, på riksnivå från 32,5 procent år 2000, till 47,8 procent år 2015 och i Jämtland från 28,8 procent till 39,8 procent. I Jämtland och vissa andra

¹⁹ SCB, [Statistikdatabasen](#)

²⁰ Skolverkets rapport. "Vad ungdomar gör efter gymnasieskolan- en registerstudie. 2014

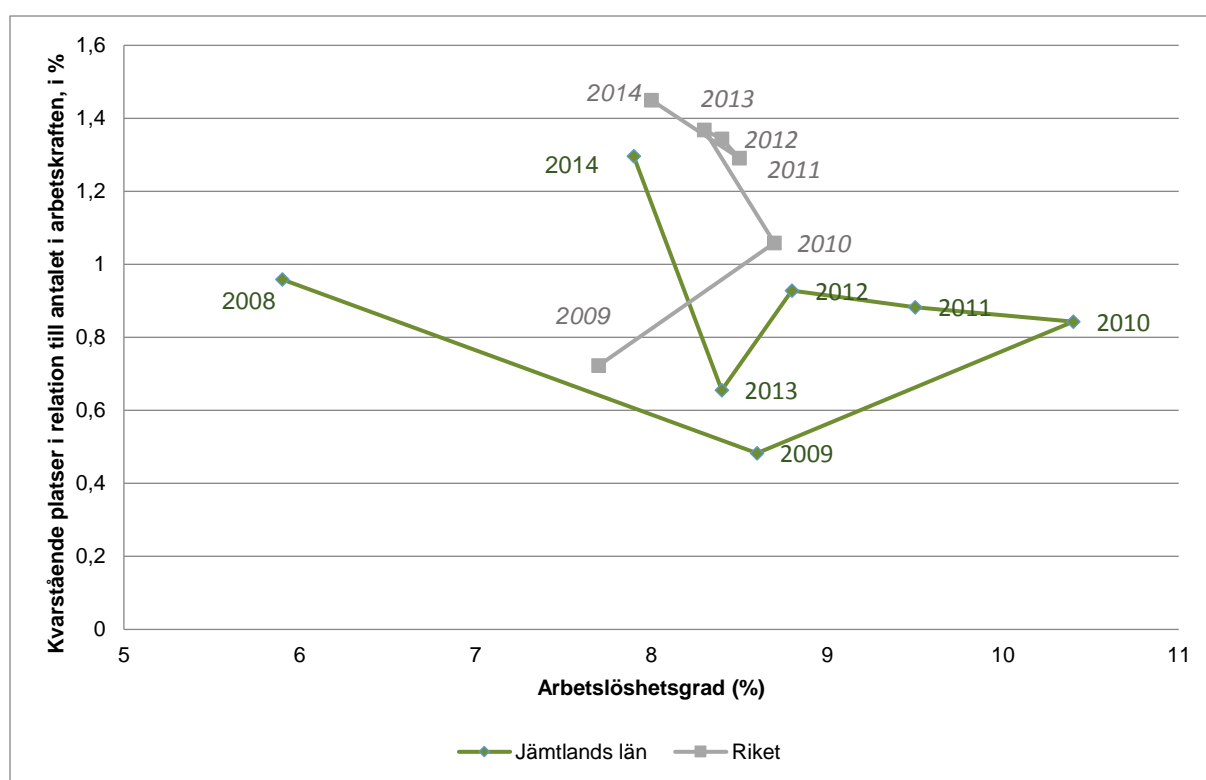
län har ökningen dock avtagit från 2008. Troligen är detta en effekt av finanskrisen då fler högutbildade yngre sökte sig till andra regioner där det fanns högre utbud av jobb.²¹

Det är en större andel högutbildade i Östersund än i de övriga kommunerna i länet.

Mål 9. Näringslivsanpassade utbildningar

Att försöka mäta hur pass näringslivsanpassade utbildningarna är, är en stor utmaning. Ett sätt att försöka göra detta är att studera hur matchningen mellan utbud och efterfrågan ser ut på arbetsmarknaden. Beveridgekurvan används ofta i nationalekonomiska sammanhang för att studera just matchning.

Figur 8. Kvarstående lediga platser på arbetsförmedlingen i relation till arbetslösheten

Beveridgekurvan visar på relationen mellan arbetslösheten och vakanegraden, d.v.s. kvarstående platser i relation till antalet i arbetskraften. Syftet med Beveridgekurvan är att visa på effektiviteten på arbetsmarknaden då lediga platser i idealfallet bör kunna matchas av den tillgängliga arbetskraften.

År 2008 var andelen kvarstående platser nästan 1 procent av antalet personer i arbetskraften samtidigt som arbetslöshetsgraden låg på 5,9 procent av arbetskraften. Mellan 2008 och 2012 var vakanstalet i Jämtlands län relativt oförändrat samtidigt som arbetslöshetsgraden ökade kraftigt mellan 2008 och 2011. På riksnivå har utvecklingen sett annorlunda ut under samma tidsperiod. Under 2014 har dock skillnaderna mellan Jämtlands län och riket minskat. Under 2014 hade vi en

²¹ Nordregios rapport: *Sammanställning, bearbetning och visualisering av offentlig statistik kopplat till målen för Region Jämtland Härjedalens regionala utvecklingsstrategi 2014-2030*

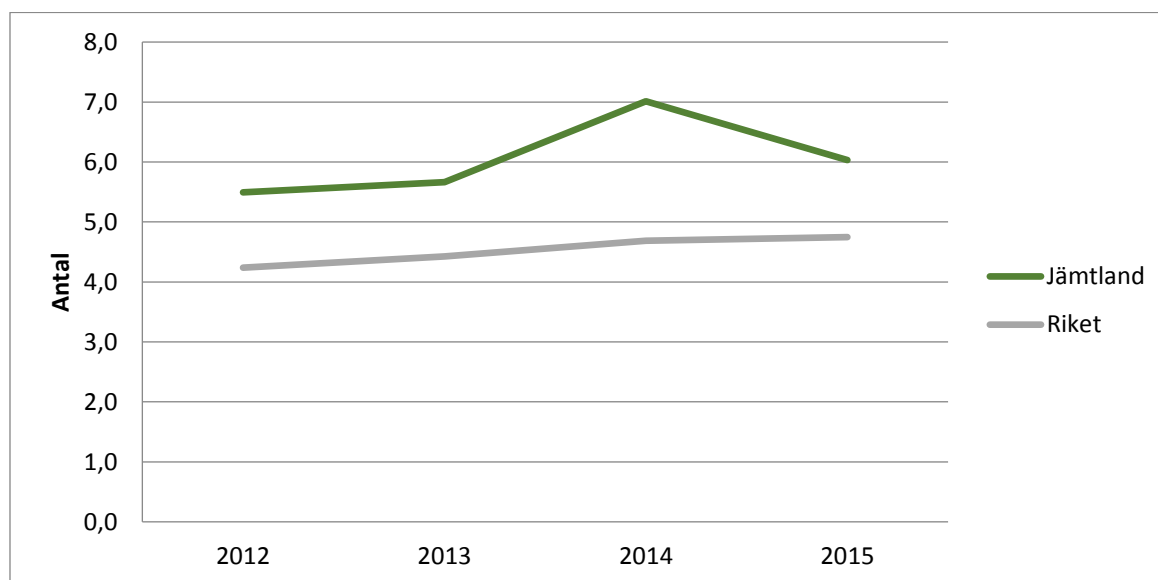
ökning av vakansgraden samtidigt som arbetslösheten börjat sjunka, men arbetslösheten sjönk inte i samma takt som vakansgraden ökat. När vakansgraden ökar snabbare än arbetslösheten sjunker kan det tyda på att det finns ett gap mellan tillgänglig kompetens och den kompetens som efterfrågas.

Ett annat relevant mått i sammanhanget är ”matchningsgrad” som tas fram av SCB. Detta visar hur matchningen ser ut bland de sysselsatta. Matchningsgrad syftar till andelen av alla anställda som kan bedömas ha ett yrke som matchar med den utbildning som de har i grunden. Statistik från SCB visar på att 72,6 procent av de anställda i Jämtlands län har matchande yrke och utbildning, det är samma nivå som riket i genomsnitt. Man kan vända på det hela och säga att över vart fjärde anställd har ett yrke som inte matchar med den utbildning som de har i grunden.

Ett annat mått som SCB tagit fram är matchad förvärvsgrad, vilket visar ungefär samma sak som ovan med den skillnaden att den tar med hela befolkningen i nämnaren. Den visar på andelen som är sysselsatta och är matchade i förhållande till totala befolkningen mellan 20-64 år. Fördelen är att man kan jämföra med förvärvsgraden. I Jämtlands län var förvärvsgraden 79 procent år 2013. Runt 58 procent av befolkningen var sysselsatta med matchande yrke och utbildning.²² Skillnaden mellan förvärvsgraden och matchade förvärvsgraden tyder på att det finns de i arbetskraften vars utbildning inte är efterfrågad i samma utsträckning.

En utbildningsform som har en stark koppling till de behov som finns på arbetsmarknaden är yrkeshögskoleutbildningar (YH-utbildningar). För att bli beviljad att få driva en utbildning av Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) under några år måste anordnaren visa på att det finns tydligt behov av utbildningen, därmed är näringslivet starkt kopplat till framtagande av en utbildning. Uppföljningar gjorda av MYH visar att stora andelar får jobb efter utbildningarna.²³

Figur 9. Antal ansökningar per plats i YH-utbildningar

Källa: Myndigheten för yrkeshögskolan

Antalet startade utbildningsomgångar då det gäller YH-utbildningar varierade mellan 7-9 i Jämtlands län under åren 2012-2015. Färre utbildningar startas här än i andra län. Jämförelsevis startade 20-26 utbildningsomgångar i Västernorrland. Det är fler som ansöker om att få gå YH- utbildning per plats i

²² Källa: Matchningsindikatorerna, SCB. Se Efterfrågan och tabell E3.

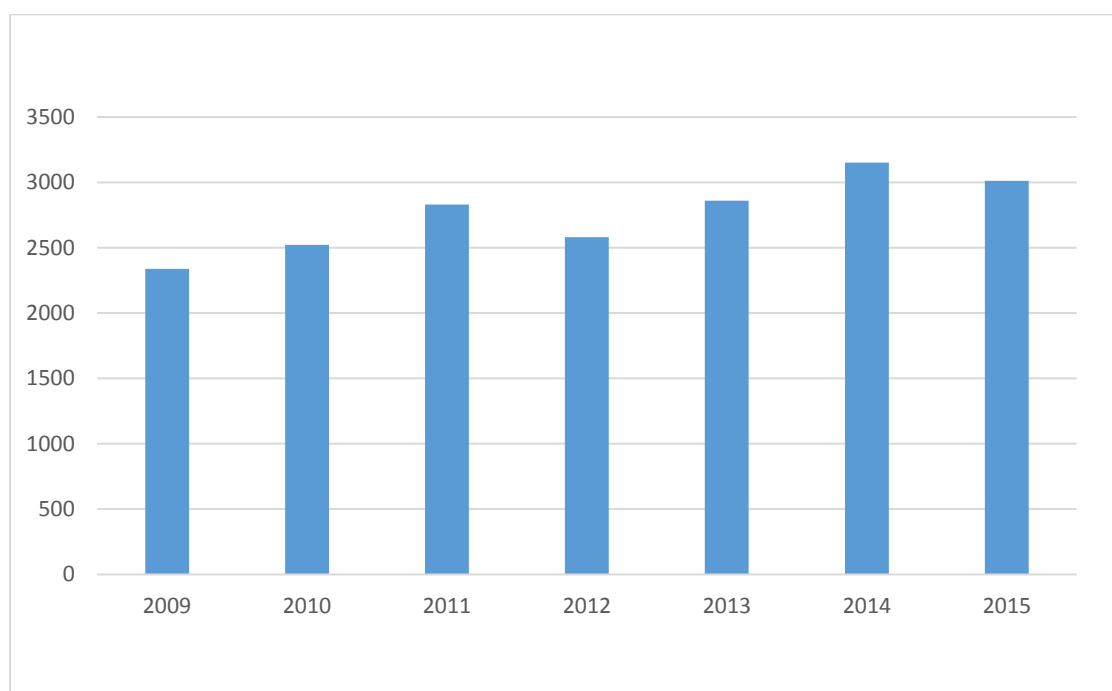
²³ Myndigheten för yrkeshögskolor. -> se rapporter

Jämtlands län än i riket i genomsnitt. År 2015 skickades 6,0 ansökningar per utbildningsplats i länet medan genomsnittet i riket låg på 4,7, se figur 9 ovan.²⁴

Mål 10. Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling

Målet är snarast en bred och abstrakt vision vilket innebär utmaningar när det gäller att ta fram indikatorer för att mäta måluppfyllelsen. Det finns statistik kring antalet personer inom olika utbildningar och nivåer vilka täcker upp den formella delen av ett lärande. Antal personer som studerar vid kommunal vuxenutbildning kan fungera som en signalindikator, men det är ett väldigt trubbigt mått och missar bland annat möjligheterna som finns genom YH-utbildning, folkhögskolorna samt universitet och högskola mm. Därför visas också viss statistik från andra utbildningsformer och LärCentrum.

Figur 10. Antal studerande inom kommunal vuxenutbildning i Jämtlands län 2009 - 2015

Källa: Skolverket, Jämförelsetal. SFI är inte medräknat.

Diagrammet ovan visar antalet elever inom kommunal vuxenutbildning som studerar på grundläggande eller gymnasial nivå åren 2009-2015. På den gymnasiala nivån ingår både yrkesinriktade utbildningar samt allmänna ämnen.

Det har skett en viss ökning av antalet som studerar inom kommunal vuxenutbildning i Jämtlands län. Antalet som studerade 2015 var drygt 670 personer fler än 2009.

År 2009 började de statliga satsningarna i form av Yrkesvux med mera vars syfte var att motverka lågkonjunkturen. Kommunerna beviljades bidrag till utbildningar av personer som var långt ifrån arbetsmarknaden.

LärCentrum i länet har som syfte att fungera som plattform för alla utbildningsmöjligheter för vuxna. Förutom kommunal vuxenutbildning och SFI, drivs vissa YH-utbildningar och uppdragsutbildningar.

²⁴ Myndigheten för yrkeshögskolan

Likaså fungera LärCentrum som plattform och plats för högskole- och universitetsstudier. Utvecklingsarbete pågår kring distansstudier.

Under 2013 uppskattas 4 600 personer ha nyttjat LärCentrum för att gå en utbildning i någon form. Det är en ökning med drygt 400 personer från mätningen år 2011. Förutom det gavs under 2013 möjlighet till att utföra drygt 600 tentamina mot olika universitet och högskolor.²⁵

Analys

Jämtlands län har demografiska utmaningar som kommer att påverka arbetskraftsförsörjningen. Andelen personer i arbetsför ålder 16-64 år kommer att minska. Att hitta rätt kompetens för företag och organisationer kan bli svårare då arbetskraftsutbudet minskar. Då arbetsgivare har svårt att hitta rätt kompetens kan det bli ett tillväxthinder. I Arbetsförmedlingens arbetsgivarundersökning under våren 2016 uppgav bland annat 78 procent av de offentliga arbetsgivarna att de hade svårt att hitta rätt kompetens. Cirka 6 100 personer kommer att nå pensionsåldern under närmaste fem åren, ytterligare 6 700 under de kommande tio åren. Redovisade bristyrken för 2016 och 2017 visar att det handlar både om yrken med krav på högskoleutbildning samt de med gymnasial yrkeskompetens.²⁶

Att elever uppnått gymnasieexamen är viktigt utifrån arbetskraftsförsörjning. Arbetsförmedlingens analyser visar att personer utan gymnasialutbildning är en utsatt grupp som har betydligt svårare att hitta jobb i och med att kraven på utbildning ökat samtidigt som antalet enklare inskolningsjobb blir färre. Statistik visar att cirka 1 500 personer med låg utbildningsnivå (endast grundskola) är inskrivna som arbetslösa och siffran har varit relativt konstant. Övriga utsatta grupper är utomeuropeiskt födda, personer med funktionsnedsättning och de över 55 år.²⁷ Utbildningsnivån i Jämtlands län är lägre än i riket, dock är det färre än i riket med endast grundskola, drygt 10 procent.²⁸

Insatser som motverkar avhopp och hjälper de unga att nå gymnasieexamen är fortsatt viktiga ur kompetensförsörjnings perspektiv även om länet ligger bra till i en nationell jämförelse. Andelen 20-åringar som har en gymnasieexamen är högre i Jämtlands län än i riket, 74 procent mot 68 procent under 2015. Det innebär ändå att var fjärde 20-åring inte har uppnått gymnasieexamen i Jämtlands län. Risken är stor att flera av dessa inte är anställningsbara på de lediga jobb som finns. En del av dessa är utrikesfödda ungdomar där det krävs mer tid för att klara gymnasieexamen.

Jämtlands län har en av de lägsta andelarna som påbörjat en högskoleutbildning inom tre år efter en avslutad gymnasieutbildning. Kvinnorna påbörjar i större utsträckning än män en högre utbildning inom tre år. Skillnaden mellan Jämtlands län och riket är inte lika stor då man ser på andelen högskolenybörjare per capita (18-64 år), 9 procent respektive 10 procent.²⁹ Det tyder på att personer bosatta i länet påbörjar högre studier något senare. Hälften av nybörjarna för högskolestudier påbörjar en utbildning i ett annat universitet eller högskola än Mittuniversitetet, Umeå och Uppsala är de populäraste.³⁰

²⁵ Källa: Rapporterna *LärCentrum Statistik för 2013, Statistik för LärCentrum i Jämtlands län 2011*. Dessa är gjorda av Regionförbundet Jämtlands län.

²⁶ Arbetsmarknadsutsikterna i Jämtlands län 2016-2017 -> se Prognoser under Statistik och publikationer på Arbetsförmedlingens hemsida.

²⁷ Arbetsmarknadsutsikterna i Jämtlands län 2016-2017 -> se Prognoser under Statistik och publikationer på Arbetsförmedlingens hemsida.

²⁸ Källa: regionfakta.com visar på utbildningsnivå för de mellan 25-64 år året 2015.

²⁹ www.regionfakta.com se utbildning

³⁰ Källa: Universitetskanslersämbetet -> se statistik kring regional rekrytering

Förutom från Jämtlands och Västernorrlands län kommer de flesta nybörjare på Mittuniversitetet från Stockholm eller Västra Götaland. Andelen 30-34 år med en högskoleutbildning är betydligt lägre i Jämtlands län än riksgenomsnittet vilket tyder på att många från länet flyttar för studier på annan ort och inte flyttar tillbaka till länet efter avslutade studier.

Utmaningen är därför att kunna erbjuda de som blivit klara med sina studier i länet, eller avslutat sina studier på annat håll, förutsättningar till arbete och ett rikt liv i vårt län.

Inom vissa områden har det lyfts fram hur viktigt det är att utbildningen finns regionalt för att underlätta rekrytering, exempelvis inom IT och för förskolläraryrket. Att fortsätta det strategiska arbetet med att skapa forum för dialog mellan utbildningssidan och arbetslivssidan är ett sätt att hitta dessa behov.

Analysen från Arbetsförmedlingen visar att det inte alltid handlar om stora volymer då gäller utmaningen i att hitta rätt kompetens, utan att det också handlar om enstaka nyckelkompetenser. Offentlig sektor är en stor arbetsgivare i länet, förutom Region Jämtland Härjedalen och kommunerna finns många statliga myndigheter med många anställda tjänstemän. Arbetsgivarna inom sektorn har många pensionsavgångar på gång, främst inom vård och omsorg men även inom andra områden, och signalerar redan i större utsträckning än i riket att det finns stora brister i att hitta rätt kompetens.³¹

Det finns många tecken som pekar mot att det blivit svårare att hitta rätt person att anställa bland de arbetsökande.

Det finns generellt ett högt söktryck på de YH-utbildningar som blivit beviljade i länet. I och med att denna utbildningsform har en stark koppling till näringslivets behov av kompetens och arbetskraft är den en möjlighet för länet i kompetensförsörjningsarbetet.

Livslångt lärande för tillväxt och personlig utveckling innebär att det finns utbildnings- och kompetensutvecklings möjligheter oavsett vilken fas man är i livet. Det kan ske både genom formella eller informella plattformar. De formella möjligheterna som finns genom bl.a. vuxenutbildningen, folkhögskolorna, YH-utbildningar och universitetsutbildningar är viktiga komponenter ur ett kompetensförsörjningsperspektiv. LärCentrum fungerar som en plattform för olika utbildningsformer. Att uppskattningsvis 4 600 personer nyttjar LärCentrum för att utbilda sig tyder på att det är en viktig plattform.

Kommunal vuxenutbildning ger många en andra chans att läsa upp till en behörighet eller att byta yrkesinriktning. Antalet personer som går en utbildning via den kommunala vuxenutbildningen på gymnasialnivå har ökat något. Det beror mycket på de statliga satsningarna så som Yrkesvux och Lärlingsutbildningar som skett sedan 2009, vilka från början var statliga satsningar för att motverka lågkonjunkturen. Utan dessa satsningar skulle kommunerna ha svårare att möta sina invånares behov av utbildning.

Sammanfattningsvis är arbetskraftsförsörjningen en av de viktigaste utmaningarna i länet i och med att arbetskraftsutbudet minskar och antalet personer i utsatta grupper med sämre möjlighet till jobb ökar. Att Jämtlands län ligger bra till i en nationell jämförelse då det gäller andelen unga med gymnasieutbildning gör det inte mindre viktigt att fortsätta med insatserna för att motverka avhoppet i grund- och gymnasieskolan. Varenda resurs blir viktigare och viktigare. De nyanlända är en potential resurs. Målet är att allas kompetens tas till vara, samtidigt måste det fortsättningsvis finnas plattformar för kompetensutveckling där det behövs och för livslångt lärande för individen.

³¹ Arbetsförmedlingen → se prognoser och rapporten ”Arbetsmarknadsutsikter i Jämtland län 2016-2017

RESURSSNÅLARE OCH EFFEKTIVARE

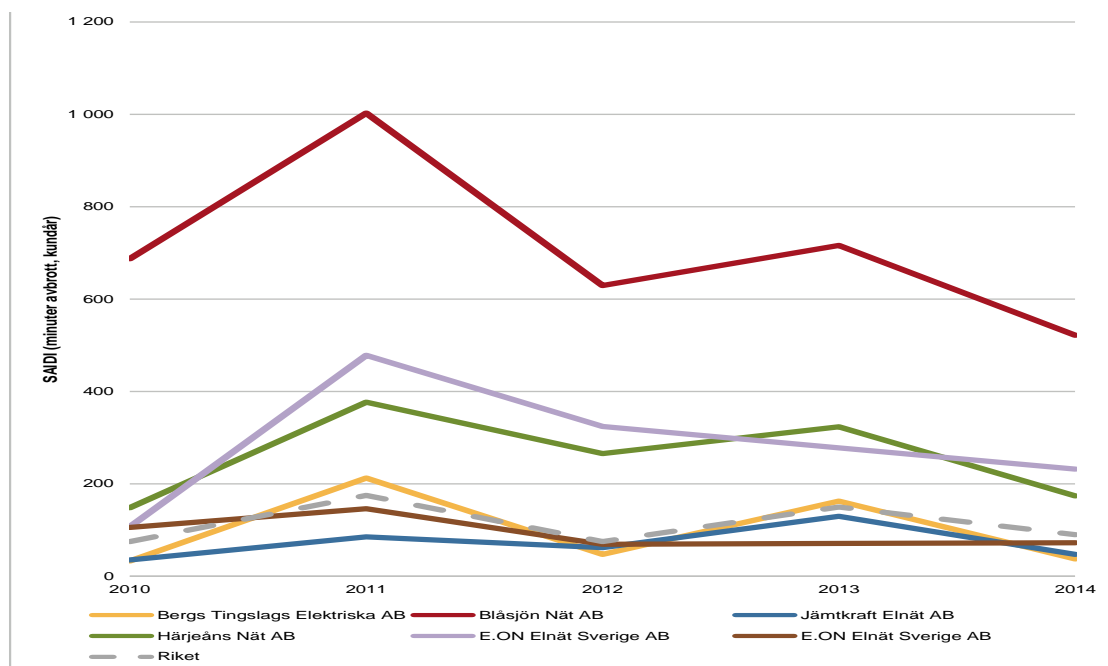
Övergripande Mål 2030

- En säker, uthållig och hållbar energitillförsel för länets företag och hushåll. Ingen uranbrytning i Jämtlands län
- Hög energieffektivitet inom boende/byggnader, kommunikationer och industri
- Ledande nettoexportör av förnybar energi i landet genom ökad produktion
- Transporter, industri och värme i länet oberoende av fossil energi
- Kraftfullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar
- Värden från länets naturresurser bör återföras till bygden

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 11. En säker, uthållig och hållbar energitillförsel

Figur 11. Oaviserade kundavbrottsstimmar, eget nät mindre än 12 timmar

Källa: Energimarknadsinspektionen

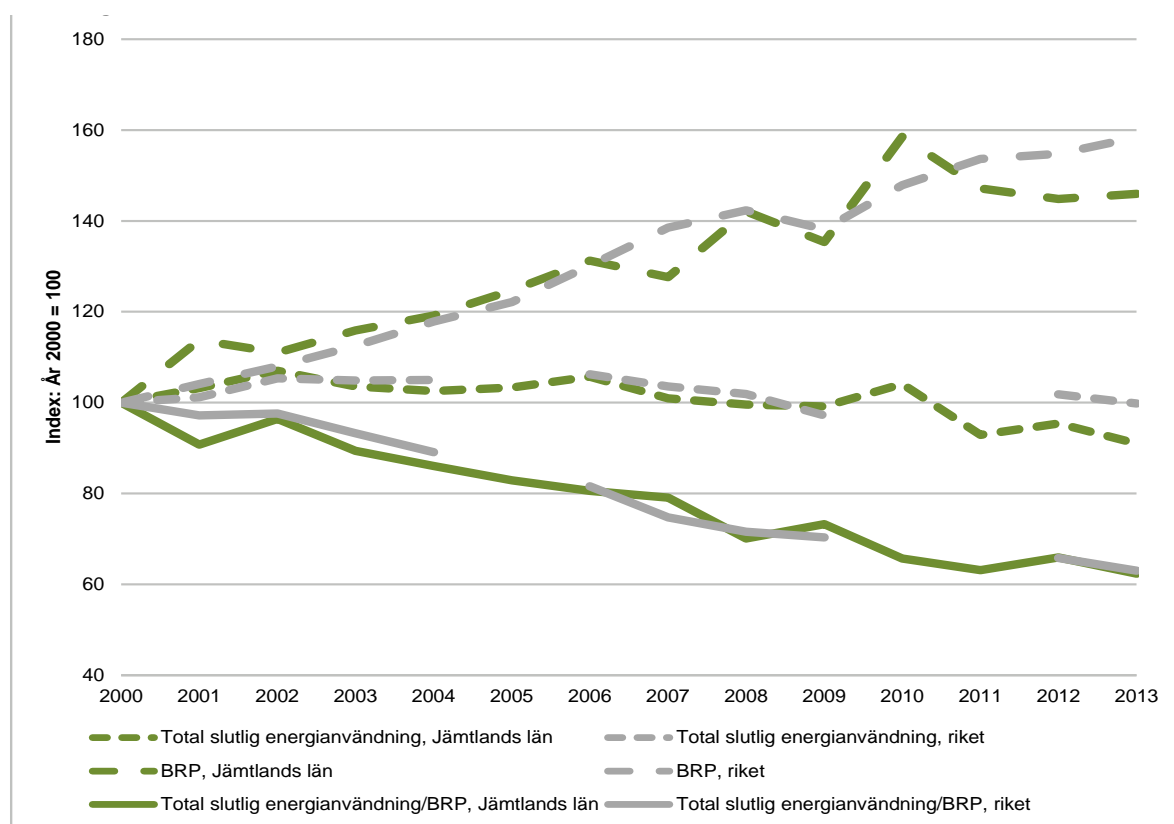
En säker, uthållig och hållbar energitillförsel kan vara attraktivt om nya företag ska lockas till länet. Motsatsen, en osäker energitillförsel, kan på samma sätt ha en avskräckande effekt på nyetableringar. Ett sätt att mäta detta är SAIDI (System Average Interruption Duration Index), som anger medeltid för strömavbrott i minuter per år och kund, d.v.s. den totala avbrotts tiden delat med det totala antalet kunder.

I stort är leveranssäkerheten i Sverige god. År 2014 var den 99,98 procent. I genomsnitt motsvarade detta ett 90 minuter långt strömavbrott hos medelkunden.³² Glesbygdsnät drabbas av fler avbrott än blandade nät och tätortsnät, mycket beroende en högre andel oisolerad luftledning som i större utsträckning påverkas av yttre omständigheter.³³

Av de sex elföretagen i Jämtlands län låg tre under och tre över riksgenomsnittet för antal kundavbrottstimmar 2014. Samtidigt var alla de tre företag som låg över riksgenomsnittet också i topp tio över kundavbrottstimmar 2014. 2014 var den största anledningen till elavbrott "okänd" (33 procent) följt av "material/metod" (22 procent), "åska" (14 procent) och "åverkan" (12 procent).

Mål 12. Hög energieffektivitet inom alla områden

Figur 12. Energiintensitet i Jämtlands län och riket.

Källa: SCB (Luckor i statistiken för Riket p.g.a. sekretess)

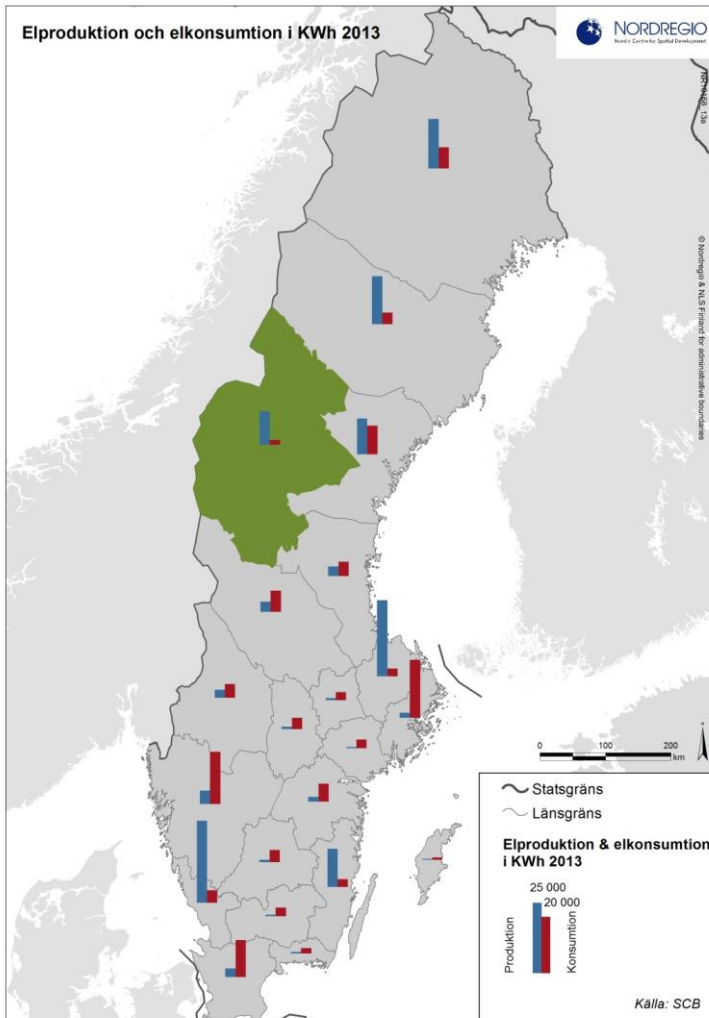
Energieffektivitet mäts här som energiintensitet, d.v.s. förhållandet mellan energianvändningen (MWh) och bruttoregionalproduktionen (BRP). En hög energiintensitet indikerar en hög kostnad för att med hjälp av energi skapa nyttigheter som ger ökad BRP. Medan en låg intensitet indikerar en lägre kostnad för av att med energi skapa nyttigheter som ökar BRP. Sedan år 2000 har samtliga län haft en minskad energiintensitet. Endast Östergötland har haft en större minskning av energiintensiteten än Jämtlands län sedan år 2000.

³² <http://www.svenskenergi.se/Global/Statistik/DARWin/DARWin%202014.pdf>, s. 5

³³

http://www.energimarknadsinspektionen.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/EiR2014_04.pdf, Sida 28

Figur 13. Elproduktion och elkonsumtion i KWh 2013

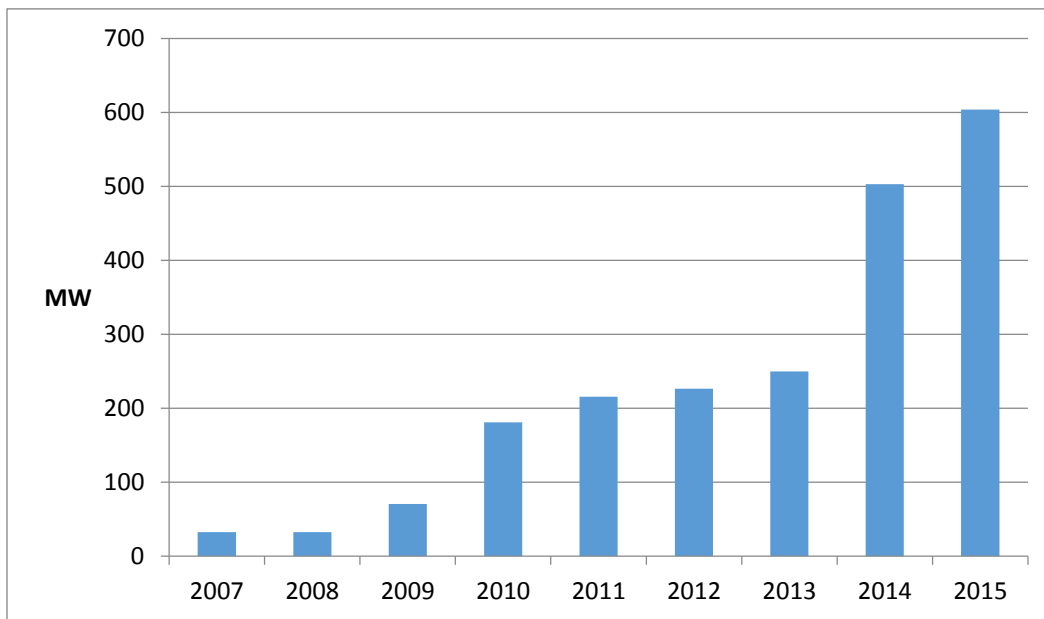
Källa: SCB

Jämtlands län har tack vare vattenkraften en mycket stor elproduktion, precis som Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland. Även Uppsala, Hallands och Kalmar län har stor elproduktion, i deras fall på grund av de kärnkraftverk som finns i respektive län, se figur 13 ovan.

Jämtlands län har en förhållandevis liten elkonsumtion beroende på få energiintensiva industrier i länet. Elkonsumtionen har varit relativt stabil i länet de senaste åren.

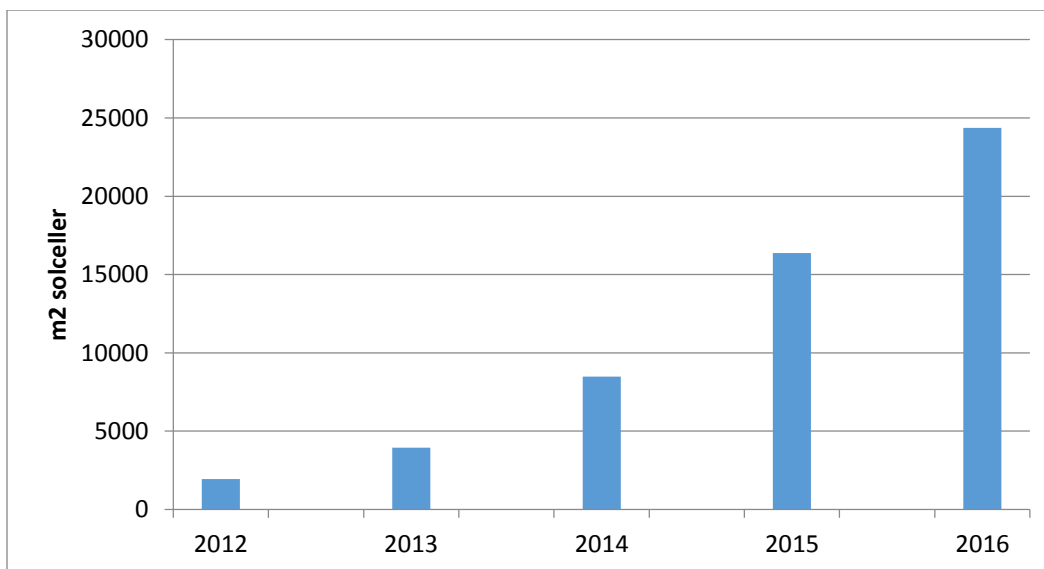
Trots att den installerade effekten vindkraft ökat, så har elproduktionen varit varierande under senare år, och den minskade år 2013 jämfört med 2012. Detta beror bland annat på att vattenkraftproduktionen är beroende av nederbördsmängd samt att tekniska åtgärder vid befintliga vattenkraftverk inneburit produktionsbortfall.

Figur 14. Vindkraft i Jämtlands län 2007 - 2015, total installerad effekt

Källa: Energimyndigheten, RUS, www.miljomal.se

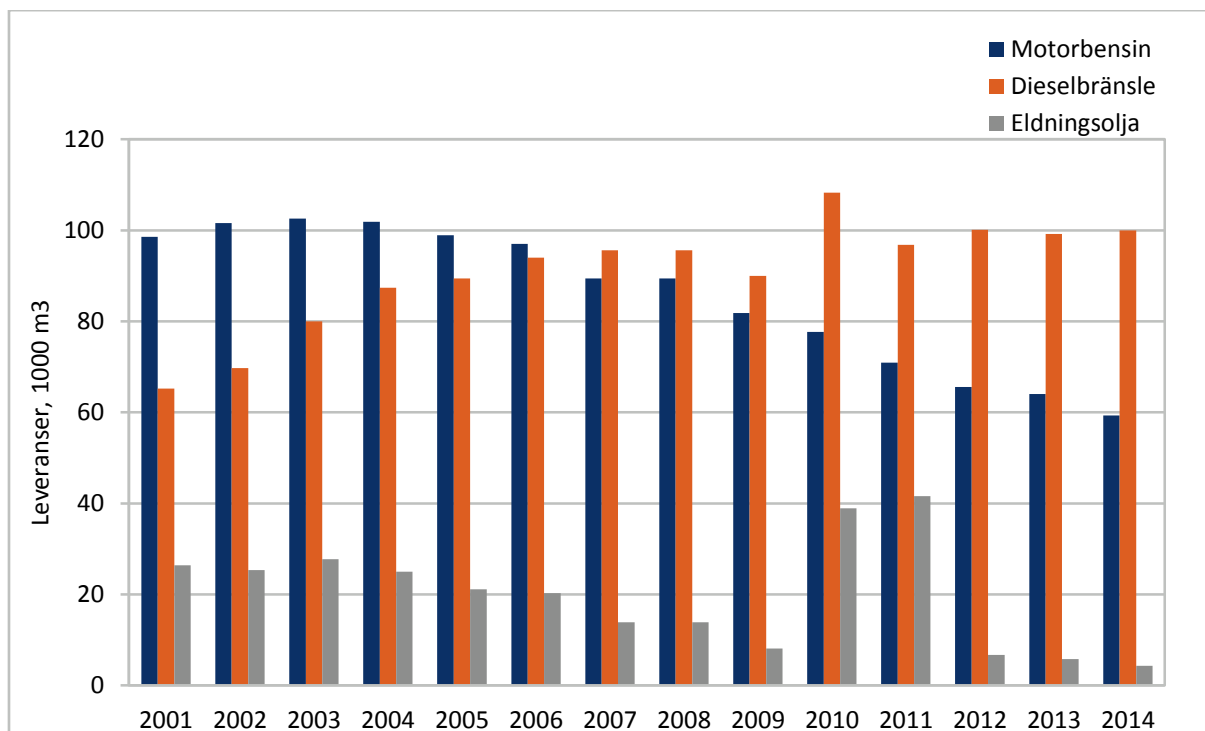
Figur 15. Solcellsutveckling i Jämtlands län

Källa: Region Jämtland Härjedalen Energikontoret. Siffrorna avseende år 2016 avser per 2016- 10-31

Produktionen av förnybar energi i form av solel är tydligt växande, vilket framgår av figur 15 ovan som visar areal solcellsanläggning.

Figur 16. Leveranser av motorbensin, dieselbränsle och eldningsolja till slutgiltiga förbrukare i Jämtland.

Källa: SCB

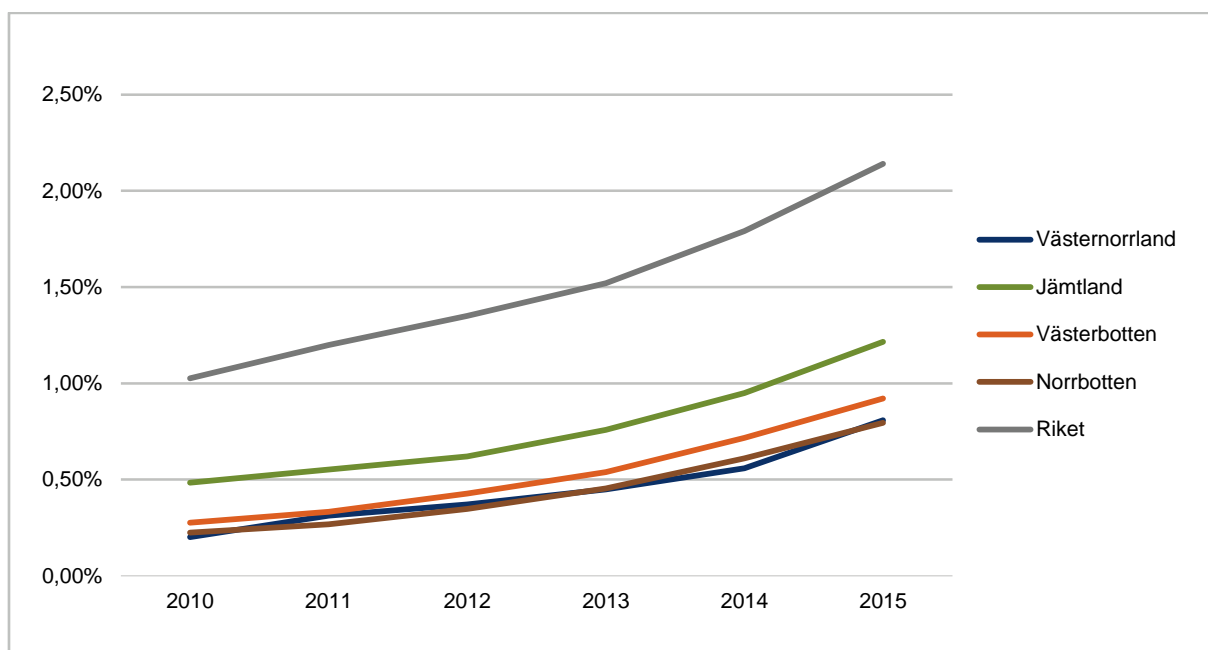
Den övergripande trenden är en minskning för leveranser av motorbensin under perioden 2001-2014, men för leveranser av dieselbränsle en generellt ökande trend, dock med det högsta värdet 2010. Leveranser av dieselbränsle har sedan 2007 varit större än motorbensin.³⁴

Leveranserna av eldningsolja är den minsta jämfört med andra energislag. De ovanligt höga värdena för åren 2010 och 2011 i figur 16 ovan kan härledas till felaktiga datavärden.³⁵

³⁴ : SCB. Leveranser av motorbensin, dieselbränsle, etanol och eldningsolja till slutgiltiga förbrukare, 1000 m³ efter region. År 2001 – 2014.

³⁵ Ett företag utanför länet, som förbrukade mycket eldningsolja, har under åren 2010 och 2011 haft fakturaadress i Strömsunds kommun, vilket påverkade utfallet för länet på ett sätt som inte motsvaras av verkligheten (källa: Region Jämtland Härjedalen, Energikontoret).

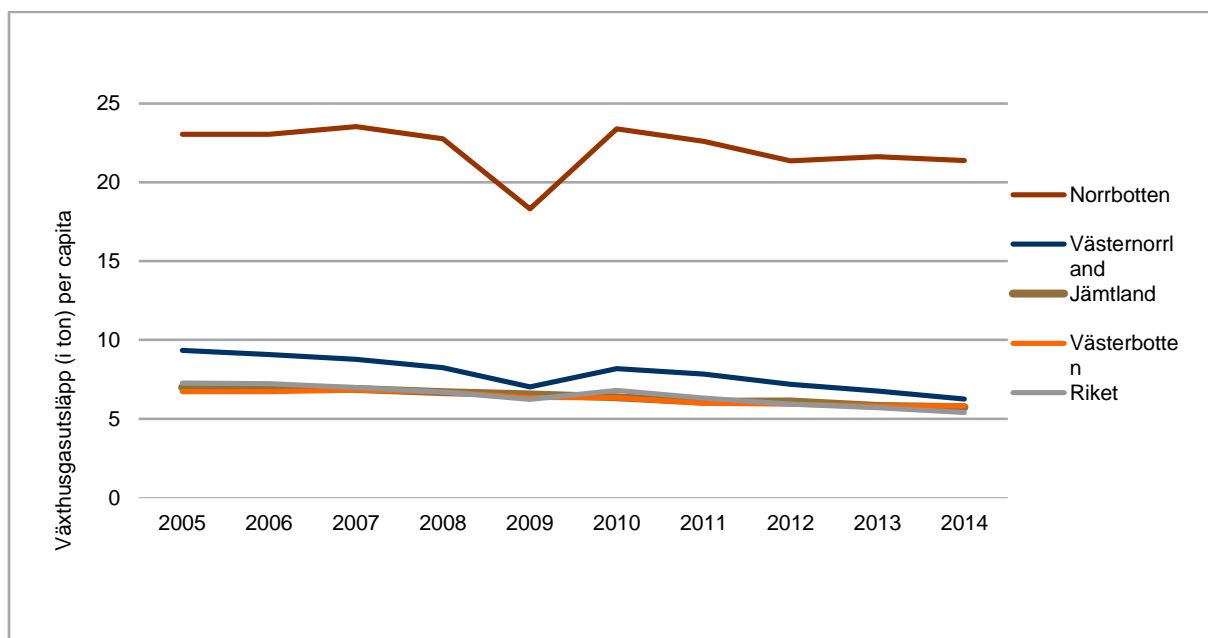
Figur 17. Antal fordon med förnybart drivmedel som andel av alla 2010-2015.

Källa: Trafikanalys

Den procentuella andelen fordon med förnybart drivmedel ökade under perioden 2010-2015.³⁶ Av de nordliga länen har Jämtlands län högst andel fordon med förnybara drivmedel men ligger klart under riksgenomsnittet (figur 17).

Figur 18. Växthusgasutsläpp (i ton) per capita 2005-2014

Källa: RUS/Naturvårdsverket, SCB, Nordregio

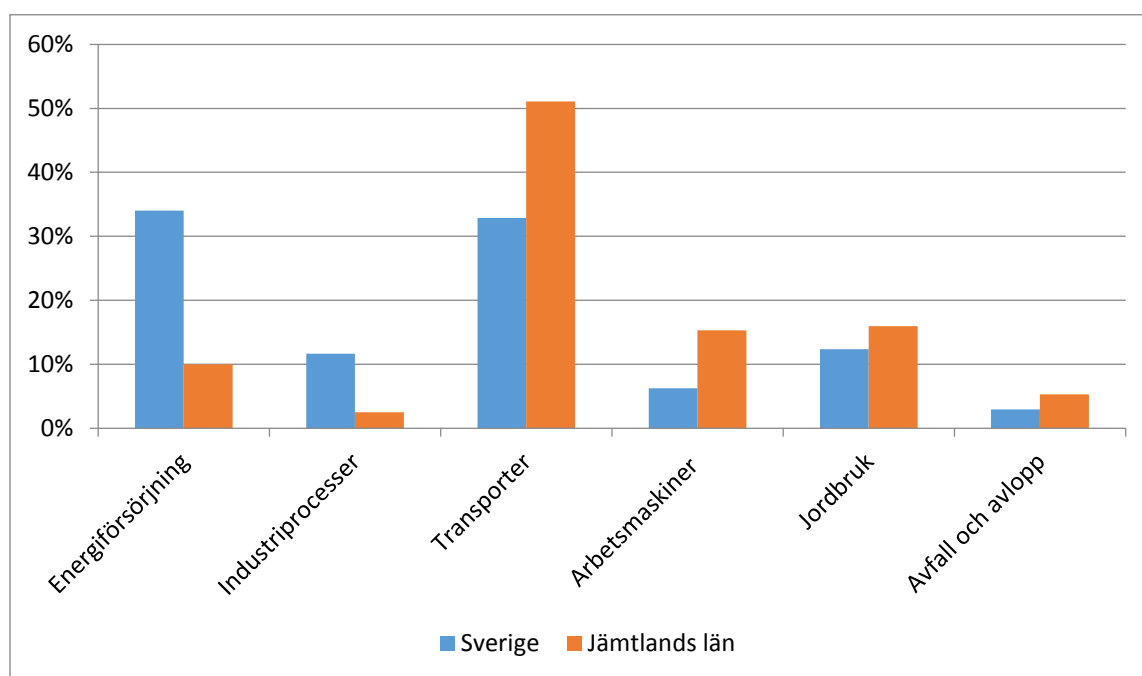
³⁶ Trafikanalys. Fordon i län och kommuner 2015, 2014, 2013, 2012, 2011, 2010.

Under mätperioden 1995-2014 har växthusgasutsläppen mätt i ton i Sverige aldrig varit lägre än 2014. Enligt Naturvårdsverket var dock utsläppsnivåerna 2009 och 2010 på olika sätt extrema. Under 2009 var det låga utsläpp till följd av den ekonomiska krisen och 2010 hade vi mycket höga utsläpp till följd av kalla vintrar, begränsad kärnkraftsproduktion och ekonomisk återhämtning.³⁷

För Jämtlands län har utsläppen av växthusgaser minskat kontinuerligt både sedan 2005 då den årliga tidsserien inleds (figur 18) men också i förhållande till tidigare mätår (1990 och 2000).³⁸ Rikets genomsnitt ligger nära Jämtland under perioden 2005-2014 dock med något större fluktuationer för riket.

Av de övriga av de nordligaste länen har Västerbotten följt en liknande kurva som Jämtland sedan 2005, dock med minskning först sedan 2007. Västernorrland och framför allt Norrbotten har visserligen totala minskningar mellan 2005 och 2014 men, på samma sätt som Sverige totalt, med markanta skiftningar 2009-2010.

Figur 19. Växthusgasutsläpp i Sverige och Jämtlands län efter sektor 2014, i procent

Källa: RUS/Naturvårdsverket

Betydelsen av transportsektorn för växthusgasutsläppen i Jämtland framgår av figur 19 ovan. Transportsektorn står för hela 51 procent av växthusgasutsläppen i Jämtlands län. Ingen annan sektor i länet når över 20 procent.

Mål 15. Kraffullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar

Inom ramen för Klimatråd Jämtlands län, ett samarbete som leds av Länsstyrelsen och Region Jämtland Härjedalen, drivs frågor kring energiomställning och klimatanpassning tillsammans med en lång rad intressenter. Rådet bildades hösten 2015 med uppgift att medverka i utformningen och förankringen av det övergripande regionala klimatarbetet. Hösten 2016 skapades en

³⁷ <http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/?iid=77&pl=1>

³⁸ Datakälla: RUS / Naturvårdsverket, 2016-02-24. http://www.airviro.smhi.se/cgi-bin/RUS/apub.html_rusreport.cgi

samordningsgrupp för kommunalt arbete kring klimatanpassning. Gruppen har bildats för att öka kunskapen kring hur kommunerna kan inkludera klimatanpassning i sina ordinarie ansvarsområden.

Analys

Enligt såväl den Regionala utvecklingsstrategin som Klimatstrategin för Jämtlands län ska länet år 2030 vara en fossilbränslefri region och nationellt en ledande exportör av förnybar energi.

Ledande exportör av förnybar energi genom ökad produktion

Länet är redan nu en stor nettoexportör av förnybar energi, i huvudsak i form av el från vattenkraft. Bara en tredjedel av den energi som produceras används inom länet. Export av förnybar energi bedöms åtminstone inom det närmsta årtiondet vara ett av länets främsta sätt att bidra till begränsad klimatpåverkan genom minskade växthusgasutsläpp. Det förutsätter förstås att den energi som vi exporterar ersätter fossil energi vilket är svårare att styra över.

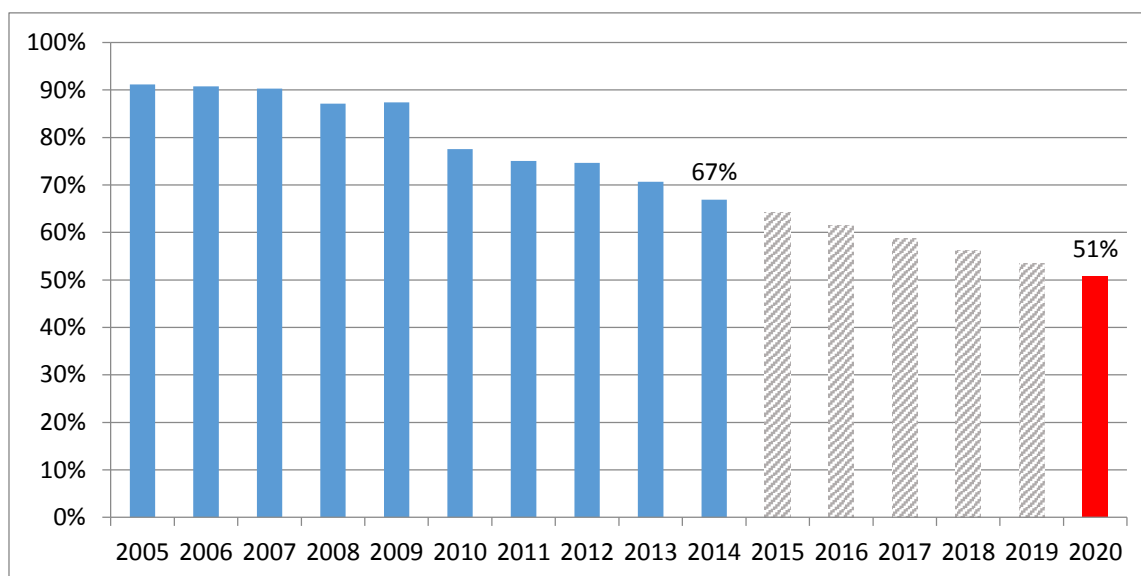
Utöver vattenkraften, som i dagsläget är fullt utbyggd utifrån givna ramar, ökar produktionen av el från vindkraft länet varje år. En full utbyggnad av utpekade områden för vindkraft i kommunernas översiktsplaner visar en möjlig elproduktion av cirka 8 - 9 TWh per år vilket motsvarar nästan 50 procent av det nationella planeringsmålet för landbaserad vindkraft. Utbyggnaden av vindkraft står dock inför en del utmaningar vad gäller bland annat finansiering och långa leveranstider på vindkraftverk. Det finns även målkonflikter kring påverkan på landskap och de näringar som kan vara beroende av vissa markområden som utpekats som intressanta för vindkraft. Produktionen av vindkraftel år 2014 var 0,91 TWh. Installerad effekt ökade därefter med 20 procent jämfört med året innan. En fortsatt ökning av installerad effekt med 20 procent per år skulle innebära att målsättningen som formulerats i länets Klimatstrategi, 3 TWh produktion av vindkraftel år 2020, nås.

Utöver vattenkraft och vindkraft produceras el och värme även från biomassa och biogas. Dessutom ökar antalet installerade solelanläggningar i länet, även om de fortfarande står för en liten del av den totala elproduktionen i länet. Information från de kommunala energirådgivarna, projektinitiativ som "Solelbilar", sjunkande priser för solceller, samt det stöd som kan fås för solcellinstallationer har bidragit till ökat intresse för solcellsanläggningar hos privatpersoner och organisationer. Antalet solcellsanläggningar har växt med över 50 procent hittills under år 2016, och i okt 2016 finns cirka 25 000 m² solceller i länet. Målsättningen som formulerats i länets Klimatstrategi, 1 m² solcell per invånare i Jämtlands län, bör kunna nås år 2020.

Halverade utsläpp 2020 och fossilbränslefritt 2030

Enligt den Regionala utvecklingsstrategin ska länet år 2030 vara en fossilbränslefri region. Enligt Klimatstrategin ska dessutom utsläppen ha minskat med 50 procent från år 1990 till år 2020. För att detta ska lyckas måste framgångsrika insatser inom transportsektorn genomföras under de kommande åren. Nedan visas två diagram som illustrerar utsläppen per sektor och år respektive de totala utsläppen år för år och trenden till år 2020.

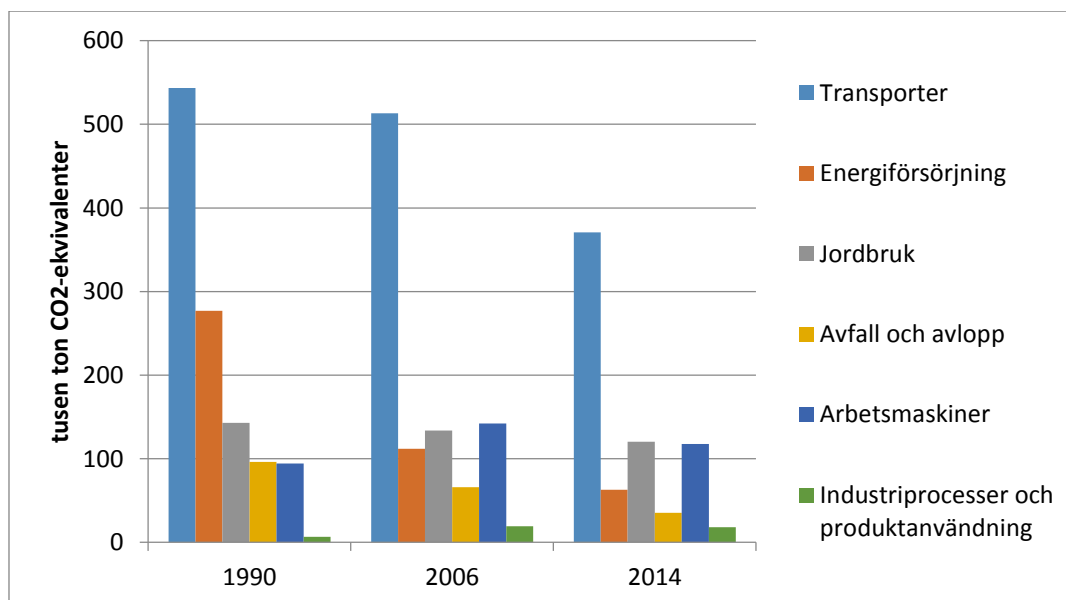
Figur 20. Utsläppen i Jämtlands län per capita jämfört med 1990

Källa RUS/SCB.

Utsläppssiffror finns till och med år 2014. Åren därefter i figur 20 ovan avser en prognos utifrån nuvarande utsläppsminskning om 2,7 procentenheter per år.

Figur 21. Utsläpp av växthusgaser per sektor i Jämtlands län under några år

Källa RUS/SCB.

I Jämtlands län har utsläppen minskat med 33 procent per capita mellan år 1990 och år 2014. Minskningen sedan år 2000 är 29 procent och de senaste fem åren är minskningen 23 procent. Med en fortsatt minskning i den takten nås målet att halvera utsläppen inom länet till år 2020.

De största utsläppskällorna av växthusgaser i länet var år 2014 transporter (51 procent), jordbruk (17 procent), arbetsmaskiner (16 procent) och energiförsörjning (9 procent). Fortsatt omställning inom transportsektorn är därför avgörande för att nå målet. En omställning till gång, cykel och kollektivtrafik där så är möjligt är ett sätt att minska utsläppen per capita. För detta krävs såväl insatser för ett ändrat beteende som fysiska åtgärder i form av cykelvägar (i bland annat Länstransportplaner) och att nya bostadsområden planeras så att ett hållbart resande är möjligt.

När det gäller fjärrtågtrafiken, både för länsinvånarna och för besöksnäringen, är det viktigt att säkerställa att turtäthet och tider inte försämras utan förbättras för att kunna erbjuda hållbara transporter till och från länet. Swedavias strävan efter att kunna erbjuda bioflygbränsle för inrikesflyg till och från Östersund är positivt, men att behålla och förbättra tågtrafiken är viktigt.

Vad gäller en omställning från fossilbränsleddrivna fordon till laddbara fordon, så har en kraftig satsning skett på laddinfrastruktur (genom t ex Green Highway, Östersunds kommun, BTEA mm). Fortsatta satsningar via Klimatklivet är ett sätt att öka antalet laddstationer i länet och på så sätt möjliggöra laddbara fordon i hela länet.

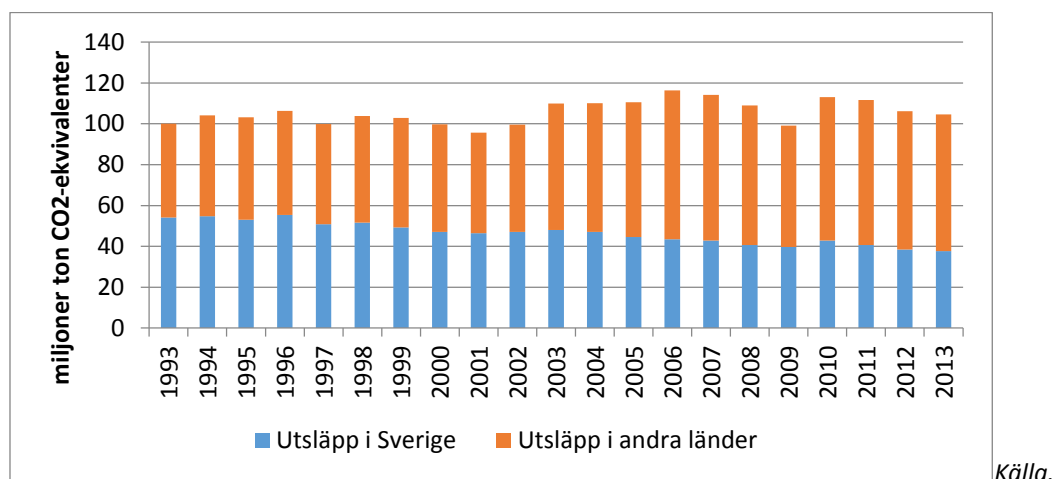
Ökad inblandning av förnybara drivmedel krävs också, eftersom den stora volymen fordon är just diesel och bensin, och möjligheten till det är god eftersom det finns alternativ som HVO. Det är dock viktigt att titta på dessa icke-fossila bränslets livscykelanalys, så att de inte är tillverkade av palmolja eller liknande och därmed motverkar sitt syfte.

Konsumtionens miljö- och klimatpåverkan

I Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen år 2015³⁹ utpekades hållbar konsumtion som en nyckel för att vi ska kunna nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen. De inhemska klimatpåverkande utsläppen minskar, men istället sker en export av våra utsläpp till andra länder. En stor del av utsläppen är kopplade till vår köttkonsumtion och till transporter. Som framgår av figur 22 nedan har utsläppen från svensk konsumtion som sker i andra länder ökat med 47 procent från 1993 till 2013. Under samma tjugoförårsperiod har de inhemska utsläppen i Sverige som orsakats av konsumtion, minskat med 29 procent. Vi har på det viset exporterat en del av vår klimatpåverkan. Att utsläppen minskar i Sverige är positivt, men inte om det endast beror på att produktion flyttat utanför länet och utsläppen där är lika stora eller större än de var tidigare.

³⁹ <http://www.miljomal.se/fu>

Figur 22. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige

Naturvårdsverket ⁴⁰

Utsläppen sker såväl i Sverige som utomlands. Figuren ovan visar hur den inhemska användningen av vår energi orsakar utsläpp i andra länder. Slutlig användning i Sverige inkluderar, förutom hushållens och offentlig konsumtion även bruttoinvesteringar, såsom investeringar i byggnader, maskiner, boskap och värdeföremål.

Den offentligt finansierade verksamheten i form av sjukvård, skolor, transporter, byggen, försvar med mera utgör en stor del av den svenska ekonomin och bidrar till 34 procent av den totala konsumtionens utsläpp av klimatgaser. I det perspektivet är det viktigt att ställa ambitiösa miljökrav i samband med upphandlingar för att stimulera marknaden att utveckla och erbjuda mer miljöanpassade varor, produkter och tjänster. Miljöbelastningen minskar samtidigt som företagen stimuleras till att utveckla nya produkter och tjänster som kan säljas på nya marknader.

Kraftfullt arbete inom alla samhällssektorer för att hantera klimatförändringar

Klimatanpassning är det sammanfattande namnet för de åtgärder vi behöver genomföra för att säkerställa olika viktiga samhällsfunktioner i ett förändrat klimat. Detta arbete sker idag på en mängd olika samhällsnivåer och inom olika sektorer. Kommuner, centrala myndigheter, företag inom de areella näringarna, besöksnäringen, energi och transportsektorn berörs på flera olika sätt av klimatförändringarna.

Behovet av anpassning är inte längre en fråga om "när" utan snarare om "hur" vi måste arbeta för att minska eller undvika risker för samhället och miljön. Samarbetet mellan kommunerna är avgörande för att lyckas med klimatanpassning. Detta innebär bland annat att det samordningsuppdrag som regeringen gett Länsstyrelsen är extra viktigt. Bland annat har resurserna för GIS-samordnare stärkts och resurser finns nu tillgängliga som stöd för kommunerna bland annat när det gäller behovet av skyfallskarteringar och övrigt kartmaterial med anknytning till SMHI:s klimatprognoser för Jämtlands län. Länsstyrelsens krisberedskapsorganisation och klimatanpassningsansvariga har också fördjupat samarbetet för att öka beredskapen för ett förändrat klimat. Bland annat genom att förutse vilka konsekvenser det kan få för länet och genom att fortlöpande arbeta med kunskapsspridning.

⁴⁰ <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-konsumtionsbaserade-utslapp-Sverige-och-andra-lander/>

BESÖKSNÄRING OCH ATTRAKTIVITET

Övergripande Mål 2030

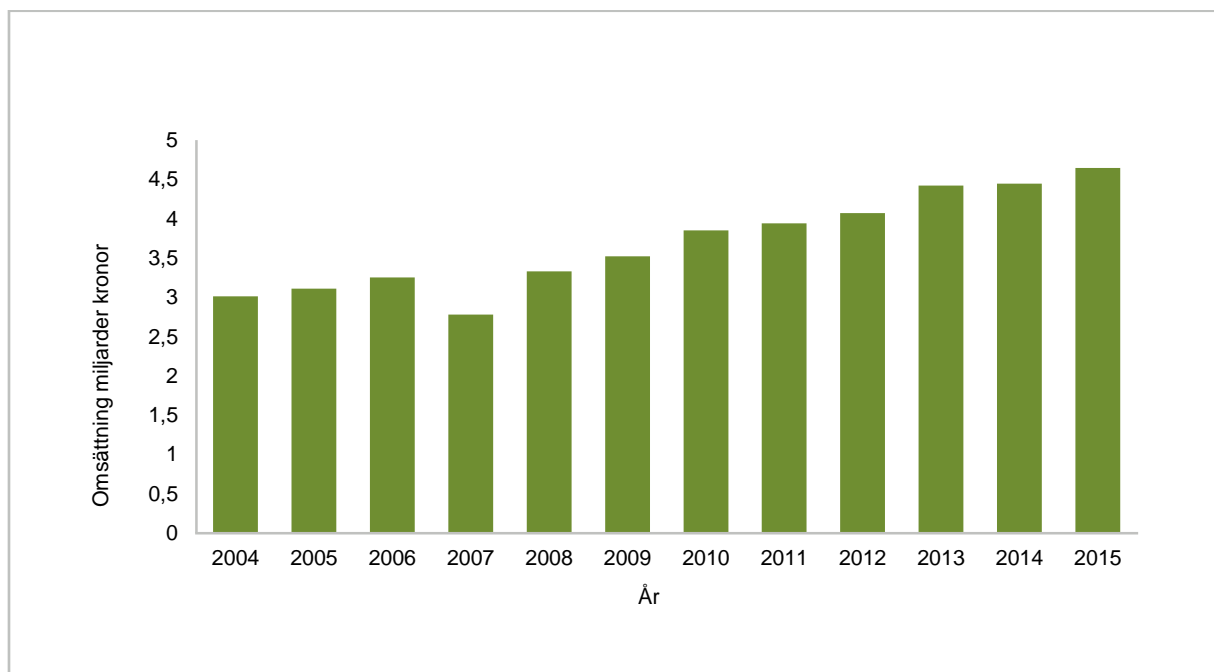
I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

- Besöksnäring är en tillväxtmotor med hållbarhet som signum
- Fler personer besöker och bosätter sig i länet
- Ledande på naturbaserade upplevelser
- Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga
- Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet
- Fler företag inom kulturella och kreativa sektorn stärker länets attraktionskraft

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 17. Besöksnäring är en tillväxtmotor med hållbarhet som signum

Figur 23. Omsättning i besöksnäringen i Jämtlands län 2004 - 2015

Källa: Jämtland Härjedalen Turism

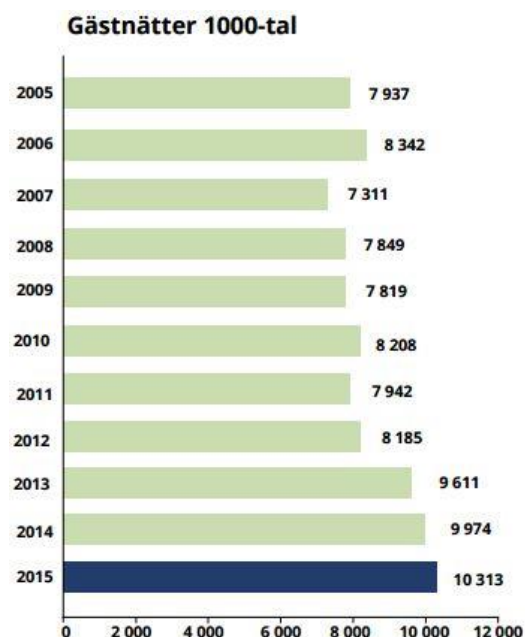
Besöksnäringen i Jämtlands län omsatte år 2015 4,65 miljarder kronor, vilket är en ökning med cirka 200 miljoner eller 4,3 procent sedan föregående år. Sedan år 2004 har omsättningen i besöksnäringen ökat med hela 54 procent.

Omsättningen i besöksnäringen uppgick år 2015 till 3,6 procent av besöksnäringens samlade omsättning i hela landet. Som jämförelse bor 1,3 procent av Sveriges befolkning i Jämtlands län. Detta understryker besöksnäringens betydelse som tillväxtmotor i regionen.

Mål 18. Fler personer besöker och bosätter sig i länet

Under år 2015 uppgick det totala antalet gästnätter till cirka 10,3 miljoner, vilket är en ökning med tre procent gentemot föregående år.

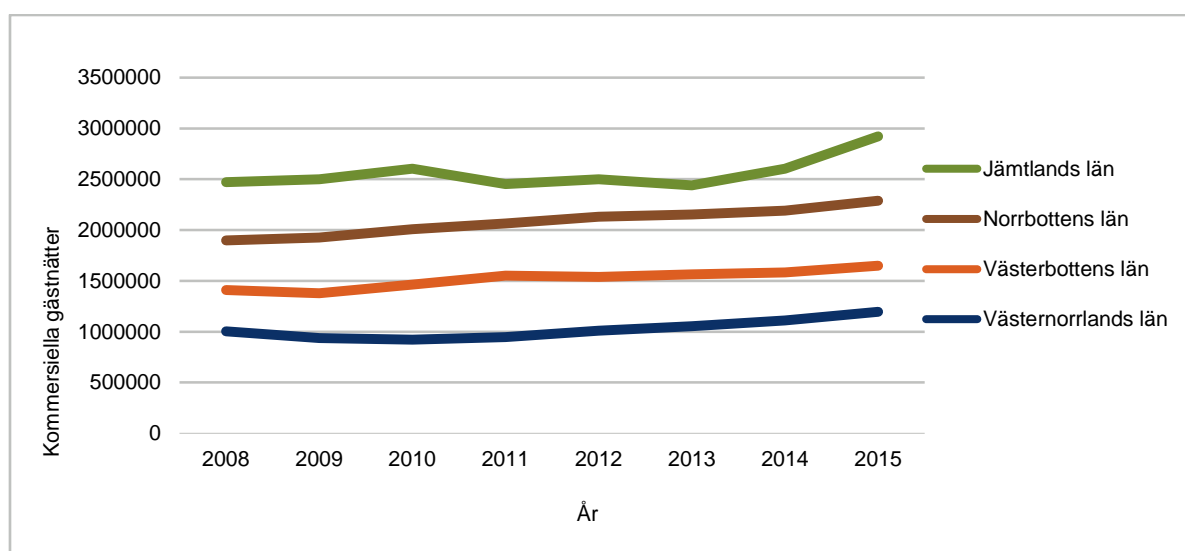
Figur 24. Antal tusental gästnätter i Jämtlands län i år 2005 - 2015

Källa: Jämtland Härjedalen Turism

Av de 10,3 miljonerna gästnätter avsåg nära 2,9 miljoner kommersiellt boende, se nedan.

Figur 25. Antal kommersiella gästnätter per län i 2008 - 2015

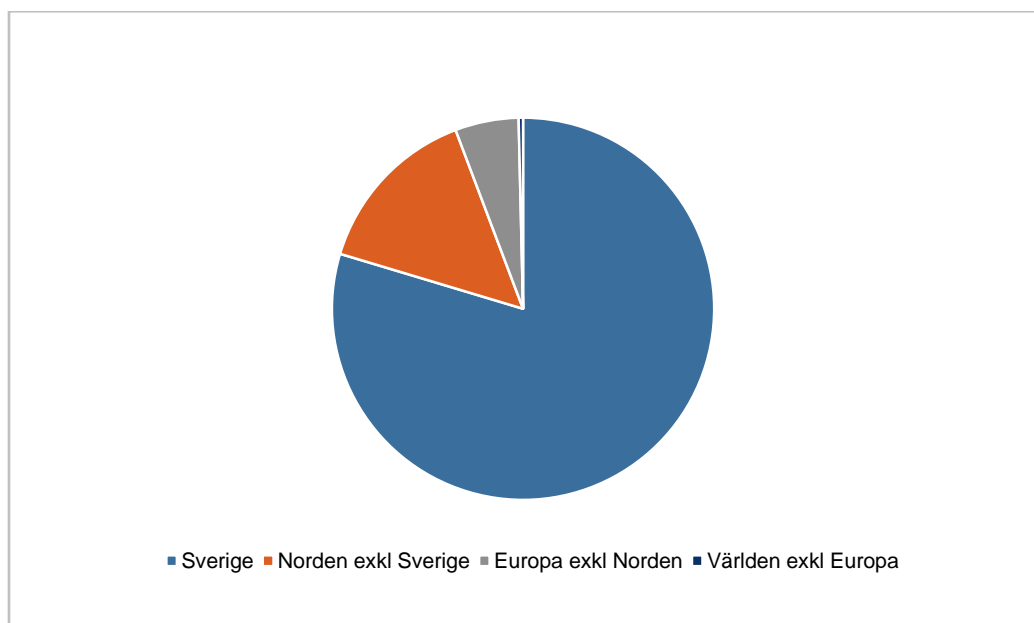

Källa: Inkvarteringsstatistik, SCB

Med kommersiella gästnätter avses där gästen betalt för boendet i hotell, stugbyar, vandrarhem, campingplatser eller i förmedlade privata stugor och lägenheter.

Antalet kommersiella gästnätter ökade med cirka tio procent mellan år 2014 och 2015. Det kan noteras att både det totala antalet kommersiella gästnätter och ökningen av dessa de senaste åren är störst i Jämtland av de fyra nordligaste länen.

Figur 26. Kommersiella gästnätter 2015 i Jämtlands län

Källa: Inkvarteringsstatistik, SCB

Av diagrammet ovan framgår att svenska gäster står för nära 80 procent av de kommersiella gästnätterna i länet. Norge är den i särklass viktigaste utlandsmarknaden.

Trenden när det gäller gästnätter är sedan 2007 tydligt positiv efter en nedgång under första hälften av 2000-talet. En del av förklaringen till att siffrorna fluktuerar en hel del är att siffrorna för de icke kommersiella boendeformerna, som också står för merparten av gästnätterna, beräknas utifrån stickprovsbaserad konsumentundersökning. Men trenden de senaste 7 åren är otvetydigt positiv. Noterbart är också att antalet kommersiella gästnätter har ökat med nästan 440 000 gästnätter sedan 2013.

Att fler besöker länet står således klart. Bosätter sig också fler i länet?

För att mäta detta kan man helt enkelt studera utvecklingen när det gäller antalet folkbokförda i länet.

Tabell 4. Antal folkbokförda i Jämtlands län 31 december 1990 - 2015

	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Jämtlands län	135 726	129 566	126 691	126 299	126 201	126 461	126 765	127 376

Källa: Befolkningsregistret, SCB

En lång tid av befolkningsminskning har under de senaste åren förbytt till en svag befolkningsökning i länet som helhet. Det måste dock poängteras att de inomregionala skillnaderna är mycket stora. I stora delar av länet fortsätter befolkningen att minska, medan den i andra delar ökar desto mer.

Ett annat sätt att mäta om fler bosätter sig i länet är att studera antalet nyinflyttade.

Tabell 5. Antal flyttningar till och från Jämtlands län 2000 – 2015

	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Samtliga inflyttningar	4 052	4 316	4 295	4 385	5 157	5 176	5 413
Samtliga utflyttningar	4 652	4 229	4 465	4 289	4 651	4 719	4 725
Nettoinflyttning	-600	87	-170	96	506	457	688
Varav utrikes inflyttningar	467	911	923	1 053	1 826	1 461	1 559
Varav utrikes utflyttningar	332	375	415	427	375	341	443
Nettoinflyttning från utlandet	135	536	508	626	1 451	1 120	1 116

Källa: Befolkningsregistret, SCB

Av tabellen ovan framgår att de senaste årens befolkningsökning i sin helhet förklaras av att fler flyttat till länet än därifrån. Det framgår också att det är nettoinflyttningen från utlandet som ökat och som är orsaken till både nettoinflyttningen och befolkningsökningen i länet som helhet under senare år.

Det måste poängteras att de inomregionala skillnaderna också när det gäller denna utveckling är mycket stora.

Närmare analyser av befolkningsutvecklingen och flyttströmmarna lämnas i avsnittet "Demografiska möjligheter" där utvecklingen när det gäller målen 32 – 36 kommenteras.

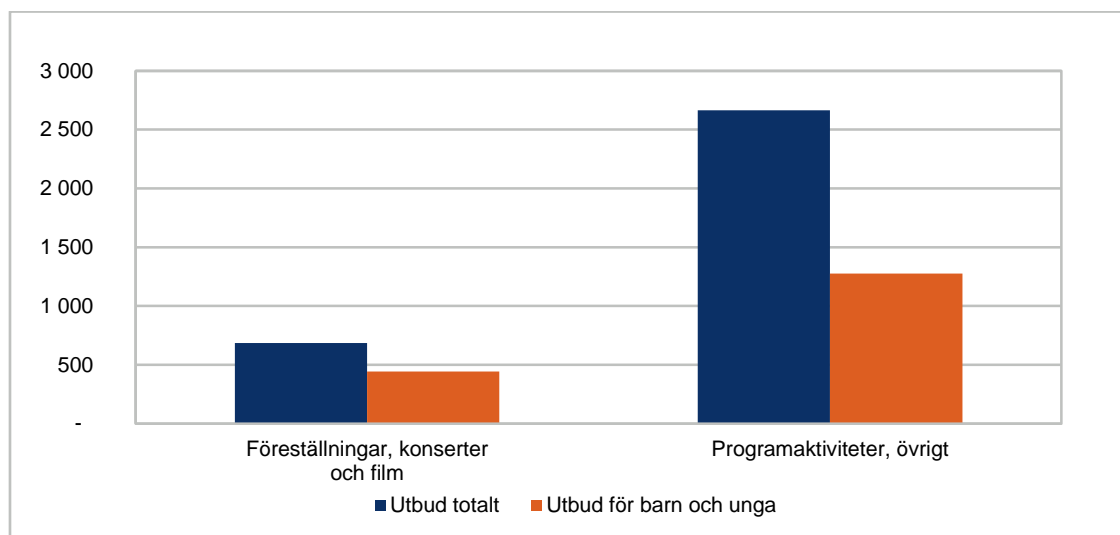
Mål 19. Ledande på naturbaserade upplevelser

Att naturbaserade upplevelser är basen i länets besöksnäring står klart. Det saknas dock indikatorer för att mäta huruvida Jämtland Härjedalen är ledande i landet eller i Europa på naturbaserade upplevelser.

Mål 20. Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga

Målet ”Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga” kan följas upp genom indikatorn ”Antal deltagande och publik i aktiviteter, regionala kulturverksamheter”, se nedan;

Figur 27. Utbud av regionala kulturverksamheter för barn och unga år 2015

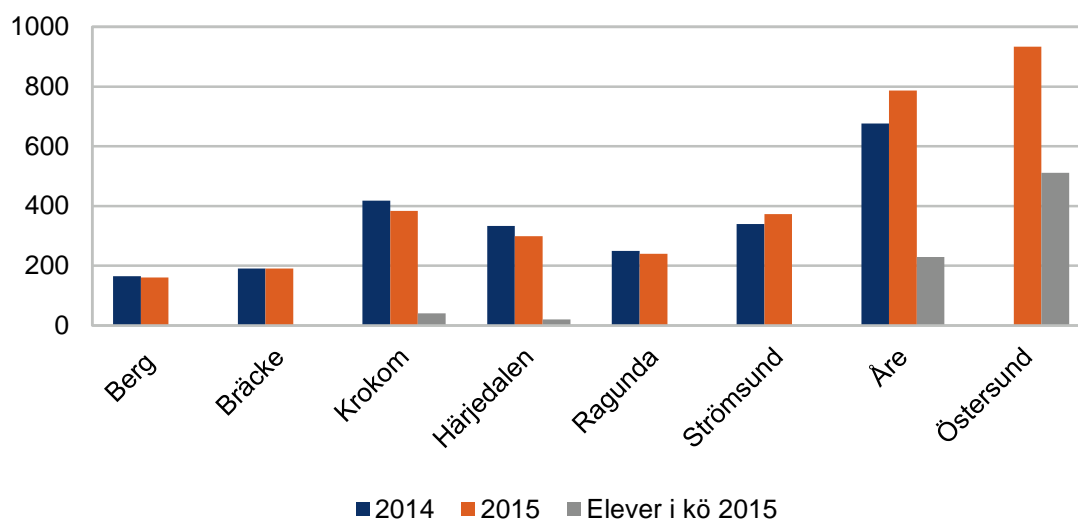

Källa: Region Jämtland Härjedalen

Vad gäller utbudet av regionala kulturverksamheter utgör aktiviteter för barn och unga 65 procent av det totala utbudet. Ungas andel är dock allra störst inom aktiviteter som ingår i kategorin föreställningar, konserter och film, medan ungas deltagande i övriga programaktiviteter utgör ungefär 50 procent.

En annan indikator för att följa upp målet om att ”Fler personer är aktiva och skapande i kulturlivet, särskilt barn och unga” är antalet deltagare i kommunala musikskolan, se nedan;

Figur 28. Antal deltagare i kommunala kulturskolan åren 2014 och 2015

Källa: Region Jämtland Härjedalen

Figuren visar antal deltagare i kommunala kulturskolan under åren 2014 och 2015 per kommun i Jämtlands län. Noterbara ökningarna mellan de två åren har skett i Strömsund och Åre. Minskningar, som dock är närmast marginella, har inträffat i Krokom, Härjedalen och Ragunda.

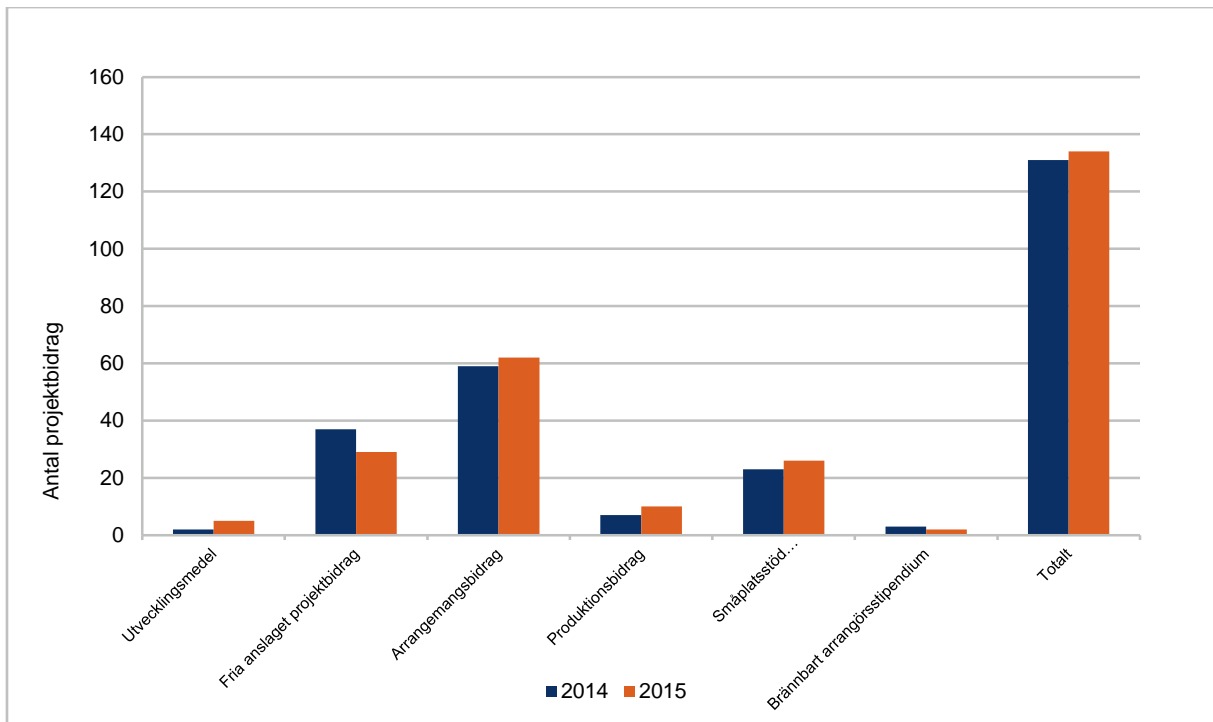
Antal elever i kö 2015 anges med grå staplar, och av dessa framgår att framför allt i Östersund och Åre kommuner står ett betydande antal elever i kö.

Mål 21. Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet

Målet "Den ideella sektorn har stärkt sin roll i kulturlivet" kan följas upp med hjälp av två indikatorer, "Antal regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang" samt "Antal kulturarrangemang och deltagare inom studieförbunden".

Figuren nedan visar antalet regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang för de två åren 2014 och 2015. Totalt har en viss, men liten, ökning skett mellan de två åren, från 131 projektbidrag 2014 till 134 år 2015. Den enda tydligare minskningen som skett är för "Fria anslaget projektbidrag", som minskat från 37 till 29. Även "Brännbart arrangörstipendium" har en minskning men från ett redan mycket lågt tal, från tre till två. I övrigt har alla kategorier ökat i fråga om antal projektbidrag, men ökningarna är små.

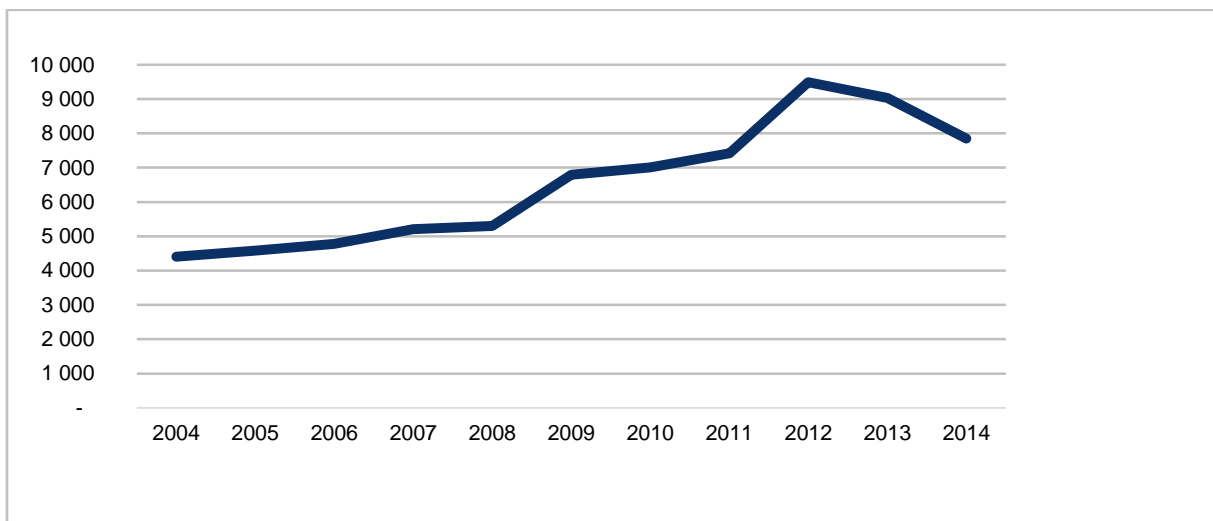
Figur 29. Antal regionala projektbidrag till civilsamhällets aktörer för kulturprojekt, aktiviteter och arrangemang 2014 och 2015

Källa: Region Jämtland Härjedalen

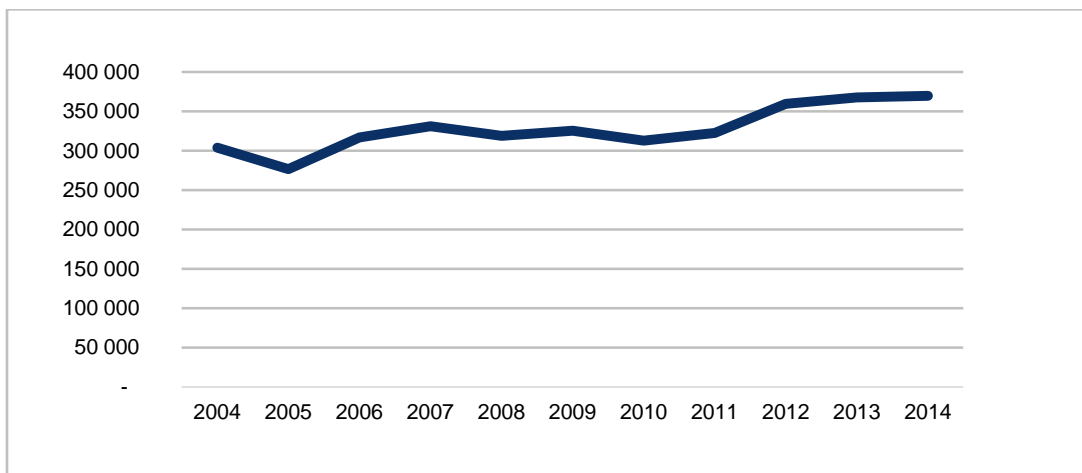
Antal kulturarrangemang och deltagare inom studieförbunden framgår av figurerna nedan.

Figur 30. Antal kulturprogram i Jämtlands län 2004 - 2014

Källa: Region Jämtland Härjedalen

Figur 31. Antal deltagare i kulturprogram i Jämtlands län 2004- 2014

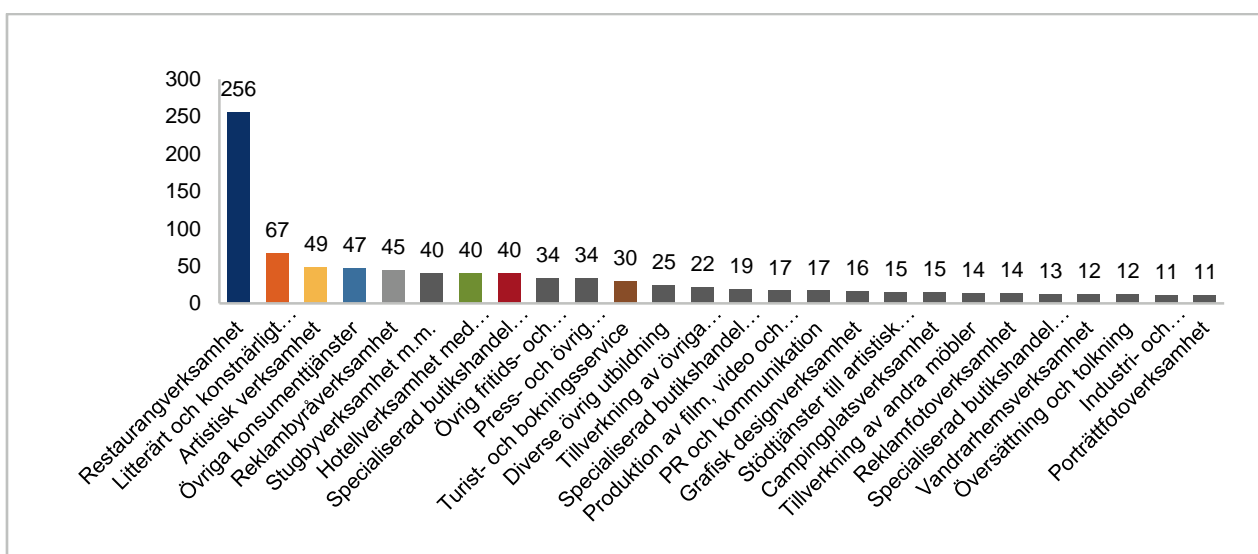
Källa: Region Jämtland Härjedalen

Medan antalet kulturprogram under perioden 2004-2014 ökade fram till 2012 för att sedan minska, har antalet deltagare i kulturprogram under samma år varit relativt stabilt men huvudsakligen ökande, med den enda kraftigare minskningen mellan åren 2004 och 2005 (från 304 048 deltagare 2004 till 276 553 deltagare 2005). År 2014 var antalet deltagare 369 839, det högsta hittills under den mätta perioden. Här bör dock noteras att SISU inte är inkluderat i åren 2007-2013.

Mål 22. Fler företag inom kulturella och kreativa sektorn stärker länets attraktionskraft

Att mäta uppfyllelsen av detta mål låter sig göras med statistik från SCB per så kallad SNI-kod, där SNI står för Svensk Näringsgrensindelning. Av diagrammet nedan framgår antalet företagare inom olika delar av den så kallade "den kreativa sektorn".

Figur 32. Antal företagare per SNI-kod för KKN-sektorn år 2014 (endast koder mer än tio)

Källa: SCB

Som framgår av diagrammet ovan utgör restaurangverksamheten det största segmentet inom de utvalda SNI-koderna. Den verksamheten står för över 20 procent av det totala antalet företagare i sektorn under både år 2013 och 2014. Då det i dagsläget bara finns tillgång till data under två år och talen är små är det för tidigt att dra några slutsatser av dessa förändringar.

Analys

Omsättningen knuten till besöksnäringen har ökat stadigt under de senaste tio åren och uppgick under år 2015 till 4,65 miljarder.

Allt fler personer besöker vårt län, det visar utvecklingen både när det gäller så kallade "kommersiella gästnätter" och gästnätter i sin helhet.

Utmaningen för framtiden är att locka nya gäster till Jämtlands län. En av våra viktigaste konkurrensfördelar är naturen, inte minst ur ett globalt perspektiv. Den största reseanledningen för vinterturisten är skidåkning. Tillgång till snö är en förutsättning för fortsatt utveckling av skidturismen. Samstämmiga prognoser pekar mot mildare och kortare vintrar i framtiden, även om den största förändringen dithän förväntas från mitten av seklet.

Den största gruppen av utländska gäster kommer från Norge. De flesta norska gästerna kommer under sommarhalvåret. De tyska och holländska gästerna kommer också företrädesvis under sommarhalvåret. En fortsatt satsning på sommarturism och på att locka fler internationella besökare är därför viktigt. Det bör också finnas en möjlighet att locka fler internationella besökare under vinterhalvåret. Särskilt som det under de närmaste decennierna sannolikt kommer uppstå problem med snöbrist i alperna tidigare än i de Jämtländska fjällen.

Fler besökare till vårt län kan komma i konflikt med målet att minska utsläppen av växthusgaser. Den försämrade tågtrafiken till vårt län (se avsnittet om mål 23 längre fram i dokumentet) är därför bekymmersam. Fler långväga internationella gäster kommer i alla händelser att ledda till ökad flygtrafik, och därmed risk för ökade utsläpp av växthusgaser.

Under de senaste åren har allt fler personer bosatt sig i vårt län. Detta förklaras till största delen av inflyttningen från utlandet. Många av de nyanlända som har bosatt sig i vårt län under de allra senaste åren har kommit hit på flykt undan krig och förföljelse. De har inte valt bosättningsort själva. I vilken utsträckning dessa människor väljer att stanna kvar och bosätta sig i vårt län på sikt kommer att vara avgörande för befolkningsutvecklingen framöver.

INFRASTRUKTUR OCH SAMHÄLLSSERVICE

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

- Förbättrade kommunikationer överbryggas de långa avstånden
- Fler cykel- och gångvägar gagnar miljö och trafiksäkerhet
- Bredbandsnät med hög kapacitet når hela länet
- En god service kan erbjudas alla invånare

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 23. Förbättrade kommunikationer överbryggas de långa avstånden

Snabba och pålitliga tågförbindelser

Som delmål under rubriken snabba och pålitliga tågförbindelser anges bland annat att; *”Dagliga tågförbindelser ska utvecklas mellan Jämtlands län och södra Sverige med restider under 4,5 timmar Östersund – Stockholm.”*

Vid mättillfället i september 2016 uppgick den kortaste restiden enligt tidtabell mellan Östersund och Stockholm till 4 timmar och 52 minuter. I andra riktningen uppgick den kortaste restiden till fem timmar och tre minuter. Dessa bägge turer utförs av SJ med moderna tåg som trafikerar sträckan via Ljusdal och Bollnäs, det vill säga på Norra Stambanan. Detta är den kortaste sträckan. Om det inte var så trångt på banan skulle det vara möjligt att nå restider under 4 timmar och 30 minuter. SJ har dock aviserat att de i framtiden vill dra tågen via Sundsvall, det vill säga på Ostkustbanan och Mittbanan. I så fall kommer restiderna att öka istället för att minska. Att nå restider under 4 timmar och 30 minuter denna resväg kräver omfattande ombyggnader av banorna. Medel för sådana ombyggnader finns inte avsatta i nu gällande planer.

Ett annat delmål i den regionala utvecklingsstrategin är att *”nattåg ska finnas med tider anpassade till behovet av nattsömn och möjligheten att vara framme i Stockholm/Göteborg/Malmö respektive Östersund till arbetstid.”*

Sedan den 2 april 2016 har SJ slutat att bedriva regelbunden nattågstrafik mellan Östersund och södra Sverige under annat än turistsäsong. Vid mättillfället den 12 oktober fanns inget direkt nattåg mellan Östersund och södra Sverige.

Ett ytterligare delmål under denna rubrik är att; *”Fortsatta satsningar ska göras på tågtrafiken längs axeln Trondheim – Östersund Sundsvall, både vad gäller turtäthet och restider som medger daglig pendling. Förstärkning och elektrifiering av Meråkerbanan är angelägen för stora godsmängder ska kunna föras över på järnväg och att norska hamnar i Trondheimsregionen ska kunna användas i större omfattning.”*

Hösten 2016 finns nio dubbelturer med regionalståg mellan Sundsvall och Östersund. Fem av dessa fortsätter till Duved. Av dessa går två dubbelturer vidare till Trondheim.

Planeringsarbete pågår i Norge för elektrifiering av Meråkerbanan. Elektrifieringen bedöms i nuläget vara genomförd till år 2023.

Bra flygförbindelser

I den regionala utvecklingsstrategin anges att flyget har en *"viktig roll för att ge resmöjligheter mellan Östersund och Stockholm över dagen samt för besöksnäringen. Flyget till Stockholm ger också möjlighet att snabbt och enkelt nå andra destinationer i och utanför landet. Ett bra utbud av turer anpassade till behoven ska finnas. Konkurrens mellan olika flygbolag ska uppmuntras."*

För närvarande bedriver två konkurrerande bolag kommersiell trafik mellan Östersund och Stockholm.

Vid mättillfället den 12 oktober 2016 erbjöd SAS sju avgångar mellan Åre/Östersunds flygplats och Arlanda i varje riktning. Samtidigt erbjöd BRA sex avgångar mellan Åre/Östersunds flygplats och Bromma och fem avgångar mellan Bromma och Östersund.

Av den regionala utvecklingsstrategin framgår också att; *"Dagliga flygförbindelser till rimliga priser skall finnas mellan Östersund och Umeå/Luleå."*

För närvarande bedrivs av Trafikverket upphandlad flygtrafik mellan Östersund och Umeå. Gällande avtal sträcker sig fram till oktober 2019. Vid mättillfället den 12 oktober 2016 fanns två avgångar i varje riktning. Möjlighet att via Umeå flyga vidare till Luleå fanns vid mättillfället.

Av den regionala utvecklingsstrategin framgår också att; *"Från Härjedalen, där avstånden till både tåg och flygplatsen på Frösön är långa, ska det finnas dagliga flygförbindelser till Stockholm anpassade till resenärernas behov."*

För närvarande bedrivs av Trafikverket upphandlad trafik mellan Sveg och Stockholm. Gällande avtal sträcker sig fram till oktober 2019. Vid mättillfället den 12 oktober 2016 fanns två avgångar i varje riktning mellan Sveg och Stockholm/Arlanda.

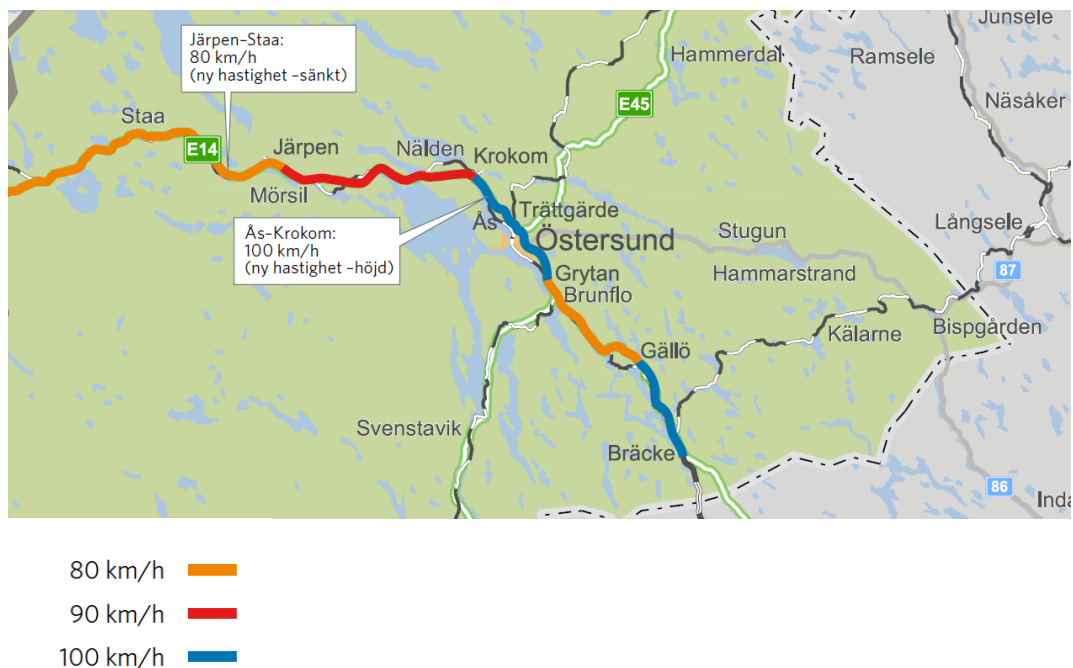
Bra standard på våra vägar

I den regionala utvecklingsstrategin anges bland annat att; *"Vägarna i och till länet ska hålla hög standard vad gäller framkomlighet och trafiksäkerhet. De nationella stamvägarna E 14 och E 45 ska förbättras så att de genomgående möjliggör korta restider med hög säkerhet."*

Den skyltade hastigheten kan sägas indikera såväl vägarnas standard som framkomlighet. På väg E 14 är den högsta skyltade hastigheten 100 km/h.

Av kartan nedan framgår de skyltade hastigheterna på väg E 14 från år 2013.

Figur 33. Skyltade hastigheter på väg E 14 från år 2013

Trafikverket har i rapporten "Åtgärder för systematisk anpassning av hastighetsgränserna till vägnas trafiksäkerhetsstandard", daterad 2016-03-10, föreslaget att sänkningar av hastigheten från 90 till 80 km/h mellan Krokombro och Järpen och från 100 till 80 km/h mellan Bräcke och Gällö på väg E14.

På väg E 45 har Trafikverket i samma rapport föreslagit hastighetssänkningar från 90 till 80 km/h mellan Åsarna och Brunflo och mellan Östersund och Häggenås.

Hastighetssänkningarna var vid mättillfället 2016-10-12 inte genomförda.

Hög trafiksäkerhet

Av gällande regional utvecklingsstrategi framgår att; "*Inga personer ska dö eller skadas svårt i trafiken i vårt län, nollvisionen är vårt mål.*"

Utvecklingen när det gäller antalet döda eller svårt skadade i trafiken i Jämtlands län framgår nedan.⁴¹

⁴¹ <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/statistik-och-register/Vag/Olycksstatistik/Polisrapporterad-statistik/Regional-statistik/20161011>

Tabell 6. Antalet döda och svårt skadade i trafiken i Jämtlands län 2009 – 2015

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Döda	7	9	6	7	6	5	3
Svårt Skadade	81	61	91	62	63	61	45

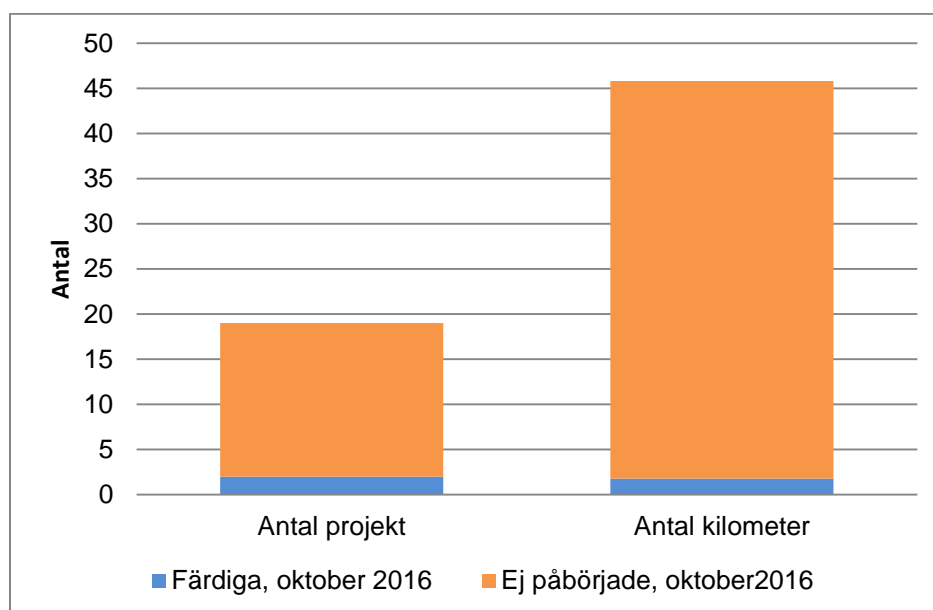
Källa: Transportstyrelsen

Antalet döda i trafiken per hundra tusen invånare har länge varit högre i Jämtlands län än i riket totalt. År 2015 var det första året då antalet döda i trafiken i Jämtlands län var lägre än i riket per hundra tusen invånare. I riket uppgick antalet döda till 2,6 per hundra tusen invånare år 2015 medan det i Jämtlands län uppgick till 2,4. Denna positiva utveckling har redan brutits då antalet döda i trafiken i Jämtlands län under de första 8 månaderna av år 2016 uppgick till 4.

Mål 24. Fler cykel och gångvägar gagnar miljö och trafiksäkerhet

Byggande av sammanlagt 18 gång- och cykelvägar ingår i Länstransportplanen 2014 – 2025. Dessa planerade gång- och cykelvägar på det statliga nätet omfattar totalt 44,6 kilometer och beräknas kosta 148 miljoner kronor (ca 29 % av den totala ramen för Länstransportplanen). I oktober 2016 hade två av dessa gång- och cykelvägar, tillsammans omfattande 1,8 kilometer, hunnit färdigställas.

Figur 35. Planerade och färdigställda gång- och cykelvägar oktober 2016 utifrån gällande Länstransportplan 2014 - 2025

Källa: Region Jämtland Härjedalen, oktober 2016

Fastställda vägplaner finns för ytterligare fem av de 18 gång- och cykelvägarna, varav en har påbörjats under hösten 2016. Ytterligare tre bedöms påbörjas under 2017.

Enhetlig statistik avseende omfattningen och byggandet av gång- och cykelvägar på det kommunala och enskilda nätet saknas. Det förtjänar ändå att nämnas att det i Östersunds kommun finns ett kommunalt cykelvägnät omfattande 114 kilometer i Östersund, Lit och Brunflo. Under år 2016 har så kallade "expresscykelvägar" börjat byggas efter Trondheimsvägen och Brunflovägen i Östersund.

Mål 25. Bredbandsnät med hög kapacitet når hela länet

I den regionala utvecklingsstrategin anges bland annat att "Minst 90 % av alla hushåll och företag ska ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s år 2020... Redan år 2015 bör 40 % av hushållen och företagen ha tillgång till bredband med den hastigheten." Dessa mål överensstämmer med de som angivits i gällande Bredbandsstrategi för Jämtlands län som Regionförbundet Jämtlands län och Länsstyrelsen i Jämtlands län antog våren 2013.

Av senast tillgänglig statistik från PTS framgår att det sistnämnda målet uppnåtts med råge. Av tabellen framgår också att de inomregionala skillnaderna är stora. Utbyggnaden av bredband går fort, men det är ännu långt till målet att minst 90 % av hushållen och företagen har tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s.

Tabell 7. Andel befolkning/hushåll och arbetsställen med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s åren 2014 och 2015 i Jämtlands län och per kommun

	Befolkning/Hushåll		Arbetsställen	
	2014	2015	2014	2015
Jämtlands län	44,8%	53,6%	38,3%	42,2%
Berg	16,7%	30,9%	15,6%	20,4%
Bräcke	10,8%	47,9%	8,2%	49,7%
Härjedalen	20,1%	35,7%	22,3%	30,0%
Krokom	36,5%	35,5%	37,0%	40,8%
Ragunda	9,5%	22,4%	12,1%	29,4%
Strömsund	14,5%	27,7%	10,4%	8,4%
Åre	20,0%	33,7%	20,9%	26,0%
Östersund	71,8%	74,1%	67,9%	64,9%

Källa: Post- och telestyrelsen, PTS

Det bör noteras att PTS förändrat mätmetoden något mellan år 2014 och 2015 varför siffrorna ovan inte är exakt jämförbara.

Statistiken från PTS finns också uppdelad på tätbebyggda områden respektive glesbyggsområden, se nedan;

Tabell 8. Andel befolkning/hushåll och arbetsställen med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s i Jämtlands län och per kommun, fördelat på tätbebyggda och glesbebyggda områden

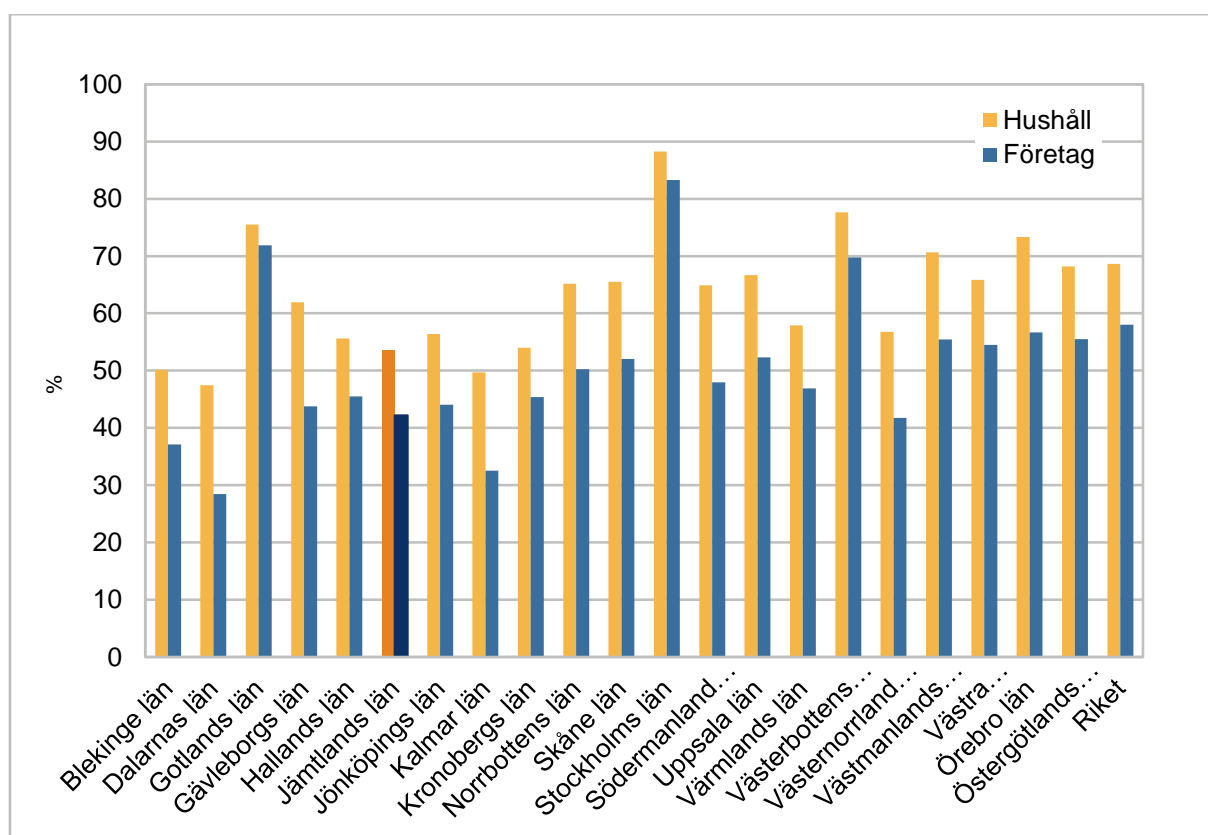
	Befolkning/Hushåll 2015			Arbetsställen 2015		
	Totalt	Tätbebyggt	Glesbebyggt	Totalt	Tätbebyggt	Glesbebyggt
Jämtlands län	53,6%	60,5%	27,1%	42,2%	49,1%	32,0%
Berg	30,9%	44,9%	13,8%	20,4%	27,7%	16,8%
Bräcke	47,9%	48,1%	47,6%	49,7%	36,0%	58,3%
Härjedalen	35,7%	43,5%	14,3%	30,0%	33,9%	23,6%
Krokom	35,5%	33,4%	39,5%	40,8%	35,3%	44,7%
Ragunda	22,4%	17,4%	31,4%	29,4%	24,0%	33,3%
Strömsund	27,7%	38,8%	1,2%	8,4%	15,0%	1,8%
Åre	33,7%	43,5%	14,8%	26,0%	32,8%	18,6%
Östersund	74,1%	76,2%	49,2%	64,9%	67,6%	52,9%

Källa: Post- och telestyrelsen, PTS

I länet som helhet finns tillgång till bredband om 100 Mbit/s i högre utsträckning i tätbebyggda områden än i glesbygdsområden. Som framgår av tabellen ovan finns dock kommuner där situationen är den omvända. Av tabellen framgår också den mycket låga tillgången till bredband i Strömsunds glesbygdsområden.

Bredbandskartläggningen från Post- och telestyrelsen för 2015 visar att Jämtlands län ligger under riksgenomsnittet både när det gäller företagens och hushållens tillgång till snabbt bredband (100 Mbit/s). Företagens tillgång till snabbt bredband är 42,2 procent i länet (riket: 58,0 procent) samt hushållens tillgång 53,6 procent (riket 68,7 procent). Absolut högsta tillgång finns i Stockholm. Av de nordliga länen har Västerbotten högst tillgång med 70 respektive 77,7 procent.

Figur 36. Hushållens och företagens tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s per län år 2015

Källa: Post- och telestyrelsen, PTS

Mål 26. En god service kan erbjudas alla invånare

Indikator: Antalet dagligvarubutiker fördelat på tillgänglighetsklass

Redovisningen baseras på uppgifter från Tillväxtanalys⁴². De delar in landet i olika områden utifrån närhet och tillgänglighet till tätorter av olika storlek, där "Låg" och "Mycket låg" avser områden långt

⁴² Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2014, Rapport 2015:04, Tillväxtanalys

från större tätorter. Det är dessa glesbygdsområden som drabbats mest av butiksnedläggningar de senaste tio åren.

Tabell 9. Antal dagligvarubutiker i Jämtlands län fördelat på tillgänglighetsklass

Område/År	2004	2013	2014
Hög	39	30	30
Mellan	25	18	17
Låg	80	56	56
Mycket låg	38	31	32
Totalt	182	135	135

Källa: Tillväxtanalys⁴³

Ett minskat antal butiker i glesbygdsområden medför också försämrad service inom andra områden då butikerna ofta fungerar som ombud för post och apotek med mera. Utvecklingen av antalet apoteksombud i länet framgår av tabellen nedan.

Tabell 10. Antal apoteksombud i Jämtlands län fördelat på tillgänglighetsklass

Område/År	2009	2015	Förändring
Hög	0	0	0
Mellan	7	6	-1
Låg	26	22	-4
Mycket låg	20	13	-7
Totalt	53	41	-12

Källa: Tillväxtanalys

Analys

När det gäller tågförbindelserna till och från länet är det långt till det uppsatta målet vad gäller restider under 4 timmar och 30 minuter mellan Östersund och Stockholm. SJ:s planer på att leda om dagtågtrafiken via Sundsvall riskerar att förlänga, istället för att förkorta, restiderna. När det gäller målet om regelbunden nattågstrafik mot södra Sverige är vi längre från målet nu än då den Regionala utvecklingsstrategin antogs.

Målen vad gäller flygförbindelser har uppnåtts, både vad gäller turutbud och konkurrens mellan olika flygbolag.

Standarden på våra vägar förbättras succesivt, även om målet inte är uppfyllt vad gäller framkomlighet och trafiksäkerhet. Bland annat finns fortfarande några delar av de viktiga vägarna E 14 och E 45 som inte uppfyller kraven.

Trafiksäkerheten har förbättrats sedan den regionala utvecklingsstrategin antogs, men fortsatta åtgärder för ökad trafiksäkerhet behövs.

⁴³ Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2014, Rapport 2015:04, Tillväxtanalys

Kraven på ökad trafiksäkerhet och bättre framkomlighet med korta restider kommer i konflikt med varandra. Av trafiksäkerhetsskäl avser Trafikverket att sänka hastigheterna på flera viktiga vägstråk i länet. Detta riskerar att försämra förutsättningarna för både arbetspendling och turistnäring.

När det gäller målet om fler gång- och cykelvägar så har relativt få nya gång- och cykelvägar hunnit byggas sedan den regionala utvecklingsstrategin antogs. Dock bedöms ytterligare ett antal nya gång- och cykelvägar komma att byggas under de närmaste åren.

Bredbandsutbyggnaden går fort framåt i Jämtlands län. Delmålet om att minst 40 procent av hushållen och företagen skulle ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s till år 2014 har uppnåtts med råge. Att nå målet att minst 90 procent av hushållen och företagen ska ha tillgång till minst 100 Mbit/s år 2020 är en större utmaning. Ju närmare målet vi kommer desto dyrare kommer utbyggnaden att bli per hushåll och företag.

Målet om en god service till alla invånare kommer att bli svårt att leva upp till. Antalet dagligvarubutiker, som minskat stadigt under en lång period, har varit oförändrat mellan år 2013 och 2014. I takt med att befolkningen minskar i stora delar av länet kommer det dock att bli svårt att upprätthålla viktiga servicefunktioner i dessa delar.

SOCIALT INKLUDERANDE OCH ETT SUNT LIV

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

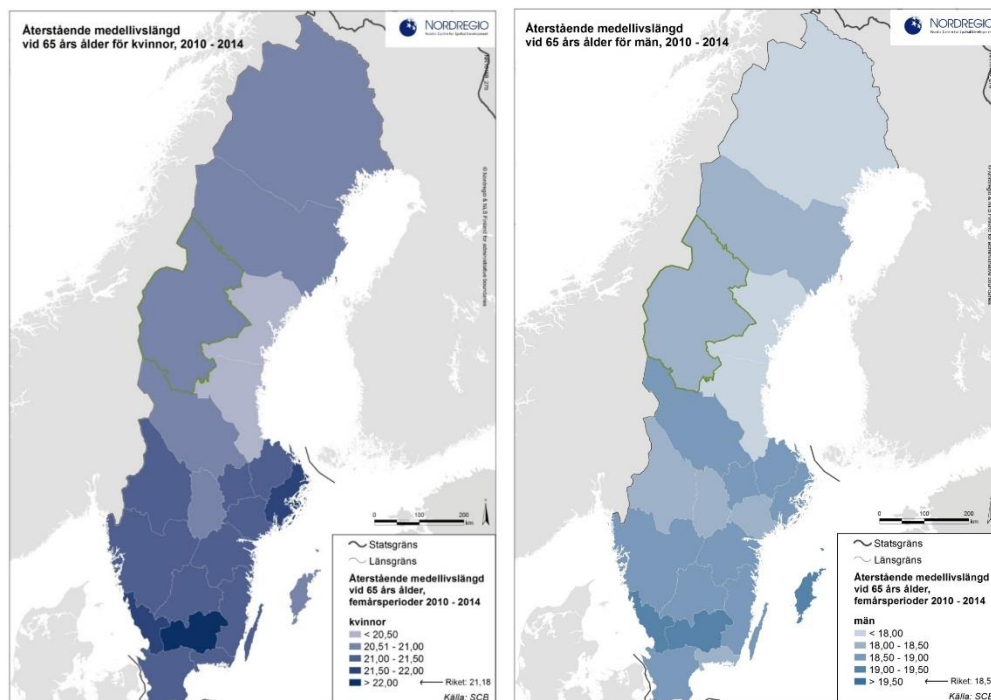
- Hälsa på lika villkor för hela befolkningen
- I Jämtlands län har alla lika förutsättningar oavsett funktionsförmåga
- Jämtlands län upplevs som landets tryggaste län
- En väl fungerade jämlik och jämställd social välfärd
- Hälso- och sjukvården erbjuder länsinvånarna högkvalificerad vård

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 27. Hälsa på lika villkor för hela befolkningen

Det finns inga exakta mått för att mäta hälsa på lika villkor. Ett sätt är att se hur befolkningen upplever sin hälsa. Folkhälsomyndighetens enkätundersökning *Hälsa på lika villkor* visar att män upplever en god hälsa i högre utsträckning än kvinnor. För riket är det 75 procent av männen och 70 procent av kvinnorna som upplever god hälsa. Skillnaden är ännu tydligare i Jämtlands län där 77 procent av männen upplever en god hälsa men bara 65 procent av kvinnorna.

Figur 37 och 38. Återstående medellivslängd vid 65 års ålder för kvinnor respektive män

Källa: Befolkningsstatistik, SCB. Bearbetning av Nordregio

Ovanstående kartor visar återstående medellivslängd (2010-2014) för kvinnor respektive män vid 65 års ålder, där den vänstra kartan visar kvinnor och den högra visar män.

Kvinnor har en längre återstående medellivslängd än männen, historiskt har dock männen närmast sig kvinnorna. Geografiskt sett är den återstående medellivslängden efter 65 års ålder längre i södra Sverige än i norra Sverige. Detta gäller för både män och kvinnor. Under femårsperioden 2010 - 2014 hade kvinnorna i Jämtlands län i genomsnitt 20,7 år kvar att leva efter 65 års ålder. Motsvarande siffra för männen var 18,2 år. Riksgenomsnittet var 21,2 respektive 18,5.⁴⁴

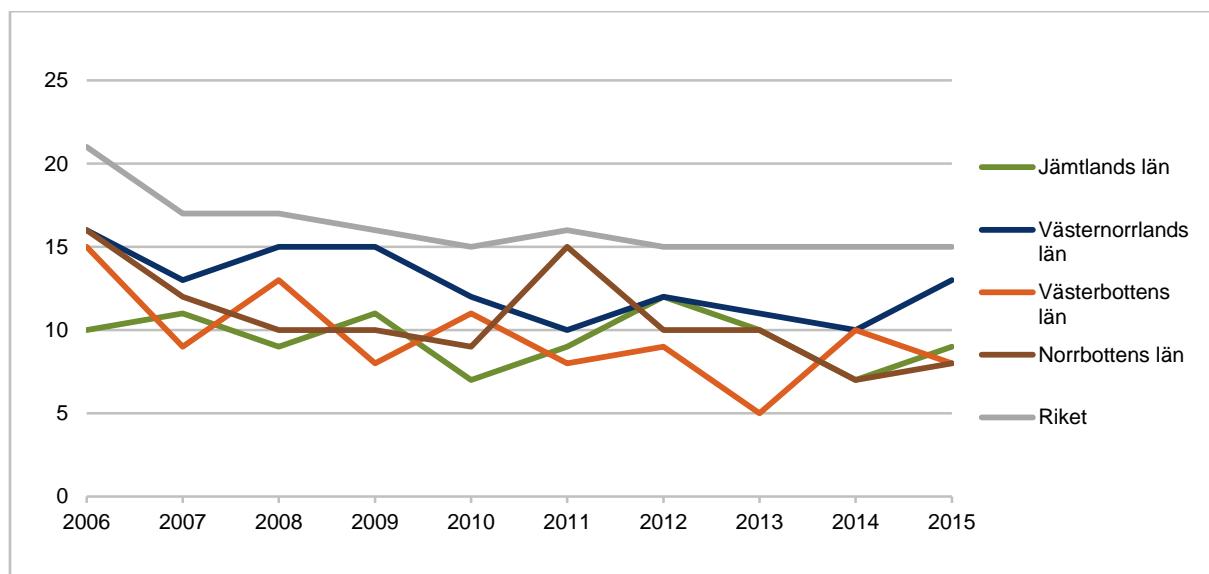
Mål 28. I Jämtlands län har alla lika förutsättningar oavsett funktionsförmåga

Indikator för att följa upp detta mål saknas i nuläget.

Mål 29. Jämtlands län upplevs som landets tryggaste län

Enligt Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning känner människor sig mer trygga i Jämtlands län än i riket. 9 procent i länet (2015) upplever otrygghet vid utevistelse sen kväll, motsvarande andel är 15 procent i hela riket. Generellt upplever kvinnor otrygghet i högre utsträckning än männen. 25 procent av kvinnorna i riket känner sig mer osäkra sena kvällar medan endast 7 sju procent av männen har samma känsla, man kan anta att samma mönster finns också i Jämtlands län.⁴⁵

Figur 39. Andel i procent av befolkningen som känner otrygghet vid utevistelse sen kväll åren 2006 - 2015

Källa: Brå, bearbetning Nordregio

Ovanstående figur visar andelen personer som känner otrygghet vid utevistelse sen kväll. Med otrygghet avses i detta sammanhang; mycket otrygga, ganska otrygga eller som avstår från att gå ut på grund av otrygghet.

Över tid har den upplevda otrygghetskänslan varit lägre i länet än i riket. Andelen som angett i osäkerhet i undersökningen har varierat mellan 7 och 12 procent sedan 2006 medan den i riket har varierat mellan 15 och 21 procent.

⁴⁴ Befolkningsstatistik, SCB → återstående livslängd

Färsk data för 2011-2015 visar på inga större förändringar, i jämförelsen mellan könen samt de regionala skillnaderna.

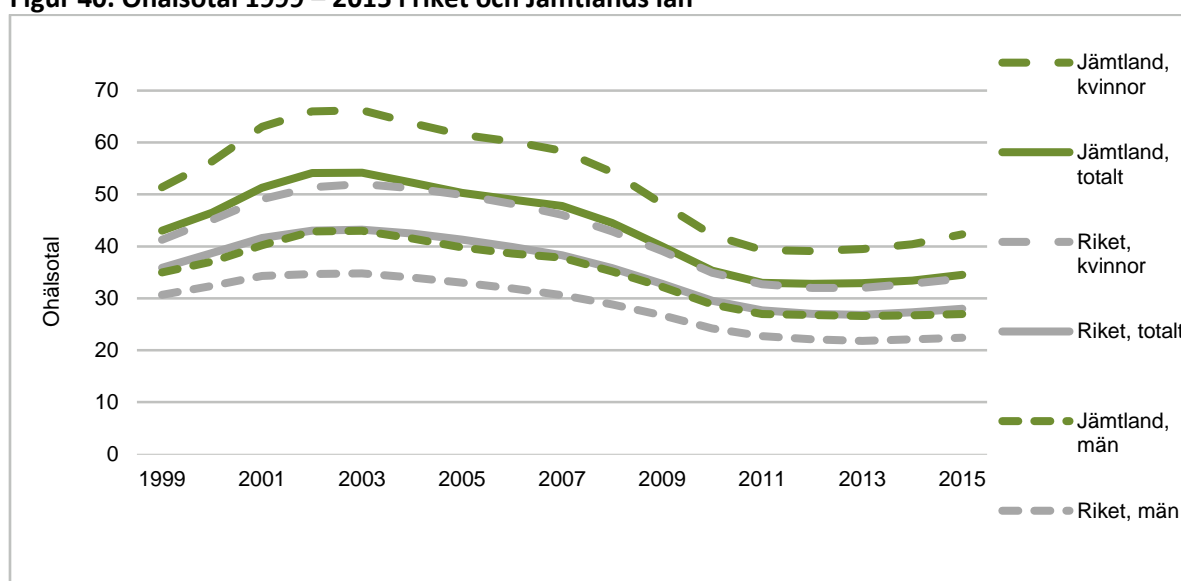
⁴⁵ Brås rapporter om Nationella trygghetsundersökningen 2006-2015 (Rapport 2016:1 och Rapport 2016:2)

Andelen personer i befolkningen som blivit utsatta för brott i Jämtlands län var år 2014 på samma nivå som i riket, nämligen 11 procent. I kategorin brott mot enskild person ingår brottstyperna misshandel, hot, sexualbrott, personrån, bedrägerier och trakasserier. Sett på riksnivå är kvinnor (12,2 procent) något mer utsatta för brott än män (10,5 procent)⁴⁶.

Mål 30. En fungerande jämlik och jämställd social välfärd

Ohälsotalet är Försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts från sjukförsäkringen under en 12-månadersperiod.⁴⁷ Alla dagar är omräknade till nettodagar, t.ex. två dagar med halv ersättning blir en dag. Ohälsotalet beräknas genom att antal utbetalda dagar med sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/ aktivitetsersättning⁴⁸ från socialförsäkringen relateras till antal registrerade försäkrade personer i befolkningen med åldern 16-64 år.⁴⁹

Figur 40. Ohälsotal 1999 – 2015 i riket och Jämtlands län

Källa: Försäkringskassan

Figuren ovan visar ohälsotalet 1999-2015. Ohälsotalet är antal dagar i genomsnitt som personer som är försäkrade, 16-64 år, har varit frånvarande med ersättning (sjukpenning, arbetsskadesjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjukersättning/ aktivitetsersättning).

Sedan åren strax efter millennieskiftet har ohälsotalet i Sverige generellt varit sjunkande efter att ha varit stigande fram till ca 2003. På riksnivå (grå linje) var ohälsotalet som högst år 2003 (43,2) och några år senare, mellan 2007 och 2011, skedde en större minskning. År 2015 låg riksgenomsnittet för ohälsotalet på 28,0.

⁴⁶ Brås rapporter om *Nationella trygghetsundersökningen 2006-2015* (Rapport 2016:1 och Rapport 2016:2)

⁴⁷ <http://www.forsakringskassan.se/statistik/sjuk/ohalsomatt/ohalsotalet/>

⁴⁸ Före år 2003 förtidspension/ sjukbidrag

⁴⁹ Källa: Försäkringskassan, Nedladdad 2016-02-22. Länk, rådata: <http://www.forsakringskassan.se/statistik/> > Sjuk Statistik från området sjuk > Ohälsomått > Statistik > Ohälsotalet efter län och åldersgrupp 1999- > Datafilnamn: *Ohalsotalet_efter_lan_aldersgrupp*

Jämtlands län (grön linje) har sedan 2003 haft högst ohälsotal av Sveriges län. Särskilt sedan 2007 har skillnaden gentemot övriga län varit något större än tidigare, utmanad endast under de senaste två åren av Västernorrland. År 2015 låg ohälsotalet på 34,5.

De övriga tre nordligaste länen ligger också relativt högt över rikets genomsnitt, och har, med undantag av Västernorrland under mätperiodens första år, gjort så ända sedan 1999.

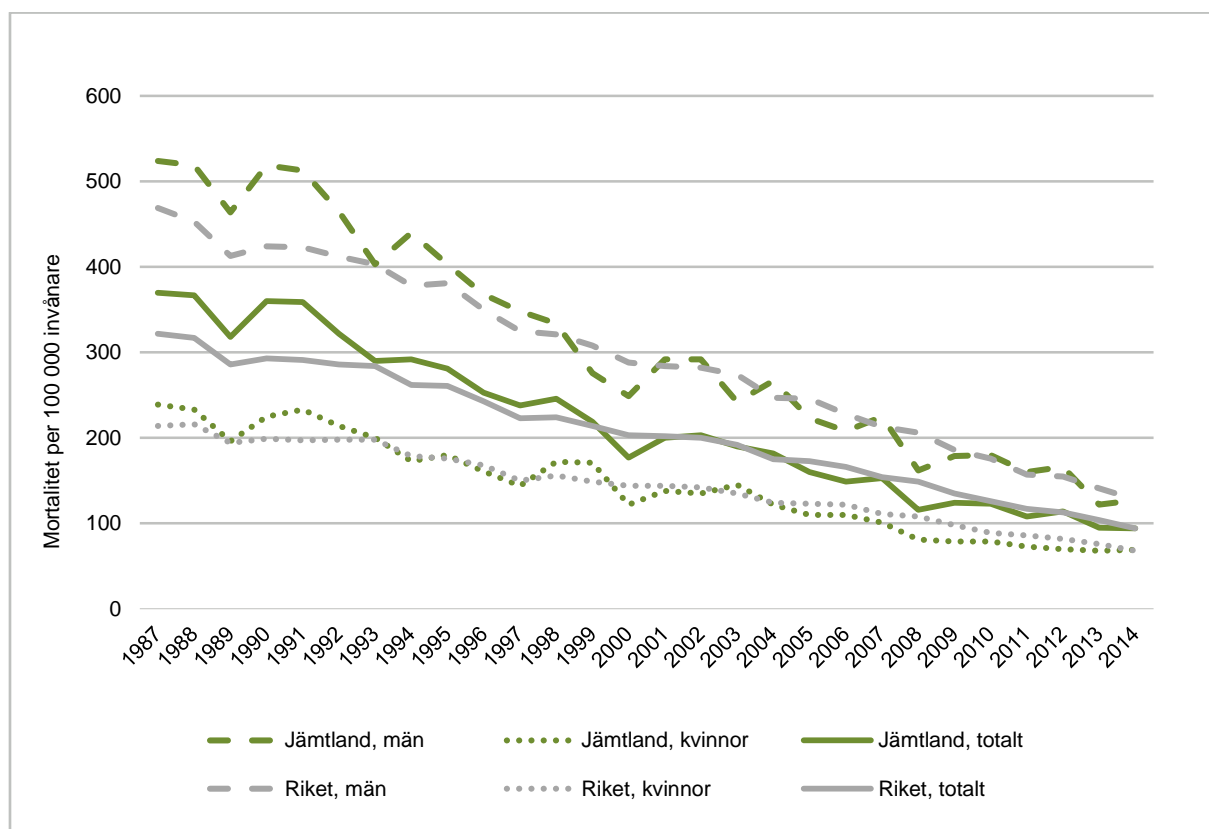
Att tänka på gällande ohälsotalet är att gruppen som saknar en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) inte ingår i beräkningen.

I riket som helhet har kvinnor generellt högre ohälsotal än män. Samma förhållande gäller i Jämtlands län är ohälsotalet för kvinnor var 42,3 och 27 för män under 2015.

Mål 31. Hälso- och sjukvården erbjuder länsinvånarna högkvalificerad vård

Ett sätt att försöka se effekten av en högkvalificerad vård är att titta på utfallet då akuta fall inträffar. Statistik avseende ålderstandardiserad mortalitet i akut hjärtinfarkt per 100 000 invånare visar antalet döda vid hjärtinfarkt i förhållande till befolkningen och fungerar som en signalindikator på hur utvecklingen ser ut på en övergripande nivå.

Figur 41. Ålderstandardiserad mortalitet i akut hjärtinfarkt per 100 000 invånare år 2014

Källa: Socialstyrelsen, bearbetad av Nordregio

I Jämtlands län var antalet dödsfall i akut hjärtinfarkt 94 per 100 000 invånare under år 2014, vilket är på samma nivå som i riket som helhet. Trenden visar på minskande antal döda både bland män och kvinnor i Jämtlands län likväl som i riket. Under tioårsperioden 2004-2014 minskade mortaliteten

från 182 till 94 per 100 000 invånare i Jämtlands län, en minskning med 48 procent. Motsvarande minskning i riket var 46 procent.

Män har en högre mortalitet i akut hjärtinfarkt än kvinnor, vilket framgår av diagram 41 ovan.

Analys

En av orsakerna till att andelen kvinnor som upplever en god hälsa är lägre än andelen män som upplever en god hälsa kan vara att det är en högre andel kvinnor som säger sig ha en långvarig sjukdom jämfört med männen. Enligt enkäten *hälsa på lika villkor* är det 41 procent av kvinnorna, i länet som säger sig vara långvarigt sjuka och 33 procent av männen, år 2012-2015. Jämtlands län har en högre andel personer, främst kvinnor, som svarar att de är långvarig sjuka jämfört med riket.

Tabell 11. Andel som angett att de har långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall, någon nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem

Andel av befolkningen	2008-2011	2012-2015
Män	40	33
Kvinnor	44	41

Källa: Enkäten *Hälsa på lika villkor*, Folkhälsomyndigheten

En aktuell fråga på riksnivå är den psykiska hälsan, där sjukfall med psykiatriska diagnoser har ökat med 57 000 sjukfall mellan 2010-2015, där anpassningsstörningar och stressreaktioner ökat mest. Ökningen är mycket högre hos kvinnor än hos män. I Jämtlands län har den procentuella förändringen under perioden 2010-2015, gällande sjukfall i psykiatriska diagnoser ökat med 67,8 procent. Det har dock skett motsvarande öknings gällande psykiatriska diagnoser för i stort sett samtliga län varav Dalarna har den högsta ökningen med 95,2 procent och Blekinge med den lägsta på 61,4 procent.⁵⁰

Det är tydligt att Jämtlands län har det högsta ohälsotalet i landet, det vill säga försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts från sjukförsäkringen under en 12-månadersperiod. Ohälsotalet ökar generellt sett med åldern. För åldersgruppen 60-64 år är ohälsotalet för kvinnor i Jämtland hela 89,3 och 64,6 för männen. I ohälsotalet ingår inte den grupp som förlorat (eller saknar) en sjukpenninggrundande inkomst (SGI). År 2015 var det 900 personer i länet som fick *beslut* om en sjukpenninggrundande inkomst på noll kronor. En stor del av dessa är kvinnor och det är ganska vanligt att beslut tagits i samband med ansökan om föräldrapenning.

Andelen personer som känner sig otrygga att vistas ute på kvällarna i Jämtland är låg- jämfört med riket, vilket är positivt. Statistiken visar dock att risken för att utsättas för brott är lika hög i Jämtlands län som i riket som helhet. Det finns därmed skäl att fortsätta det brottsförebyggande arbetet också i Jämtlands län.

⁵⁰ https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/41903408-e87d-4e5e-8f7f-90275dafa6ad/korta_analyser_2016_2.pdf?MOD=AJPERES

DEMOGRAFISKA MÖJLIGHETER

Övergripande Mål 2030

I den regionala utvecklingsstrategin finns följande övergripande mål angivna;

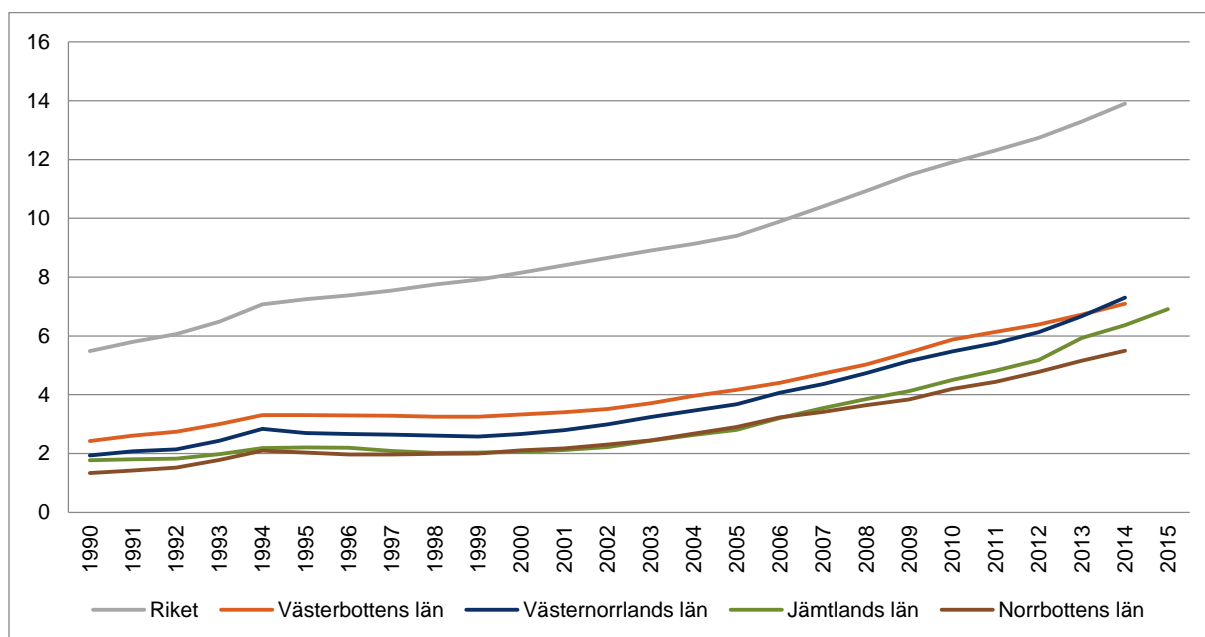
- Andelen utomnordiskt födda är detsamma som riksgenomsnittet
- Länet tillhör de mest attraktiva i landet för unga kvinnor
- Det är attraktivt för unga vuxna att bosätta sig i länet.
- Bra och välutvecklat mottagande av alla nya länsinnevärnare
- Att åldras i Jämtlands län innebär möjligheter för individ och samhälle

Här nedan beskrivs utvecklingen under de senaste åren relaterat till vart och ett av dessa övergripande mål.

Mål 32. Andelen utomnordiskt födda motsvarar riksgenomsnittet

I diagrammet nedan visas andelen utomnordiskt födda under perioden 1990 – 2025 för både riket och de fyra nordligaste länen.

Figur 42. Andel utomnordiskt födda i riket och fyra län åren 1990 - 2015

Källa: SCB. Siffror för 2015 är från Jämtlands databasen

Andelen utrikesfödda i Jämtlands län var 8,6 procent år 2015, vilket kan jämföras med riksgenomsnittets 17 procent. Det är endast Gotlands län som har en lägre andel. Det har varit en närmast kontinuerlig ökning mellan åren 1991 till 2014. Jämtlands län har gått från 1,77 procent till 8,6 procent att jämföra med den nationella utvecklingen från 5,49 till 17 procent. Det är framför allt de tre storstadslänen som har en betydligt högre andel utrikesfödda invånare.

Tabell 12. Andel utomnordiskt födda per kommun i Jämtlands län december 2015

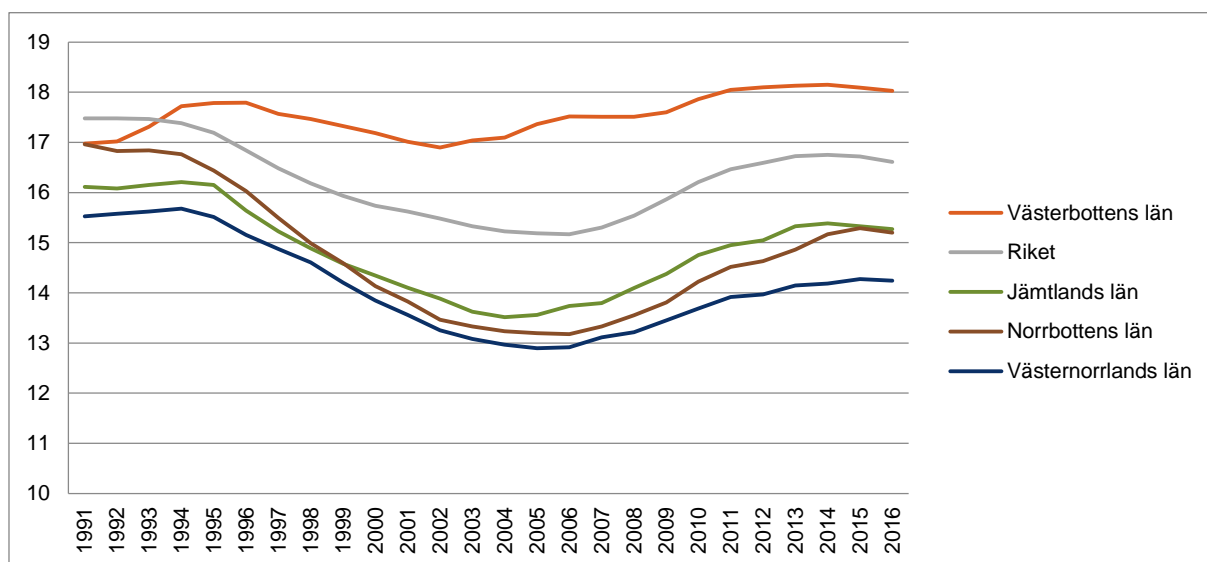
Kommun	Befolkning 2015	Antal utomnordiskt födda	Andel av befolkningen i procent
Berg	7032	461	6,6
Bräcke	6455	616	9,5
Härjedalen	10262	748	7,3
Krokom	14785	791	5,4
Ragunda	5387	432	8,0
Strömsund	11712	980	8,4
Åre	10677	785	7,4
Östersund	61066	3983	6,5
Länet	127376	8796	6,9

Källa: Jämtlands databasen, SCB

Den högsta andelen utomnordiskt födda bland länets kommuner har Bräcke med 9,5 procent. Det är framförallt Östersunds och Krokoms kommuner som med sina låga andelar och relativt stora befolkning påverkar länets andel.

33. Länet tillhör de mest attraktiva i landet för unga kvinnor

Figur 43. Andel kvinnor 18 – 30 år av totalbefolkningen per län 1991 - 2016

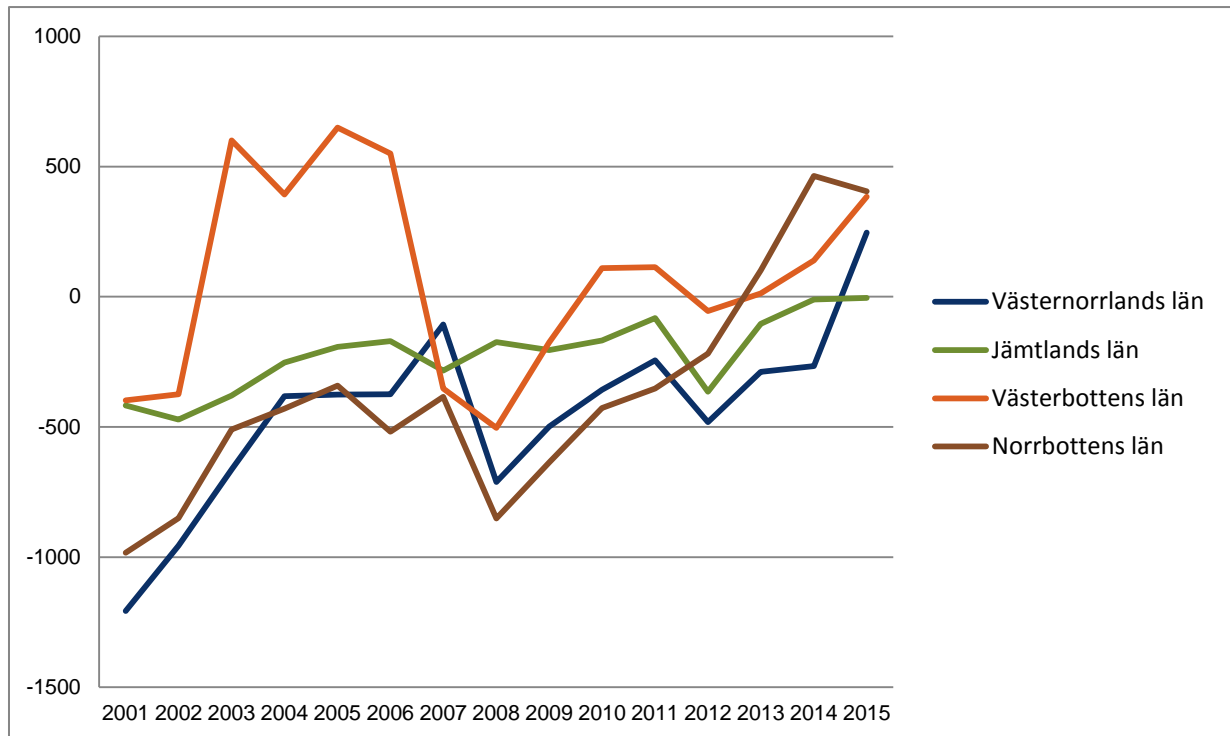
Källa: Befolkningsregistret, SCB

Andelen unga kvinnor, 18-30 år, i Jämtlands län var 15,3 procent 2016 vilket är under riksgenomsnittet som uppgår till 16,6 procent. Utveckling i länet har varierat över tid. Efter en minskning mellan åren 1991 till 2005 skedde en ökning från 2005 fram till 2014. Därefter bröts den positiva trenden.

34. Det är attraktivt för unga vuxna att bosätta sig i länet

Nettointflyttningen i Jämtlands län för unga i åldern 18-30 år har varit negativ sedan år 2001.

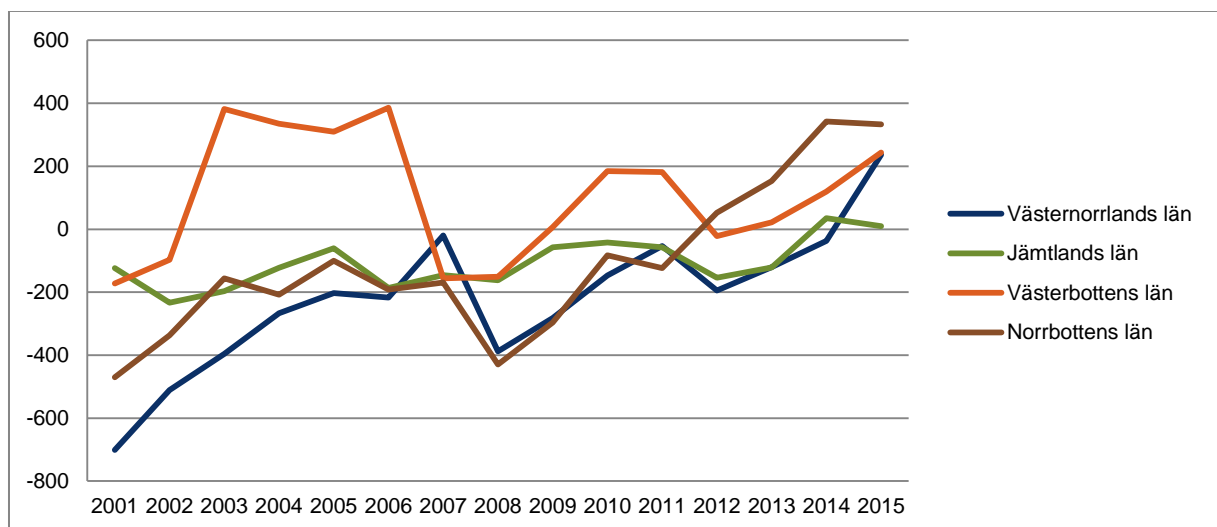
Figur 44. Nettointflyttning män och kvinnor 18 – 30 år 2001 - 2015 i de nordligaste länen

Källa: Befolkningsregistret, SCB

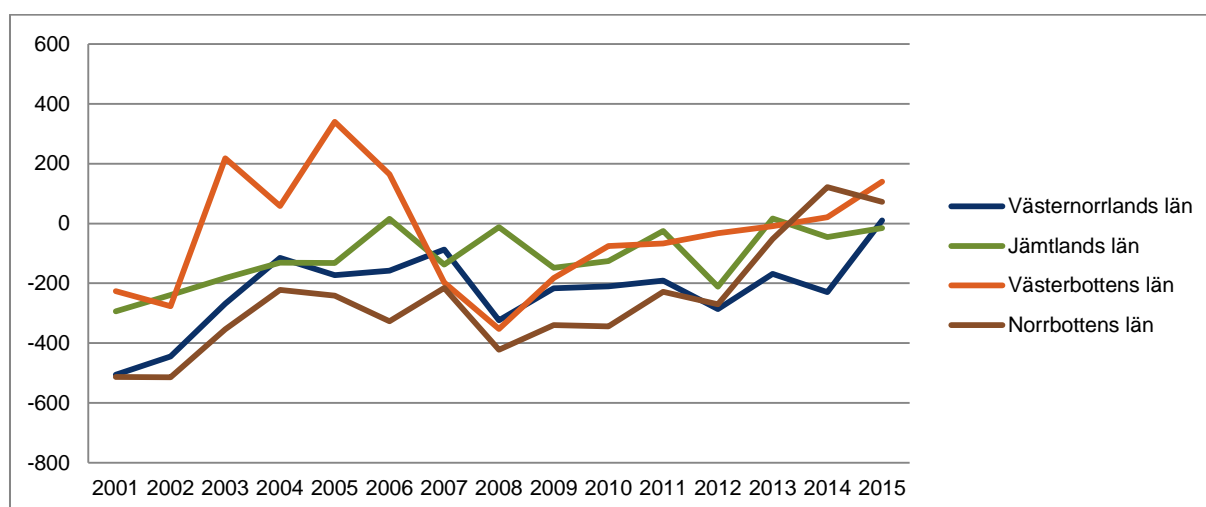
Av figur 44 ovan framgår att Jämtlands län haft en nettoutflyttning av unga under åren 2011 till 2015. Under första delen av år 2016 förbyttes denna nettoutflyttning till en nettointflyttning. Förklaringen är den då ökade inflyttningen av utrikes födda på grund av kommunplaceringar i vårt län.

Figur 45. Nettointflyttning av män 18 - 30 år per län 2001 – 2015

Källa: Befolkningsregistret, SCB

Figur 46. Nettoinflyttning av kvinnor 18 – 30 år per län 2001 – 2015

Källa: Befolkningsregistret, SCB

Av figur 46 ovan kan vi se att nettoflyttningen bland kvinnor i åldern 18-30 år under perioden 2001-2015 har legat runt noll under de senaste åren.

I en nedbrytning av data från SCB kan vi se att mellan åren 2013 till 2015 skedde en stor ökning av andelen unga (15 – 34 år) utrikesfödda i flera av länets kommuner. 2015 var andelen unga utrikesfödda kvinnor 15,2 procent i Ragunda. Motsvarande siffra för unga män var 18,8 procent. Högst andel har Bräcke med 19,9 procent unga män samt 17,8 procent unga kvinnor. Lägst andel har Östersund med 11,8 procent unga män. Lägst andel unga kvinnor har Krokom med 11,0 procent. I samtliga kommuner är andelen utrikes födda unga kvinnor lägre än andelen unga män.

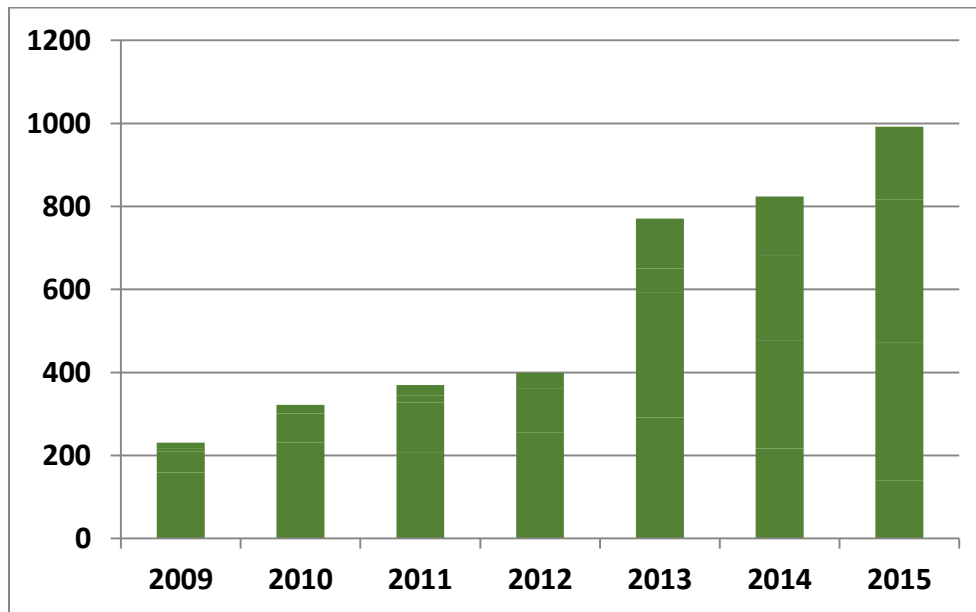
35. Bra och välutvecklat mottagande av alla nya länsinnevånare

Inom detta område är det svårt att hitta en bra indikator. Migrationsverket följer nettovidareflyttning enligt ersättningsförordningen och med det avses en flyttning som en nyanländ gjort inom 24 månader från det första mottagandet i en kommun. I den här statistiken ingår även de som efter att ha bosatt sig på egen hand har begärt och fått hjälp av Arbetsförmedlingen att bosätta sig i en annan kommun. Detta mått visar främst de anvisningar/flyttningar som görs inom etableringsperioden. Det som kommunerna i länet har varit mest intresserade av att veta är hur många av de som anvisas till en kommun stannar kvar efter etableringsperioden.

Den enklaste indikatorn att följa är hur andelen utrikesfödda förändras över tid. Det mått kommunerna efterfrågar kräver speciella studier som vi ännu inte utvecklat.

Nedan visas utvecklingen av antalet nyanlända till Jämtlands län, som också kan vara en indikator på mottagande av nya länsinnevånare.

Figur 47. Antal nyanlända i Jämtlands län 2009 - 2015

Mottagandet av nyanlända de senaste åren har ökat speciellt efter 2012.

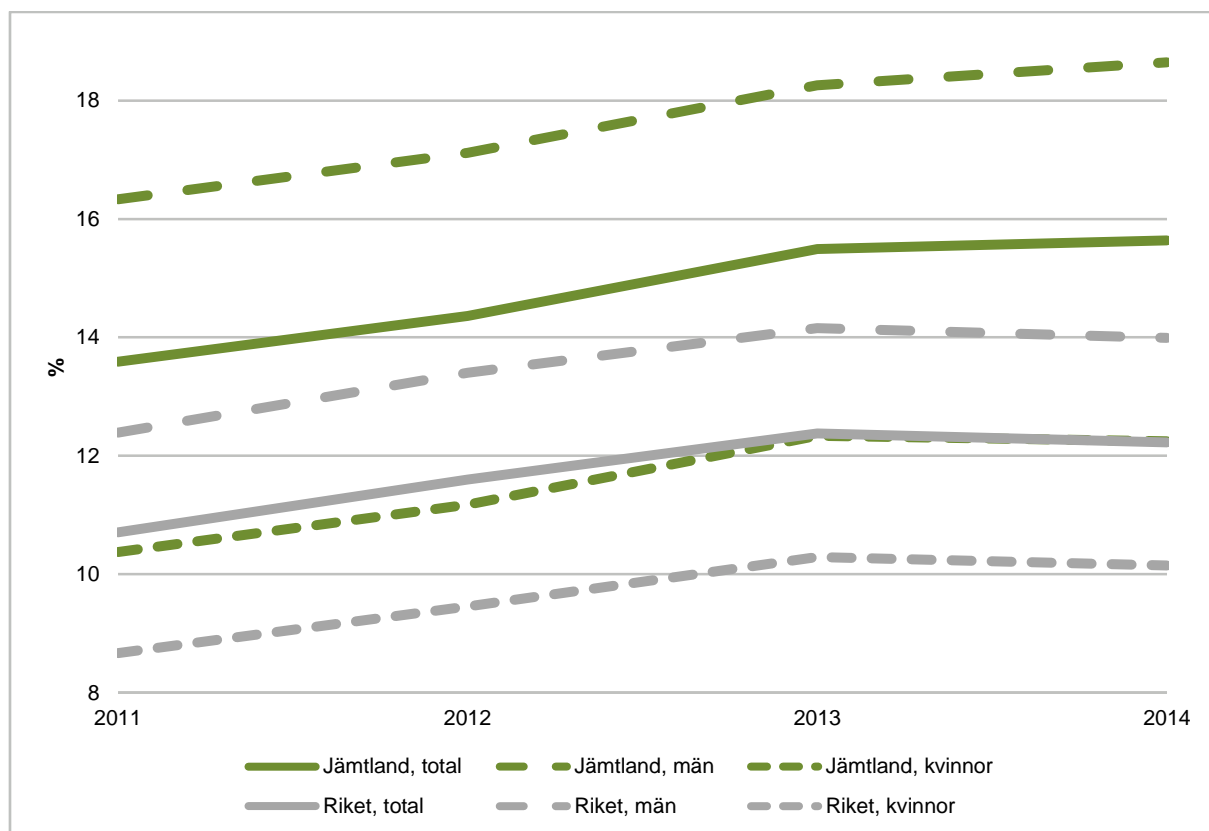
Tabell 13. Kommunmottagande av nyanlända Jämtlands län 2015

	Kvot	ABO	EBO	Övriga	Anhöriga	Totalt
BERG	5	11	17		7	40
BRÄCKE		23	32	1	34	90
HÄRJEDALEN	20	48	20		12	100
KROKOM	5	41	56	2	14	118
RAGUNDA	3	22	29	2	2	58
STRÖMSUND	25	40	21	1	23	110
ÅRE	48	23	31		14	116
ÖSTERSUND	33	124	137	3	69	366
Jämtlands län	139	332	343	9	175	998

Källa: Migrationsverket

I tabellen ovan redovisas samtliga kommunmottagna nyanlända som beviljats uppehållstillstånd. Med kvot avses de kommunmottagna kvotflyktingarna. Med ABO avses personer från anläggningsboende i Migrationsverkets mottagningssystem. Med EBO avses personer från eget boende i Migrationsverkets mottagningssystem. Med övriga avses personer som beviljats uppehållstillstånd utan att ha sökt asyl. Med anhöriga avses anhöriga till flyktingar som fått uppehållstillstånd.

Figur 48. Sysselsättningsgrad bland personer över 65 år i Jämtlands län och riket

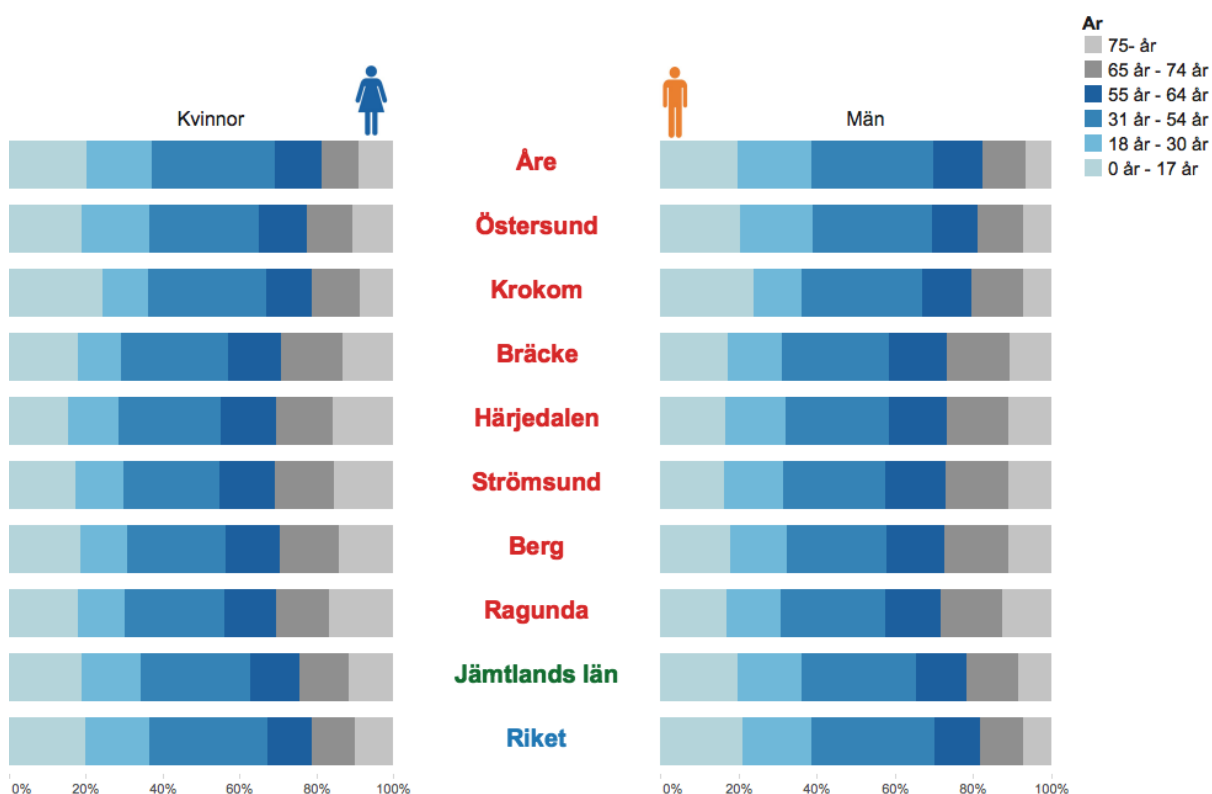

Källa: SCB

Sysselsättningsgraden mäts som andelen sysselsatta av den totala befolkningen i den åldersgrupp man vill mäta. Sysselsättningsgraden för äldre (65+) i Jämtlands län var 2014 den högsta i landet på 15,6 procent jämfört med riksgenomsnittet på 12,2 procent. Särskilt hög var sysselsättningen för män på 18,6 procent.

Som framgår av bilden nedan varierar andelen äldre kraftigt mellan länets kommuner.

Figur 49. Åldersstruktur år 2015 i kommunerna i Jämtlands län

I Strömsunds och Ragunda kommuner uppgår andelen 65 år och äldre till cirka 29 procent, medan andelen i Åre kommun uppgår till cirka 18 procent. Andelen 65 år och äldre i länet som helhet uppgår till 23 procent, medan andelen för riket är knappt 20 procent. Som framgår av figuren ovan är också andelen personer 75 år och äldre högre i Jämtlands län än i riket som helhet. I några av länets kommuner är andelen väsentligt högre.

Analys

Ökad inflyttning av utomnordiska invånare påverkar befolkningsutvecklingen

Andelen äldre ökar markant och försörjningskvoten blir allt högre, vilket innebär att färre måste försörja fler.

Under de senaste åren har allt fler personer bosatt sig i vårt län. Detta förklaras till största delen av inflyttningen från utlandet. Många av de nyanlända som har bosatt sig i vårt län under de allra senaste åren har kommit hit på flykt undan krig och förföljelse. De har inte valt bosättningsort själva. I vilken utsträckning dessa människor väljer att stanna kvar och bosätta sig i vårt län på sikt kommer att vara avgörande för befolkningsutvecklingen framöver.

I Jämtlands län har andelen utomnordiskt födda ökat kontinuerligt sedan 1990-talet från en nivå strax under 2 procent till 5,93 procent 2014. Fördelning mellan kvinnor och män är relativt jämn i gruppen. Trots ökningen i länet ligger vi fortfarande långt under rikssnittet på 13,3 procent och det finns inget som pekar på att vi kommer att uppnå samma nivå som riket år 2030. Däremot är möjligheten stor att några av länets kommuner, i vissa åldersintervall, kommer att närma sig samma andel utomnordiskt födda som riket. Högst andel utrikesfödda kvinnor och män återfinns i

åldersspannet 18-44 år. I kommunerna Bräcke, och Strömsund var år 2015 var femte kvinna i åldern 25-34 år utrikesfödd, i Östersunds kommun var åttonde.

Länet måste bli mer attraktivt för unga och speciellt för unga kvinnor

En förutsättning för att födelseunderskottet, det vill säga att det dör fler än det föds, ska minska i länet är att andelen unga i befolkningen ökar, med stort fokus på unga kvinnor.

Andelen unga kvinnor, 18-30 år, i Jämtlands län var 15,3 procent 2015. Det ligger under riksgenomsnittets, 16,6 procent. Området är komplext och kräver samlade insatser från många olika aktörer. Sammanfattningsvis rör det sig om att skapa arbetstillfällen motsvarande olika yrkesgruppers kompetens samt skapa infrastruktur, inklusive social sådan, som gör det möjligt att förena barn, arbetsliv och fritid.

Jämtlands län har haft en negativ nettoinflyttning i åldrarna 18-30 år av både kvinnor och män mellan åren 2011 och 2016.

I länet som helhet bor 33 procent⁵¹ av befolkningen utanför tätort⁵². Det är samma andel som för fem år sedan. Genomgående är att kvinnor bor i tätorter i högre grad än män. Detta gäller i samtliga kommuner.⁵³ Det bör noteras att Jämtlands län är unikt i det avseendet att de allra flesta tätorter i länet är mycket små. Det är bara Östersunds tätort, länets enda stad, som har mer än 4 000 invånare.

I Östersunds kommun är kvinnorna fler än männen, medan det i de övriga kommunerna är tvärtom. Denna skillnad är extra tydlig bland unga i åldern 20-24. Det bor även en större andel äldre utanför Östersund.

Boende utanför, eller i en liten, tätort innebär ofta långt till arbete, samhällsservice och olika aktiviteter. Definitionen av vad som är god service inom rimliga avstånd kan skilja sig mellan olika grupper av människor i gles- och landsbygd. En fungerande vardag förutsätter i många fall tillgång till bil och körkort. För de som inte har de möjligheterna är kollektivtrafiken ett måste. I de fall kollektiva lösningar inte fungerar är alternativet att bo i en tätort.

Den demografiska utmaningen - inte bara i länet

Man brukar ange den demografiska krisen som det tillstånd då andelen av befolkningen i åldrarna 20-64 år är för liten för att orka försörja både sig själva och de yngre och äldre i samhället. Sedan år 2000 har antalet personer som är 80 år eller äldre ökat med cirka 10 procent. När den stora gruppen 40-talister blir äldre står vården, och framförallt äldreomsorgen, inför en stor utmaning. Mellan åren 2015 och 2035 väntas gruppen som är 80 år eller äldre öka med 76 procent i riket, från cirka 500 000 personer till närmare 890 000.

I Jämtlands län är andelen äldre, 65+, högre än i riket, i några av länets kommuner betydligt högre. På motsvarande sätt är andelen unga och andelen i arbetsför ålder mycket låg i några av länets kommuner.

⁵¹ Jämtlands databasen (Mona), SCB 2015

⁵² tätort= minst 200 invånare, max 200 m mellan husen och som mest 50 procent fritidshus

⁵³ Jämtlandsdatabasen (Mona), SCB 2015

Av de som arbetar inom omsorgen är nio av tio kvinnor. Förutsatt att detta kvarstår kommer problemet med att utbilda och anställa personal vara större i regioner/kommuner med lägre andelar kvinnor.

Sammanfattningsvis står Jämtlands län inför stora demografiska utmaningar. De inomregionala skillnaderna är stora och ökande. En ökad inflyttning av unga och en ökad andel utomnordiskt födda skulle förbättra förutsättningarna för en positiv utveckling inom många områden i vårt län.

Region Jämtland Härjedalen
Regional utveckling
Box 654
831 27 Östersund

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Länsstyrelsen i Jämtlands län
831 86 Östersund